

REVISTA GALEGA DE EDUCACIÓN

PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

NÚMERO ESPECIAL XUÑO 2020 - Edición dixital

COVID-19: RE-PENSAR A EDUCACIÓN

A situación xerada pola COVID-19 creou condicións sen precedentes en todas as áreas da vida e afectou ao conxunto do sistema social en termos difíciles de imaxinar. Ao igual ca dende o punto de vista sanitario, a situación está tendo e terá consecuencias moi importantes en clave social e educativa. Dende esta perspectiva, poucas veces un problema espertou a necesidade de pensar e repensar en tan breve tempo a diversidade de compoñentes que entran en xogo no complexo sistema educativo: cuestións derivadas do estado de alarma tales como a presencialidade ou non, os modelos de escola, a atención á diversidade en contextos e realidades moi diferentes, as situacións persoais do alumnado, as implicacións esixidas, o porvir da educación despois da pandemia... A fenda social e dixital foi, probabelmente, un dos aspectos que se puxeron máis de relevo no medio deste panorama, abrindo máis unha vez o debate sobre os diferentes xeitos de avaliación, un tema que, en realidade, resulta de permanente reflexión.

A *Revista Galega de Educación* sente a necesidade de ofrecer algunhas reflexións que contribúan a abordar esta problemática e as súas implicacións no ámbito educativo galego. Con este fin organizamos unha separata en formato dixital que, aínda tendo como principal destinatario o profesorado en Galicia, non deixa de ter presente o acontecido noutras comunidades e países.

Partindo destas preocupacións coidamos oportuno organizar a *separata* en base aos seguintes bloques:

a) Contextualizando o problema

- *A escola que virá* (Philippe Meirieu). Ofrece ao lector magníficas reflexións acerca do significado da escola que precisamos.
- *O mundo da escola distanciada en tempos da COVID-19* (Equipo de Traballo de Nova Escola Galega). Un texto elaborado no marco do contexto galego a modo de crónica e de fotografía; nel téntase ofrecer unha visión sobre os efectos do Coronavirus e do confinamento no marco de diferentes contextos, a influencia no alumnado, nos centros educativos e nas familias ou sobre o papel da Consellería de Educación.
- *A discriminación da mocidade en situación de vulnerabilidade en tempos de teledocencia* (Deibe Fernández-Simo). O documento analiza con detalle aspectos relacionados coa fenda social no ámbito da mocidade e pon de relevo o papel da educación social no labor de crear situacións que favorezan a atención á diversidade.
- *Retrato da teledocencia forzada: elevada desconexión, valor da educación presencial e suspenso xeral á Consellería* (Suso Bermello). A CIG-Ensinó amósanos un texto derivado dunha ampla enquisa enviada a docentes.

b) Experiencias

- *Aulas Galegas. Profesorado solidario en tempos de pandemia* (Pilar Ponte). Unha magnífica achega froito da iniciativa dun grupo de docentes a través dun traballo intenso e colaborativo.
- *Vedrea: Laboratorio social en tempos de confinamento* (Iván García García). A experiencia supuxo un exercicio destacable para poñer en conexión as escolas, o alumnado e a comunidade en xeral, empregado a memoria patrimonial.
- *Nósxogamosnacasa. Recursos Lúdico-Educativos para un confinamento en familia* (Javier Rico-Díaz e outr@s). Un exemplo claro de Aprendizaxe-Servizo onde profesorado e alumnado da Facultade de CC. da Educación de Santiago deseñaron diferentes propostas de actividades lúdico-educativas para este tempo.
- *Bibliotecas escolares abertas. Tamén cando os tempos son virados* (María Pousa e Cristina Novoa). O texto amosa as posibilidades e a capacidade de reinvenção ofrecido polas Bibliotecas Escolares neste período.

c) Para pensar

- *Para que serve a Economía?* (Gonzalo Rodríguez). Ofrecenos unha valiosa reflexión sobre as relacións economía vs. mercado, de gran utilidade para podermos comprender igualmente a influencia da economía na consideración da educación.
- *Coronavirus, Territorio e Hábitat en Galicia* (Paco Veiga García). O texto ofrece unha interesante reflexión acerca do exercicio de toma de decisión sen ter en conta os determinantes propios dos diferentes contextos.
- *Políticas educativas en tempos de Covid em Portugal* (Ana Rita Ferreira e Daniela Gonçalves). O documento ofrece un panorama dalgunhas das iniciativas que viñeron desenvolvéndose durante este mes no contexto portugués.
- *Unha reflexión desde os estudos de Historia da Educación* (Agustín Escolano Benito). Unha interesante achega sobre o valor da escola e da presencialidade, mais tamén sobre a conveniencia de repensala, dende os estudos e traballos feitos no marco da Historia da Educación.

d) Banco de Recursos

- *Materiais producidos en Galicia en tempos de confinamiento* (Grupo de traballo Cavila – Nova Escola Galega). Un novidoso banco de recursos sobre materiais e experiencias que se están realizando como mostra da creatividade didáctica, complementario a outras achegas anteriores e que se irá ampliando e complementando en vindeiras seccións da revista.

En definitiva, un servizo que desde Nova Escola Galega e a *Revista Galega de Educación* queremos ofrecer ao conxunto da comunidade e das institucións educativas.■

Xesús Rodríguez Rodríguez

Membro do Consello de Redacción da RGE e coordinador do número

sumario

A Revista Galega de Educación (RGE) é desde 1986 unha publicación pedagóxica de carácter teórico-práctico, tamén atenta á actualidade educativa, escrita en galego e dirixida ao profesorado dos diferentes niveis educativos.

De periodicidade cuatrimestral, a revista admite e presenta traballos orixinais de investigación, temáticas monográficas, experiencias de aula, textos de ensaio, reportaxes, entrevistas, notas bibliográficas e de actualidade. Os traballos de investigación e os que compoñen as temáticas monográficas son avaliados de modo anónimo por revisores externos especializados.

A publicación está editada polo movemento de renovación pedagóxica Nova Escola Galega e os seus Consellos de Redacción, Editorial e Científico están compostos por profesionais de recoñecida relevancia académica no ámbito da educación. É a única revista galega de educación en formato impreso e realiza intercambios científicos con outras publicacións pedagóxicas europeas e americanas.

INDEXADA EN:

- Erih Plus
- Circ
- Carhus Plus
- Latindex Catalogo
- Latindex Directorio
- Miar
- Dialnet
- Rebiun
- Qualis (B1)

3 Presentación

6 Resumos / Resúmenes / Abstracts

10 «A escola que virá»... Coa «pedagogía de antes»?

Philippe Meirieu

15 O mundo da escola distanciada en tempos da COVID-19

Escenarios de deficiencias, mais tamén de capacidades colectivas a explorar e a facer avanzar

Equipo de traballo de NEG

20 A discriminación da mocidade en situación de vulnerabilidade en tempos de teledocencia

Unha proba definitiva da urxencia da educación social escolar

Deibe Fernández-Simo

24 Retrato da teledocencia forzada: elevada desconexión, posta en valor da educación presencial e suspenso xeral á Consellaría

Suso Bermello

28 AULAS GALEGAS

Profesorado solidario en tempos de pandemia

Aulas Galegas

32 “Vedrea”, laboratorio social en tempos de confinamento

Iván García García

36 #NÓSXOGAMOSNACASA, recursos lúdico-educativos para un confinamento en familia

Javier Rico, José Eugenio Rodríguez e Alumnado de 3º curso do Grao en Mestre/a en Educación Infantil

40 Bibliotecas escolares abertas, tamén cando os tempos son virados

María Pousa e Cristina Novoa

43 ¿Para que serve a economía?

Gonzalo Rodríguez

46 Coronavirus, territorio e hábitat en Galicia

Paco Veiga

49 Políticas educativas em tempos de COVID em Portugal: que relação com a igualdade, equidade e inclusão em educação?

Ana Rita Ferreira e Daniela Gonçalves

53 O COVID-19 e a educación escolar: Unha reflexión desde os estudos de Historia da Educación

Agustín Escolano Benito

55 Materiais producidos en Galicia en tempos de confinamento

Grupo de traballo Cavila

Deseño: Lois Rodríguez (Acordar)

Maquetación e deseño de cuberta:

Xiana Lastra Pernas

Impresión: Obradoiro Grafico S. L.

Lugar de edición: Nova Escola Galega

(R/ das Hedras, 4-2ºO. 15895 Ames)

Redacción: rge.redaccion@neg.gal

Publicidade: rge.publicidade@neg.gal

Subscripcións: rge.subscripciones@neg.gal

Revisión e tradución de textos ao inglés:

Rebeca García Murias

Comité Científico:

Joxé Mari Auzmendi (Dtor. Hic Hasi)
Jaume M. Bonafé (Univ. de Valencia)
Jaume Carbonell (Exdirector de Cuadernos de Pedagogía)
Giancarlo Cavinato (MCE, Italia)
Xavier Besalú Costa (Dtor. de Perspectiva Escolar/UB)
Tânia Maria Braga (Univ. Federal do Paraná, Brasil)

Moacir Gadotti (Univ. de São Paulo)
Francesc Imbernon (Dtor de Guix /UB)
Philippe Meirieu (Univ. de Lyon-2, Francia)
Francesco Tonucci (Istituto de Psicologia do CNR, Roma)
Antoni Zabala (Dtor. Aula de Innovación Educativa/UB)
Philippe Watrelot (IUFM, París)

Dirección:

Uxía Bolaño Amigo (Profesora de Conservatorio)
Ana Parada Gañete (Orientadora de Secundaria)

Consello de Redacción:

Antón Costa Rico (Profesor de Universidade)
Marcos Chavarría Teixeira (Profesor de Secundaria)
Xesús Ferreiro Núñez (Profesor de Universidade)
Emilio Insua López (Profesor de Secundaria)
Xiana Lastra Pernas (Música e produtora)
Silvia López Gómez (Profesora de Universidade)
Xesús Rodríguez Rodríguez (Profesor de Universidade)
Pilar Sampedro Martínez (Mestra)
Francisco Veiga García (Profesor de Secundaria)
Mª Helena Zapico Barbeito (Profesora de Universidade)

Consello Editorial:

Manuel Bragado Rodríguez (Mestre)
María Dolores Candedo Gunturiz (Profesora de Universidade)
Francisco Xosé Candia Durán (Profesor de Universidade)
Montserrat Castro Rodríguez (Profesora de Universidade)
Xosé Manuel Cid Fernández (Profesor de Universidade)
Rosalia Fernández Rial (Profesora de Secundaria)
Jennifer Fernández Rodríguez (Profesora de Secundaria)
Lois Ferradás Blanco (Profesor de Universidade)
Valentina Formoso Gosende (Profesora de Secundaria)
Xesús Fortes Gómez (Profesor de Secundaria)
Narciso de Gabriel Fernández (Profesor de Universidade)
Eva García Sexto (Mestra)
Emilio González Legaspi (Orientador de Secundaria)
Xosé Lastra Muruais (Mestre)

Laura Lodeiro Enjo (Profesora de Universidade)
Ramón López Facal (Profesor de Universidade)
Xosé Manuel Malheiro Gutiérrez (Profesor de Universidade)
Ana Mª Pose Blanco (Profesora de Secundaria)
Xosé Ramos Rodríguez (Profesor de Universidade)
Belén Rodríguez Silva (Profesora de Secundaria)
Victor Santidrián Arias (Profesor de Secundaria)
Araceli Serantes Pazos (Profesora de Universidade)
Bieito Silva Valdivia (Profesora de Universidade)
Alexandre Sotelino Losada (Profesor de Universidade)
Yésica Teixeira Boo (Profesora de Universidade)
Miguel Vázquez Freire (Profesor de Secundaria)
Mercedes Vázquez Vázquez (Mestra)
Manuel Vieites García (Profesor de Universidade)

REVISTA
GALEGA
DE EDUCACIÓN

Num. especial COVID-19
Xuño 2020

D.L.: C-22/1986
ISSN: 1132-8932

Resumos Resúmenes Abstracts

«A ESCOLA QUE VIRÁ»... COA «PEDAGOXÍA DE ANTES»?

Philippe Meirieu

O valor da escola - acto pedagógico - nova pedagogía - dereitos da infancia

El valor de la escuela - acto pedagógico - nueva pedagogía - derechos de la infancia

School values - pedagogic facts - new pedagogies - childhood rights

Unha meditada reflexión de Philippe Meirieu, escrita no cerno do período crítico, sobre o valor da escola. Mais non da escola 'de sempre' no marco dunha sociedade da competición e da 'distinción', senón da escola que precisamos, o espazo de vida colectiva onde articular o común e o singular, onde construír a cidadanía crítica, o que non se pode facer cunha pedagogía pola vella.

Una meditada reflexión de Philippe Meirieu, escrita durante el período crítico, sobre el valor de la escuela. Pero no de la escuela 'de siempre' en el marco de una sociedad de la competición y de la 'distinción', sino de la escuela que necesitamos, el espacio de vida colectiva donde articular lo común y lo singular, donde construir la ciudadanía crítica, lo que no se puede hacer con una pedagogía de antes.

A thoughtful reflection by Philippe Meirieu, written in the heart of the critical period on the value of school. But not of the "usual" school in the framework of a society of competition and "distinction", but of the school we need, the space of collective life where the common and the singular can be articulated, where critical citizenship can be built, which cannot be done with a pedagogy "for the old way".

O MUNDO DA ESCOLA DISTANCIADA EN TEMPOS DA COVID-19

Equipo de traballo de NEG

A escola sen alumnado - retos educativos do coronavirus - creatividade docente

La escuela sin alumnado - retos educativos del coronavirus - creatividad docente

School without students - COVID educative challenges - teachers' creativity

Como se viviu o primeiro mes e medio da escola na pandemia? Con preocupación, con desorientación, agardando orientacións acaídas que non chegaban... e poñendo a andar a creatividade. Un texto a modo de crónica daqueles días, que tamén serviron para espertar enerxías creativas, e non só para vivenciar problemas.

¿Cómo se vivió el primer mes y medio de escuela durante la pandemia? Con preocupación, con desorientación, esperando orientaciones apropiadas que no llegaban... y poniendo a andar la creatividad. Un texto a modo de crónica de aquellos días, que también sirvieron para despertar energías creativas, y no sólo para vivenciar problemas.

How was the first month and a half of school in the pandemic? With concern, with the lack of guidance, waiting for guidelines that did not arrive ... and awakening creativity. One as a chronicle of those days, which also it was helpful to awaken creative energies, and not only to experience problems.

A DISCRIMINACIÓN DA MOCIDADE EN SITUACIÓN DE VULNERABILIDADE EN TEMPOS DE TELEDOCENCIA

Deibe Fernández-Simo

Educación inclusiva - inclusión social - infancia desfavorecida - estratexias educativas.

Educación inclusiva - inclusión social - Infancia desfavorecida - estrategias educativas

Inclusive education - Social inclusion - Disadvantaged childhood - Childhood Protection - Educational Strategies

Misión central da educación de todos e todas é asegurar o dereito a unha educación de calidade en situacións que favorezan a igualdade de oportunidades. A educación mediante teledocencia vén de poñer en claro as súas profundas limitacións, salientando a relevancia da educación social, que crea as pontes necesarias.

Misión central de la educación de todos y todas es asegurar el derecho a una educación de calidad en situacio-

nes que favorezcan la igualdad de oportunidades. La educación mediante teledocencia ha puesto en evidencia sus profundas limitaciones, destacando la relevancia de la educación social, que crea los puentes necesarios.

The core mission of education for all is to ensure the right to quality education in situations that favour equality of opportunity. Education through e-teaching makes clear its profound limitations, emphasizing the relevance of social education that creates the necessary bridges.

RETRATO DA TELEDOCENCIA FORZADA: ELEVADA DESCONEXIÓN, VALOR DA EDUCACIÓN PRESENCIAL E SUSPENSO XERAL Á CONSELLERÍA

Suso Bermello

Teledocencia - formación do profesorado - TICs

Teledocencia - formación del profesorado - TICs.

Teledocence - Teacher training - ICTs

A CIG Ensino levou adiante con rapidez unha ampla enquisa atendida por varios milleiros de docentes arredor da capacitación docente para a inesperada teledocencia. As evidencias e os datos mostrados, analizados con prudencia, permiten concluír o que se sinala no título deste texto.

La organización sindical CIG Ensino llevó a cabo con rapidez una amplia encuesta atendida por varios miles de docentes en torno a la capacitación docente para la inesperada teledocencia. Las evidencias y los datos mostrados, analizados con prudencia, permiten concluir lo que se señala en el título de este texto.

IGC Teaching quickly carried out a broad survey completed by several thousand teachers on teacher training for the unexpected e-teaching. The evidence and data shown, analyzed with caution, allow us to conclude what is indicated in the title of this text.

AULAS GALEGAS: PROFESORADO SOLIDARIO EN TEMPOS DE PANDEMIA

Aulas Galegas

Lingua - Ensino - Galego - Dinamización

Lengua - Enseñanza - Gallego - Dinamización

Language - Education - Galician - Dynamization

A feliz e inesperada iniciativa dun pequeno grupo de docentes, que encontrou un eco solidario en centos deles. Un magnífico exercicio de profesionalidade docente, que constrúe a 'nova escola galega' que sempre desexamos. Un camiño a proseguir, coa compañía dos novos recursos tecnolóxicos, que parte da experiencia e saberes da mellor educación analóxica, desde piares sólidos.

La feliz e inesperada iniciativa de un reducido grupo de docentes, que encontró un eco solidario en cientos de ellos. Un magnífico ejercicio de profesionalidad docente,

que construye la 'nova escola galega' que siempre deseamos. Un camino a proseguir, con la compañía de los nuevos recursos tecnológicos, que parte de la experiencia y saberes de la mejor educación analógica, desde pilares sólidos.

The happy and unexpected initiative of a small group of teachers who found an echo of solidarity in hundreds of them. A magnificent exercise in teaching professionalism, building the "new Galician school" that we have always wanted. A path to continue, with the company of new technological resources, based on the experience and knowledge of the best analogical education, from solid pillars.

"VEDREA": LABORATORIO SOCIAL EN TEMPOS DE CONFINAMIENTO

Iván García García

Acción colaborativa - dinamización sociocultural - identidade

Acción colaborativa - dinamización sociocultural - identidad

Collaborative action - sociocultural revitalization - identity

Neste tempo, os recursos municipais exerceron, a miúdo, como 'correos de transmisión' entre a escola distanciada e o alumnado. Noutros, como o caso do de Vedra, entenderon da oportunidade de abrir outro espazo: o da historia compartida, fortalecendo o apego e o encontro. A contorna e a memoria patrimonial como 'os invitados' inesperados.

Durante este tiempo, los recursos municipales ejercieron, con frecuencia, como 'correos de transmisión' entre la escuela distanciada y el alumnado. En otros, como el caso de Vedra, entendieron la oportunidad de abrir otro espacio: el de la historia compartida, fortaleciendo el apego y el encuentro. El entorno y la memoria patrimonial como 'los invitados' inesperados.

In these times, municipal resources often acted as "relay posts" between the distance school and the students. In others, as in the case of Vedra, they understood as the opportunity to open another space: that of shared history, strengthening attachment and encounter. The environment and heritage memory as unexpected "guests".

NÓSXOGAMOSNACASA: RECURSOS LÚDICO-EDUCATIVOS PARA UN CONFINAMIENTO EN FAMILIA

Javier Rico, José Eugenio Rodríguez e Alumnado de 3º curso do Grao en Mestre/a en Educación Infantil

Educación Infantil - Expresión e Comunicación Corporal - TICS - COVID-19

Educación Infantil - Expresión y Comunicación Corporal - TICS - COVID-19

Childhood education - Body expression and communication - ICTs - COVID-19.

O profesorado e o alumnado da materia Didáctica da Expresión e da Comunicación Oral (44 alumnas/os) da titulación de

E. Infantil da Facultade de CC. da Educación da USC deseñaron 41 actividades lúdico-educativas, que levaron a vídeos en Youtube, a través dun constante traballo de planificación e video-conferencias, poñendo en práctica a metodoloxía de Aprendizaxe-Servizo.

El profesorado y el alumnado de la materia Didáctica de la Expresión y de la Comunicación Oral (44 alumnas/os) de la titulación de E. Infantil de la Facultade de CC. da Educación de la USC diseñaron 41 actividades lúdico-educativas, que trasladaron a vídeos en Youtube, a través de un constante trabajo de planificación y video-conferencias, poniendo en práctica la metodología de Aprendizaje-Servicio.

The teaching staff and the students of the Didactics of Expression and Oral Communication subject (44 students) of the Early Childhood Education degree at the Faculty of Education from the USC, designed 41 recreational-educational activities that led to videos on youtube, through a regular work of planning and videoconferences, by implementing the Learning-Service methodology.

BIBLIOTECAS ESCOLARES ABERTAS, TAMÉN CANDO OS TEMPOS SON VIRADOS

María Pousa e Cristina Novoa

Biblioteca escolar - ALFIN - AMI - lectura - multialfabetismos - aprendizaxe

Biblioteca escolar - ALFIN - AMI - lectura - multialfabetismos - aprendizaje

School library - information literacy - MIL - reading - multiple literacy - learning

O mundo das bibliotecas, tamén as escolares, vive e vibra, particularmente, cos libros físicos, co seu cheiro de papel, cos cosidos e encuadernacións, o pasar das follas...e todo isto quedou paralizado. Houbo unha reinvencción en lugar dunha parálise: BIBLIOTECAS ESCOLARES ABERTAS, clubs de lectura e lecturas compartidas de novo formato...Todo un mundo que se puxo a andar en toda a xeografía de Galicia.

El mundo de las bibliotecas, también las escolares, vive y vibra, particularmente, con los libros físicos, con su olor de papel, con los cosidos y encuadernaciones, el pasar de las hojas... y todo esto quedó paralizado. Hubo una reinvencción en lugar de una parálisis: BIBLIOTECAS ESCOLARES ABIERTAS, clubs de lectura y lecturas compartidas de nuevo formato...Todo un mundo que se puso a andar en toda la geografía de Galicia.

The world of libraries, including school libraries, lives and vibrates, particularly with physical books, with their smell of paper, with their seams and bindings, turn the pages... and all this has stopped. There was a reinvention instead of a paralysis: OPEN SCHOOL LIBRARIES, reading clubs and shared readings in a new format... A whole world that began to walk throughout the geography of Galicia.

PARA QUE SERVE A ECONOMÍA?

Gonzalo Rodríguez

Definición de economía - Educación - Política e economía

Definición de economía - Educación - Política e economía

Economics definition - Education - Polity and economy

Neste tempo moito se fala de economía e con frecuencia economía vs. persoas. Non val de nada ollar as persoas se a economía se funde din os ultraliberais e de orientación ditatorial. O profesor Gonzalo Rodríguez traza unha reflexión de fondo sobre economía vs. mercado e pon en acordo a economía coas persoas.

En este tiempo se alude frecuentemente a la economía y con frecuencia se contrapone economía vs. personas. No sirve de nada atender a las personas si la economía se hunde, dicen los ultraliberales y de orientación dictatorial. El profesor Gonzalo Rodríguez traza una reflexión de fondo sobre economía vs. mercado y pone en acuerdo la economía con las personas.

At this time there is a lot of talk about the economy and often, economy vs. people. It is useless to look at people if the economy is collapsing, say the ultraliberals and dictatorially oriented. Professor Gonzalo Rodríguez outlines an in-depth reflection on economy vs. market and agrees on the economy in line with the people.

CORONAVIRUS, TERRITORIO E HABITAT EN GALICIA

Paco Veiga

Territorio - Rural - Centralismo - COVID-19

Territorio - Rural - Centralismo - COVID-19

Territory - Rural - Centralism - COVID-19

Cando todas as 'decisións' se re-centralizan simplifícadamente pérdese de vista a xeografía humana e cultural, podendo adoptarse decisións incongruentes. As mesmas restricións en calquera aldea de Galicia ca no transporte en metro ou na Gran Vía de Madrid?, sen atender tampouco ao mapa sanitario de Galicia?, é así como 'estamos construíndo' un territorio social ordenado, aínda tamén pendente das provincias de 1833? Unha acaída reflexión.

Quando todas las 'decisiones' se re-centralizan simplifícadamente se pierde de vista la geografía humana y cultural, pudiendo adoptarse decisiones incongruentes. ¿Las mismas restricciones en cualquier aldea de Galicia que en el transporte en metro o en la Gran Vía de Madrid?, ¿sin atender tampoco al mapa sanitario de Galicia?, ¿es así como 'estamos construyendo' un territorio social ordenado, aún también pendiente de las provincias de 1833? Una oportuna reflexión.

When all "decisions" are re-centralized in a simplified way, human and cultural geography is lost sight of and incongruent decisions can be made. Are the same restrictions in any village in Galicia as in the subway or at Gran Vía in Madrid? Is this how we "are building" an ordered social territory, still pending from the provinces of 1833? A reflexive reflection.

POLÍTICAS EDUCATIVAS EM TEMPOS DE COVID EM PORTUGAL

Ana Rita Ferreira e Daniela Gonçalves

Igualdade - Equidade - Inclusão - Políticas educativas

Igualdade - Equidade - Inclusión - Políticas educativas

Igualdad - Equidad - Inclusión - Políticas Educativas

Equality - Equity - Inclusion - Educational Policies

O direito à educação demanda a toma em consideração da tríada "igualdade, equidade e inclusão", conceitos que, por sua volta, devem ter em conta a diversidade de alunos em termos do país, em particular no que diz respeito ao acesso a ferramentas, como a internet, frequentemente presentes no ensino a distância. Examinasse cá o que se véu fazendo como política ministerial em Portugal, com uma avaliação positiva.

El derecho a la educación demanda la toma en consideración de la tríada "igualdad, equidad e inclusión", conceptos que, a su vez, deben tener en cuenta la diversidad de alumnado en términos del país, en particular en los que se refiere al acceso a herramientas, como a internet, frecuentemente presentes en la enseñanza a distancia. Se examina aquí lo que se vino desarrollando como política ministerial en Portugal, con una evaluación positiva.

The right to education requires that the triad of "equality, equity and inclusion" be taken into account, concepts which, in turn, must take into consideration the diversity of students in terms of the country, particularly with regard to access to tools. such as the Internet, which is often present in distance education. It examines what has been done as a ministerial policy in Portugal, as a positive evaluation.

UNHA REFLEXIÓN DESDE OS ESTUDOS DE HISTORIA DA EDUCACIÓN

Agustín Escolano Benito

Historia escolar - Desescolarización - Gramática da escola - Presencialidade

Historia escolar - Desescolarización - Gramática de la escuela - Presencialidad

School history - unschooling - School Grammar - presentiality

Desde o seu cualificado observatorio, o "Centro Internacional de la Cultura Escolar", o profesor Agustín Escolano reflexiona sobre o peso da 'gramática da escola' e dos 'códigos' que informan as materias de estudo, ao tempo que a experiencia do confinamento é ocasión de suscitar novas aprendizaxes que haberá que integrar A escola é e seguirá sendo unha axencia pública que vai máis aló dos seus dispositivos de aprendizaxe e que promove a formación da cidadanía e a cohesión da comunidade.

Desde su cualificado observatorio, el Centro Internacional de la Cultura Escolar, el profesor Agustín Escolano reflexiona sobre el peso de la 'gramática de la escuela' y de los 'códigos' que informan las materias de estudio, al tiempo que la experiencia del confinamiento es ocasión de suscitar nuevos aprendizajes que habrá que integrar.

La escuela es y seguirá siendo una agencia pública que va más allá de sus dispositivos de aprendizaje y que promueve la formación de la ciudadanía y la cohesión de la comunidad.

From his qualified observatory, the "International Centre for School Culture", Professor Agustín Escolano reflects on the weight of the "grammar of the school" and of the "codes" that inform the subjects of study, while the experience of the confinement is an occasion to awaken new learning that must be integrated. The school is and will continue to be a public agency that goes beyond its learning devices and promotes the citizenship training and community cohesion.

MATERIAIS PRODUCIDOS EN GALICIA EN TEMPOS DE CONFINAMENTO

Grupo de traballo Cavila

Materiais Didáticos - Recursos Educativos - Repositorios - COVID-19

Materiales Didáticos - Recursos Educativos - Repositorios - COVID-19

Didactic Materials - Educational Resources - COVID-19

O Grupo de Traballo Cavila –Nova Escola Galega– elaborou un excepcional banco de recursos arredor dos materiais didáticos elaborados durante este período en Galicia: recursos didáticos e académicos, repositorios Webs, ferramentas. A plasmación dunha creatividade social e pedagóxica que debemos considerar como panca para os novos camiños a andar entre todos e todas.

El Grupo de Trabajo Cavila –Nova Escola Galega– elaboró un excepcional banco de recursos en torno a los materiales didáticos elaborados durante este período en Galicia: recursos didáticos y académicos, repositorios Webs, herramientas. La plasmación de una creatividad social y pedagógica que debemos considerar como palanca para los nuevos caminos a andar entre todos y todas.

The Cavila-Nova Escola Galega Working Group has developed an exceptional bank of resources with regard to the didactic materials elaborated during this period in Galicia: didactic and academic resources, web repositories, tools. The shaping of a social and pedagogical creativity that we must consider as a lever for the new paths to be taken by all.

«A escola que virá»... Coa «pedagogía de antes»?

Intervención de Philippe Meirieu en *Le café pedagogique* (17/04/2020)

Philippe Meirieu

Université Lumière, Lyon-2 (Francia)

philippe.meirieu@orange.fr

Texto traducido por Antón Costa Rico

A crise que atravesamos demostrou o carácter ridículo das profecías sentenciosas sobre o noso futuro. Certo; todo o mundo está de acordo en que vai haber «un antes e un despois», mais ninguén sabe de que madeira está feito este «despois». As análises multiplícanse para sinalar o carácter inédito do momento que vivimos, para pór de relevo que pon en causa todos os nosos hábitos e que require unha verdadeira refundación das nosas rotinas de pensamento e de decisión. Dísenos que todos os países, e en particular o noso, puxeron a saúde por diante do crecemento da economía; e o beneficio de todos por riba do beneficio dalguís. Declárase que «mañá» iremos revalorizar as profesións que miran polas persoas, necesarias para a nosa supervivencia colectiva, na vez de continuar a exaltar «líderes» e a promover «os gañadores». Explicánnos que chegou o tempo de compartir con equidade os bens comúns, o que nos permitirá, logo, non «morrer nas augas xeadas

do cálculo egoísta» do que falaba Marx... Quixera crelo. Quixera estar certo de que nos diriximos, a escala planetaria, cara a unha maior solidariedade, entre as persoas e as nacións, cara a maior xustiza social e unha máis adecuada toma en consideración dos retos ecolóxicos maiores. Aínda que non creo que esteamos nesta partida...

Se hai unha realidade que os historiadores da pedagogía coñecen ben é, en efecto, a inmensa distancia – un grande foxo – que separa as declaracións de intención, xerais e xenerosas, das prácticas realmente postas en acción. «Formación para a autonomía», «dereitos da infancia», «personalización das aprendizaxes», «experiencia da fraternidade», «co-construción das prácticas», ... non acabariamos de inventariar estas noções cuxa importancia é proclamada pomposamente, e que as institucións, por medo ou por nugalha, por ausencia de inventiva ou inquedaanza diante do que podería escapárselles, poñen sistematicamente a distancia ou

acantoan cautelosamente nas marxas. Sabemos ben que precisamos un equipo mobilizado, cadros educativos que se arriscan e unha xerarquía que cerra os ollos, para interrogarse realmente sobre o que quere dicir todo isto en concreto e no día a día. O que pasa é que a coherencia entre as promesas sinaladas e as prácticas que se fan non é a regra, en ningún caso; representa, polo contrario, a excepción, infinitamente rara e por iso moi valiosa, que emerxe cando algunhas persoas ou grupos determinados se poñen a facelo, poñendo na mesa un asunto profundamente subversivo e que malamente toleran os partidarios da 'desorde establecida'. *Mais, por que non se fai o que se anuncia?*

Permítaseme inquietarme, logo, e confesar que non sei o que quedará mañá das intencións do que hoxe se di que se vai facer. Que é o que se decidirá cando non esteamos tan presionados pola inquedaanza, cando a memoria do confinamento sexa un pouco esvaída, e can-

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 10-14

do as desigualdades tan postas de manifesto hoxe polos sucesos que vivimos sexan de novo eclipsadas polo activismo diario? Temo que o descontrol da «saída» da crise nos faga esquecer o modo en como entramos nela, e que á «volta á normalidade» sexa, segundo a lóxica da máis forte pendente, unha «volta á anormalidade».

«FACER A CLASE, TER CLASE» É ARTICULAR O COMÚN E O SINGULAR

De entrada, descoñezo por completo se, a pesar de todo o que puideron observar todas/os educadoras/es con respecto á cuestión da «continuidade pedagóxica», as nosas autoridades terán comprendido que o acto pedagóxico non é unha simple xustaposición de intervencións individuais, por máis axustadas que fosen, senón

máis ben unha construción, material e simbólica a un tempo, da Escola e do seu fundamento mesmo: aprender xuntos grazas á figura tutelar do profesor/a que, ao mesmo tempo, crea o común e acompaña a cada un na súa singularidade. Esta dialéctica entre o colectivo e o individual, a descuberta do que é o que os reúne e do que fai singular a cada un deles, é, en efecto, o que «fai Escola»: Pouco importa como me chamo e cal sexa a miña aparencia; eu estou nela tal como son, coas miñas dificultades e os meus recursos, nun grupo onde nos imos descubrindo pouco a pouco, e grazas aos mestres é como podemos compartir os nosos saberes e valores, o lugar no que aquilo que eu lle achego aos demais é tan importante como o que os outros me achegan a min, onde

aprendemos simultaneamente a dicir «eu» e a facer «nós».

Porque, eu creo que os ensinantes terán percibido moi ben, cando menos en medida apreciable, canto de importante é para «facer a clase» poder «facer a Escola»: instituír un espazo-tempo colectivo e ritualizado no que a palabra conta cun estatuto particular (con esixencia de precisión, de adecuación e de verdade), onde o todo non é reducible a unha suma das partes (cada un é importante mais o conxunto non é unha suma de individuos xustapostos), onde o ben común non é o conxunto dos intereses individuais (é o que os permite sobrepasar, o que permite a cada unha e a cada un ir alén de si mesmo)... Non pretendo dicir que sexa total e definitivamente imposible facer isto a través da telemática,

sobre todo se escapa dos voires dos Edtech. e dos GAFAM (Google, Amazon, Facebook, Apple e Microsoft) e cando se inscribe deliberadamente nunha economía contributiva, pero teño medo de que os recursos telemáticos hoxe dominantes sexan fundamentalmente portadores dunha lóxica individualista e tecnócrata, e que nós non logremos poñelos, sen unha formación adecuada, ao servizo da construción de verdadeiros colectivos. Aínda máis, temo que os intereses financeiros sexan tan fortes que nos conduzan, contra nós mesmos, cara unha concepción mercantil do ensino, na que cada alumno diante da súa pantalla e con indiferenza recíproca, consumirá información dixital en lugar de compartir saberes e aprendizaxes.

Por todo isto eu espero que na «escola de despois» non aceptaremos máis a redución tecnocrática da clase a exercicios programados e a axudas individuais prescritas a través de protocolos estandarizados. É por isto polo que eu querría que fósemos máis vixilantes que nunca diante das prescricións «científicas» que, aínda que veñan compac-

tadas co último grito en canto aos recursos dixitais e coas recomendacións das neurociencias, non por iso deixan de reproducir o vello modelo condutista do ensino individual programado onde o ensinante é considerado como un executor, no mellor dos casos e, no peor, como un obstáculo que o mundo dixital podería mesmo facer desaparecer un día máis ou menos próximo.

É tamén por isto polo que quero que reivindicemos, desde a educación infantil ata a educación superior, a posibilidade de poñer en práctica dispositivos pedagóxicos inspirados nas pedagogías cooperativas e institucionais, que lle permitan a cada unha e a cada un «ter o seu lugar» nun colectivo, é dicir, non ocupar «todo» o espazo, mais tampouco ser eliminado brutal ou subrepticamente. Por isto é polo que me parece esencial reafirmar que a Escola é unha «institución» que encarna os valores republicanos, e non un «servizo» encargado de satisfacer individualmente as demandas dos usuarios. E recordar, pois, que a «escola na casa» non é, non pode ser a Escola. Porque esta

é, xustamente, o que rompe coas desigualdades familiares e sociais, o que permite acceder á alteridade, a miúdo evitada ou vivida como unha agresión na casula familiar, o que lle dá a todos a posibilidade de acceder aos saberes «que se poden compartir ata o infinito», como dicía Fichte, isto é, capaces de facernos percibir que, máis aló das diferencias, todas e todos estamos convocados a participar na construción do común...

Seremos escoitados? Non o sei. Témmome que cómpre dicilo alto para saír da fascinación dos trebellos e interrogar os seus usos, para evitar que continúe a xestión tecnocrática, a «cultura do resultado» (cifrado, evidentemente!!) e a privatización rampante que é o seu corolario.

**«FACER A ESCOLA»
NON É PROCLAMAR
A IGUALDADE DE
OPORTUNIDADES,
SENÓN LOITAR POLA
IGUALDADE DO DEREITO Á
EDUCACIÓN**

Díxose de todas as maneiras: «o ensino a distancia fai crecer as desigualdades» porque retrotrae ás condicións sociais, fa-

miliares, culturais e psicolóxicas das familias. Evidentemente, isto non significa que a escola, baixo a súa forma tradicional, chegase a ter moito éxito na redución moi significativa das desigualdades – estamos moi lonxe –, nin que a ausencia de toda «continuidade pedagóxica», que indican as autoridades, tivese sido mellor co pretexto de non agrandar as desigualdades: en efecto, era preciso manter o contacto co maior número dos alumnos e alumnas, así como proporlles actividades para consolidar as súas adquisicións e estimulalos intelectualmente. O erro foi deixar crer sobre todo ao principio que este «ensino a distancia» podía permitir «levar adiante o programa», de tal modo que no reinicio das clases se puidese considerar que todo transcorrería normalmente e que se podía continuar como se non tivese acontecido nada. Esta ilusión apagouse axiña!!! Porque «o ensino a distancia» de camiño deixou ver os problemas, xa coñecidos, pero que agora se puideron ver e sentir, mesmo de modo cruel, por parte de todo o profesorado.

Cando o alumno non está diante e a interacción pedagóxica queda particularmente limitada, dámonos de conta de ata que punto é grave transformar os «obxectivos» en «requisitos». Temos unha grande tendencia nas nosas institucións a esquecer que a motivación, o sentido do esforzo, a autonomía ou a existencia con respecto a un mesmo non poden ser requisitos no inicio dunha actividade pedagóxica, xa que son mesmo os obxectivos desa actividade, indisolublemente unidos á adquisición deses saberes. O feito de consideralos requisitos significa reservar a actividade pedagóxica aos que xa están «educados» e, preferentemente, «ben educados».

Así, pois, volve ser fundamental en todos os niveis académicos

que os e as ensinantes mobilicen os seus alumnos, que sosteñan o seu esforzo, que detecten o nivel de autonomía ao que un alumno pode chegar e permitirlle alcanzar a máis esixente consciencia sobre as súas aprendizaxes e as súas producións. Sabémolo. Sabemos que isto é asunto de profesionais expertos ante alumnos e alumnas concretas, de carne e sangue, cos que establecer unha verdadeira relación pedagóxica, que compromete á persoa enteira. Agora descubrimos que cando esta relación se fai aleatoria, descontextualizada, desinstitucionalizada, convértese de feito en limitación para poder supoñer adquiridas as capacidades que temos a responsabilidade de facer adquirir. Ogallá poidamos reter a lección e militar con obstinación para que a nosa Escola deixe de seleccionar sobre o que ela non atinxe a formar!! Está aí a única garantía de eficacia de todo esforzo de democratización!!!

Tamén descubrimos neste período de confinamento outra lección do ensino a distancia sistematizado, corolario da primeira e tan importante como ela: ante un alumno/a con grandes dificultades non é para nada útil aumentar a presión e imporlle sempre «máis do mesmo», coa confianza secreta de que terminará por ceder e acceder, a fin de contas, ao obxectivo pretendido. Non é que a tenacidade pedagóxica sexa sempre inútil: sen dúbida é necesaria, para o alumnado xa mobilizado e aplicado, pero un pouco lento e que teña necesidade de practicar... Polo contrario, é totalmente contraproducente para alumnos bloqueados e cos que hai que facer un rodeo, identificar os puntos de resistencia e detectar os puntos de apoio para propor non «sempre a mesma cousa» senón «outra cousa». Este é un traballo de experto, unha competencia profesional específica do ensinante

que analiza, no marco dunha interacción fina, as reaccións ás súas proposicións e consegue encaixar unha actividade sobre unha disposición para permitir superar un obstáculo...

Porén, como testemuñaron tantos e tantas docentes, esta posición pedagóxica é realmente difícil se non se traballa de modo presencial: require, en efecto, facerse cargo de informacións dificilmente adquiribles a distancia e poder decidir o mellor posible nun cara a cara construtivo, co risco, se non se fai así, de bascular nun corpo a corpo mortífero do «sempre máis».

Ogallá poidamos acordarnos disto cando «as autoridades» queiran encerrarnos na lóxica exclusiva do «repasso-posta ao día», considerándonos como simples provedores de exercicios e de fichas nunha progresión idealmente lineal que só vale para os «bos alumnos profesionais» e aínda así!! Sabemos agora que botarse fóra dunha visión tayloriana do traballo escolar é básico: a execución de tarefas, aínda que se faga con perfecto dominio, non constrúe de ningún modo o espírito investigador en relación co coñecemento e a cultura; corre mesmo o risco de prohibirlle este acceso a todos e a todas aquelas que non enteviran o que son o pracer de aprender e a ledicia de comprender...

Por todo isto, non se trata só de «darlle máis aos que teñen menos» senón de «dar mellor»: unha contorna arquitectural e cultural de maior calidade, situacións máis ricas e estimulantes, grupos de traballo cun tamaño que permita realizar mellor as actividades propostas, profesorado acompañado por unha formación continua de alto nivel, e capaz así de propoñer saberes mobilizadores, ao sinalar con claridade as súas expectativas, para non separar a aquelas e aqueles que espontaneamente

non estean en sintonía con ese profesorado.

Realmente, todo isto devólvenos a unha mesma problemática: coa man no corazón, imos continuar promovendo na «escola de despois» a «igualdade de oportunidades», sen preocuparse demasiado das condicións en que «se fai», ou ben sabermos poñer en práctica todo o que é mester para garantir a «igualdade do dereito de acceso á educación»? Non hai nisto unha simple diferenza de formulación, senón un cambio de paradigma que nos obriga a poñer en marcha políticas realmente diferentes en materia de integración social nos centros, de educación prioritaria, de bolsas de estudos ou de formación e de acompañamento dos docentes... Somos chamados a un importante cambio, que debería permitir crear verdadeiros lazos de confianza entre a escola e as familias máis distanciadas: daránselle medios e tempo aos ensinantes para isto? Recoñecerase a necesidade de descargar ao profesorado, de dispoñer para eles un espazo e un teléfono profesional, para que poidan realmente efectuar o seu labor de conexión e de contacto continuo co alumnado e as familias? É certo que é un investimento financeiro importante, mais a crise actual permitíranos comprender que este investimento representa, porén, unha economía considerable de considerarmos o que pode ser o fracaso escolar. É o tempo de cambiar as prioridades, e na vez de investir preferentemente nos centros de elite – que seleccionan antes de formar – darlle a prioridade aos centros de excelencia – os que forman antes de seleccionar –. Dician os nenos de Barbiana na súa *Carta a unha profesora*, en 1967: «Non se comportaría a escola como un hospital, que para mellorar os resultados, coidara aos que

non o precisan, desfacéndose dos enfermos?»

CONCLUÍNDO: A ESCOLA NUN ÁNGULO MORTO... POR CANTO TEMPO AÍNDA?

Nas numerosas contribucións que nos xornais «máis importantes» procuran expresar como será o «mundo de despois» a cuestión da Escola apenas aparece. Pero, hai que facelo. En primeiro lugar porque o que viven hoxe as e os educadores non se limita a un balance de perdas e ganancias; non sería digno. En segundo lugar, porque non haberá un «mundo de despois» diferente do que había «antes» máis que se a Escola ten protagonismo na súa construción.

Nunca tanto se falou de solidariedade: vaise promover, finalmente, unha real pedagogía da cooperación? Nunca tanto se evocou o ben común: imos ser finalmente conscientes de que para acceder á conciencia do ben común, non valen todas as prácticas pedagóxicas? Nunca tanto se falou dos coidados dos demais: vaise facer da axuda mutua un valor cardinal da nosa Escola, en substitución da competición mortífera? Nunca tanto se dixo que o noso porvir só poderá ser pensado coa dimensión da «Terra-de todos»: imos facer da ecoloxía un asunto distinto dun simple «suplemento espiritual» conectado daquela maneira aos programas canónicos?

Para todo isto será preciso ir máis alá do chanzo das ensinanzas e dos proxectos puntuais que dan a entender que se pode salvar o planeta ao introducir algúns enclaves virtuosos sen cambiar en absoluto as lóxicas produtivistas que nos conducen a un camiño sen saída. Habería que facer posible que os nosos nenos e nenas comprendesen que fixemos unhas determinadas eleccións, mais que existen outras alternativas.

Aínda máis: habería que permitirles poder facer a experiencia dun cambio radical da súa relación co mundo.

Cando a sociedade do mercado os seducía, ata estes días máis recentes, cun mundo - *magasin(store)* aberto a todos os caprichos, a nosa educación agora debe facerlles descubrir un mundo - tesouro, un espazo de investigación impresionante para a súa curiosidade. Cando os medios de comunicación lles mostraban esencialmente unha realidade que fascina, asombra ou mete medo e diante da que non cabe máis que resignarse, a nosa educación debe levalos a interrogar, cuestionar e interpelar para constatar que nada, nunca, está totalmente decidido. Cando a sociedade os obrigaba a pertencer a un clan que lles procura identidade e seguranza, a nosa educación debe mostrarlles que a verdadeira bondade está na apertura á alteridade. Cando, por toda a parte, se lles aquelaba á orella que só podían atopar pracer no consumo desenfreado do que se esgota, a nosa educación debe demostrar diariamente que o verdadeiro pracer está en compartir o que non se esgota: as obras de arte e de cultura, os coñecementos e os saberes, a transmisión e a creación, ... todo o que pode multiplicarse ata o infinito, dado que ao acceder cada unha e cada un a ninguén outro llo prohiben e que cada quen que accede pode compartilo ata o infinito con outro.■

O mundo da escola distanciada en tempos da COVID-19

Escenarios de deficiencias, mais tamén de capacidades colectivas a explorar e a facer avanzar

Equipo de traballo de Nova Escola Galega

neg@neg.gal

ISSN: 1132-8932

Páx. 15-19

Veu e ninguén sabe como veu. *Colleunos a todas nas patacas*. Soubemos antes polos xornais dixitais que por canles oficiais que o venres día 13 de Marzo (2020) xa non debería haber alumnado nos centros de ensino. O persoal docente e non docente, si... pero, de camiño, non, ou só en parte. *Fagan o que poidan*, dixeron desde a Consellería da Educación; “apáñense” foi o que se entendeu. Máis ou menos así, con total desconcerto, comezou todo. E máis ou menos así se foi facendo durante varias semanas. Entre as complicacións e o desconcerto; entre o desalento e a creatividade a marchas forzadas; entre o desentendemento dalgúns e dalgunhas e a responsabilidade de moitos e moitas.

Mes e medio longo despois – nacendo maio – estas son algunhas das notas, informacións e imaxes sobre os problemas e as dinámicas que se suscitaron nos centros educativos, en particular na contorna rural e popular.

A CONSELLERÍA E OS SERVIZOS ADMINISTRATIVOS E FORMATIVOS DA EDUCACIÓN

As autoridades tardaron moito en dar instrucións (e cando as deron, todo foi moi xenérico) e a Consellería de Educación ‘fixo mutis’ con todas as letras, esperando que o marrón lle caese ao Ministerio de Educación, de modo que os equipos direc-

tivos... estiveron coas mans atadas e sen información durante varias semanas, aínda que foi chegando unha crecente carga burocrática, e o traballo levouse a cabo porque houbo moitos centros e moito profesorado e equipos directivos que se implicaron moi en serio e porque as familias puxeron os seus propios medios, entre eles a conexión a Internet: «Cando a Administración non sabe regular unha realidade opta por lanzarlle a pelota á autonomía docente ou á autonomía dos centros», poderíamos concluir.

Desde o punto de vista da dotación telemática, con retraso e logo de moitas xestións, a Administración foi mandando equipos informáticos e paquetes de

conexión, a Inspección resolveu algúns problemas burocráticos e AMTEGA enviou, finalmente, videotutoriais en relación ao modo de uso de cinco servizos dixitais educativos:

- App para familias e profesorado *abalarMóbil*.
- Ferramenta de e-portfolio e comunidades educativas dixitais *Agueiro*.
- Videoconferencias *eduXunta Webex*.
- Servizo de mensaxes para a comunicación entre familias e profesorado a través de *espaZoAblar*.
- Funcionalidades básicas das Aulas Virtuais dos centros educativos.

Mais resulta (un problema máis) que algúns dos programas como *Abalar* non teñen a capacidade para fornecer un servizo ao conxunto do profesorado ao non estar pensado para asumir tanta demanda. O confinamento puxo de manifesto a densa problemática e carencias que suscita neste senso o ensino a distancia nos niveis educativos básicos, sen outros medios axeitados e acostumados a traballar con interacción presencial, como con esixencia detectou a CIG Ensino, a través dunha enquisa ampla en canto á mostra preguntada e coidada tecnicamente, pódose de manifesto que a fenda dixital, ademais de grande, abrangue dende a falta de equipos informáticos á falta de sinal en moitas zonas do noso territorio, pasando pola falta de formación do alumnado e do profesorado, e igualmente das familias, para desenvolver a actividade lectiva de forma telemática.

Despois de tomar o Ministerio de Educación as primeiras decisións, chegaron as Instrucións de organización curricular para o terceiro trimestre, co horizonte didáctico que, segundo a Consellería de Educación,

debería conducir á terceira avaliación, despois de pechar ás présas en moitos centros a segunda. Instrucións -sen sinatura responsable, sen modificar en nada a normativa ordinaria, mais pedindo avaliar mediante a modificación de procedementos- que suscitaron atentas reflexións feitas públicas e con concreción por parte de diversas profesoras e profesores, organizacións profesionais e sindicais. De tratar de seguirmos estas Instrucións, por exemplo, no nivel da Educación Infantil «estaríamos incumprindo con case todo o estipulado na normativa de aplicación á EI: horarios, titorías, organización, etc, etc., e sendo así: de onde nace ese empeño en manter a avaliación aínda sabendo que é unha ficción ou fabulación?». Porque debemos sinalar que: «A avaliación escolar é a constatación dos efectos da intervención docente nos procesos de ensino-aprendizaxe do alumnado. Intervención educativa non é o mesmo ca contactar de cando en vez por medios telemáticos, nin mandar tarefas para que fagan cos pais nin facer suxestións web para pasar o tempo. E por suposto, non é a constatación da situación en función dunhas tarefas fotografadas ou dos comentarios pater-nos».

Por todo iso, CCOO lamentou que a Conselleira demande ser escoitada polo Ministerio cando ela non escoita á comunidade educativa galega «coa que non debate con claridade e detemento os plans de acción», ao mesmo tempo que dá mostras dun grande descoñecemento da nosa realidade educativa e territorial.

O ALUMNADO

O alumnado, en moi numerosos casos, está vivindo situacións persoais realmente complexas, que a miúdo o profesorado tentou atender, co seu acompañamento: «Alumnado que ficou confinado en situacións vitais in-

apropiadas, con desorientación e desmotivación ante a incerteza do panorama xeral; alumnado que non dispón de boa conexión e/ou ordenadores; con familiares enfermos...». Hai un sector especialmente abandonado: o alumnado con NEAE (discapacidade intelectual, TDA, TDAH...), que precisa formas e tempos propios e sobre todo dun acompañamento sensitivo dificilmente posible por vía telemática.

É importante decatarse de que este tipo de alumnado non ten autonomía para a realización de tarefas académicas sinxelas e nin ten, nalgúns casos, competencia dixital. Unidas estas dúas circunstancias a contextos familiares deprimidos dixitalmente (escaseza de dispositivos electrónicos, nula ou mala conexión a internet...), poder iniciar e manter o vínculo escolar nalgúns casos faise realmente moi complicado respectando ao 100% o estado de alarma.

Ademais, «está o propio ser da escola onde o aprender é un acto colectivo; un ámbito onde compartir, cooperar, interrelacionar..., aspectos que supoñen algo máis que traspaso de contidos escolares e que fan da escola aprendizaxe de vida e de convivencia».

O PROFESORADO

A presenza da Administración

As Medidas a adoptar en todos os centros de ensino en relación coa *pandemia covid-19* para os vindeiros 14 días naturais contados dende o día 16 de marzo de 2020 da Consellería indicaban que o profesorado debería programar «por medios telemáticos actividades xenéricas relacionadas cos contidos curriculares para que o seu alumnado as poida realizar no seu domicilio, e fará o seu seguimento, pero non terán carácter de avaliacións». Mais aconte-

ceu con frecuencia excesiva que non se recibiu ningún tipo de apoio, declaradamente por parte dos servizos específicos de orientación educativa (Atención á Diversidade e Orientación, Convivencia e Inclusión, EOE provincial...) e tampouco desde o Servizo de Inspección Educativa, «faltando indicacións específicas para desenvolver a fundamental función orientadora en tempos de confinamento». As instrucións da Consellería do 17 de Abril resultaron igualmente xenéricas. Tamén faltaron indicacións específicas para as Ensinanzas de Réxime Especial de Música (tanto Elementais e Profesionais como Superiores). E así poderíamos seguir...

Entre tanto, «é probable que falte máis traballo institucional nos centros», coa celebración de claustros, onde abordar diversas cuestións. Porén, aumentou o estrés a causa da presión por continuar ou “reparar” o que xa se estaba a facer mal - en moitos casos - na escola e «vémo-

nos e desexámonos á hora de facer quendas entre os miúdos e os adultos para videoconferencias e diversidade de conexións nunha tolerancia de Webex, Zoom, Skype, Edixgal, Modle...».

Auto-organización

«Indebidamente, en distintos Centros cada profesor tira polo seu lado e a coordinación nin se esixe nin se fomenta, pero nin o alumnado, nin as familias, nin o propio profesorado o merecen», mais as mostras de responsabilidade docente impuxéronse.

Veu destacando a diversidade nos modos de organización e de xestión por parte do profesorado, dende un exceso de tarefas telemáticas que multiplican as dúbidas por resolver, ata a desaparición docente - que tamén se deu -. E fixéronse necesarias as reunións periódicas, algunhas oficiais e outras oficiosas (as autoconvocatorias): «estas últimas, as oficiosas, ben proveitosas, pois nestes foros vanse abrindo prácticas, destrezas

e habilidades de interese, aínda co problema de comunicación e as dificultades para entenderse que se suscita no caso das video-chamadas».

O profesorado creou espazos compartidos para ofrecer solucións e brindar oportunidades: compuxéronse materiais, recursos e propostas, para o que tamén se puido contar en ocasións con iniciativas que puxeron a andar outros sectores da nosa sociedade, en particular aqueles máis ligados aos procesos educativos e culturais. «Moito profesorado está a abrir a escola ás súas múltiples realidades, adaptando tempos e espazos, creando materiais e recursos, xerando estratexias, pero sobre todo, achegando sensibilidade e empatía ante as dificultades e as necesidades. Buscando solucións imaxinativas e creativas que contribúan a unir na distancia, a achegarnos a cada situación desde a súa comprensión e sacando dela oportu-

tunidades para mellorar como persoas e como sociedade».

Interrelación co alumnado

O profesorado, polo común, foi tomando contacto colectivo co alumnado mediante o correo electrónico e co aumento de aulas virtuais e/ou chamando a cada un/ha individualmente por teléfono para ver os modos de resolver mellor o traballo, «atendendo ás particulares circunstancias de cada quen, procedendo a enviar os enlaces correspondentes ás plataformas virtuais diferentes creadas para as diversas materias», procurando a busca dun equilibrio entre o que cremos que precisa o noso alumnado, o respecto ao labor do profesorado (que se atopa, ou iso manifesta, un pouco saturado pola situación) e as indicacións da administración e dalgunhas inspeccións e direccións.

Desde a dirección dun CEIP no medio rural

«Está sendo un senvivir:

Montar aulas virtuais, informar por todos os medios e mecanismos posibles, crear materiais, organizar grupos de traballo para a formación do profesorado; dotar ao profesorado e alumnado de todos os medios posibles para continuar as súas tarefas; contactar con todas as familias para identificar as súas necesidades^[1], non unicamente no ámbito escolar senón tamén no social e persoal»; repartir ordenadores do centro (de forma persoal nos domicilios) e material escolar; ver como distribuír – o que non se puido facer en moitos centros por falta de apoio local ou por imposibilidade – os chegados da Consellería sen ningún criterio establecido; xestionar a través dos conce-

[1] Nun caso grazas a colaboración dunha Fundación acadamos tarxetas moedeiro para realizar compras de alimentación e equipamentos e *modens* para aquelas familias que non contaban ou non podían acceder aos recursos tecnolóxicos.

llos ferramentas para imprimir e escanear documentos para os seus fillos e ante a carencia de impresoras familiares, mentres ao mesmo tempo tramitamos as axudas de comedor (miseras) para as familias. A este respecto, podemos indicar que a maioría non tiñan a chave 365 e tivemos facelas unha a unha as do noso alumnado, pedindo datos, contas bancarias. Xestionamos a doazón de recursos sanitarios, dos alimentos do comedor, do mantementos das instalacións...

E xunto, completamos informes do que estamos a facer, seguimos cos trámites oficiais e esperando instrucións e novidades que nunca chegan... e atendemos o minuto a minuto de toda a Comunidade (familias, profesorado e alumnado, entidades,...) que fan que as cabezas anden xa tolas... Por exemplo, informes para os CFR, propostas de todo tipo, organizar actividades, a toma de decisións en aspectos importantes: titulacións, elección de materias, continuidade de estudos... E agora, unhas novas instrucións... que din "non...pero si..." como norma xeral. Son situacións que necesitan dunha orientación e acompañamento persoal, pero sobre todo de respostas, que nestes momentos tamén están marcadas pola incerteza.

Desta forma dende o centro educativo o que poñemos por diante é o coidado ás persoas, tentando facer do tempo escolar dentro dos fogares unha forma de dar un pouco de normalidade a esta situación tan desconcertante para as nosas vidas, tentando canalizar os recursos cos que contamos para que estean ao dispor do noso alumnado e das súas familias, ofrecendo equipamentos, creando aulas virtuais, realizando xestións administrativas cando estas son necesarias ou ofrecendo canles de comunicación efectivas...

Tratamos de ofrecer acompañamento para non abrir unha xanela e non encontrar unicamente soidade: «Asomarte ao balcón nunha cidade supón comprender que estamos ante un camiño colectivo, o que o fai máis levado. Aquí, nos nosos pobos, é máis difícil sentir ese apoio diario».

En definitiva, unha sensación de que as responsabilidades queiman e é máis fácil trasladalas aos que en definitiva non teñen poder de decisión e si responsabilidades: os equipos directivos e o profesorado.

AS FAMILIAS

En xeral, as que teñen posibilidades reais de conexión telemática séntense apesadas pola carga de traballo que teñen os fillos e pola diversidade de plataformas/ferramentas/medios que se empregan. Ás veces, tamén, polas dificultades para acompañar ás fillas e fillos no proceso de aprendizaxe, reciben pouca ou ningunha información da Consellería e senten moito aprezo polo labor que está a realizar o profesorado. Tamén hai familias desconectadas.

Hai que dicir que son moitas as familias nas que os ingresos desapareceron ou minguaron considerablemente: salariables, autónomas, con traballos temporais, con colleitas que non teñen mercado... e moitas están a facer esforzos titánicos, por unha banda, para vivir nunha nova contorna hostil e, por outra, para suplir as carencias ás que nenos e nenas se enfrontan.

Ademais, temos que sumar problemáticas propias do noso contexto, como o mal endémico do noso rural: a pésima calidade na conectividade. Así, familias e profesorado non poden descargar documentos, interactuar con recursos dixitais educativos ou multimedia ou empregar sistemas de comunicación como as videoconferencias. Son nu-

merasas as que non poden facer nada, outras empregan datos móbiles, que, nalgúns casos, funcionan mellor, pero que supoñen un custo económico moi elevado, dándose o caso de ter que utilizar os dispositivos móbiles como punto de acceso: con dimensións reducidas, con pantallas non aptas para un uso continuado, de baixa capacidade de almacenamento e cuxo uso restrinxe as vías de comunicación familiares. Falamos da fenda dixital que supoñen as carencias de competencia dixital necesaria para unha situación na que a maioría das actuacións necesitan dunha vía telemática ou do dominio de aplicacións ou recursos tecnolóxicos (chaves de acceso a contornas administrativas, manexar equipamentos, abrir, crear ou converter arquivos...).

Diante destas circunstancias, exercer o papel de acompañamento que normalmente lle corresponde á escola é unha tarefa case imposible; os recursos non son os mesmos e os papeis tampouco. As pautas, aínda que veñen dadas pola escola, hai que poñelas en práctica e non é tarefa fácil. Hai que ocuparse do traballo propio, do coidado das persoas, das tarefas domésticas... e á vez, exercer de escola nun espazo e cuns recursos limitados.

«E todo isto supón ter que xerar novas rutinas e dinámicas de traballo. Temos que pensar que os fogares non son o espazo propio de aprendizaxe das nosas nenas e nenos, as súas rutinas formativas viran arredor da escola e cambiar e afacerse de súpeto a unha nova situación que escapa á súa comprensión non resulta unha tarefa fácil. Se a isto lle sumamos que ás veces os contidos educativos son moi diversos e que en ocasións están afastados do noso día a día, atopámonos con que as nosas familias están a ser auténticas sobreviventes e exemplo de enxeñería».

Á parte está a incerteza de como será o progreso educativo dos seus fillos e fillas, sobre todo se esta situación continúa. «Atopámonos con enormes desigualdades entre as familias que contan e manexan con certa soltura os recursos tecnolóxicos - incluíndo o propio alumnado - e aquelas que non teñen acceso aos mesmos ou que, se contan con eles, non están preparadas para o seu uso eficaz».

PARA O BALANCE

Un sistema educativo xerarquizado non sabe como planificar e organizar ao verse superado - neste caso - por un confinamento que require afecto, solidariedade e acompañamento. «Só sabe ordenar no ámbito da súa normalidade educativa», dentro do industrialismo, da concentración urbana e con todos os riscos da *insostibilidade*. Por iso, un sistema tan habituado a marxinar a dimensión emocional do alumnado, a diversidade de ritmos de aprendizaxe en comunidade, as humanidades, as artes e a saúde mental e física nas escolas, cando golpea nunha situación de emerxencia sanitaria como a actual, en vez de axudar, provoca maior tensión, incerteza e desconcerto no alumnado, no profesorado e nas súas familias.

Isto pon á educación nun serio perigo de retroceso nos seus valores, ao que tamén contribúe un potente bombardeo mediático e na rúa, con exhibicións diarias das forzas armadas e da linguaxe bélica – «guerra, loitar e vencer»– para referirse ás precaucións para non contaxiar(se) e a unha grave cuestión de saúde colectiva e individual. Antes desta pandemia temos escoitado a nenas e nenos falar do amoroso coidado que poñían, xunto con toda a familia e veciñanza, para evitar un posible contaxio a un ser querido nun fráxil estado de saúde. Mais iso non significaba este uso duro dos termos «distanciamento so-

cial», senón o maior afecto no acompañamento e coidado.

O da «nova normalidade» é outro reto educativo. A normalidade da que a miúdo se fala está acomodada á norma frecuente da realidade, a de antes do confinamento, á que ningunha educación debiera querer volver. Mais se é "nova" resulta contradictorio que sexa norma habitual. A reflexión educativa terá que manter ben aceso o facho do espírito crítico para que o confinamento non deixe pegadas de negativo e ruín control social.

Ata aquí esta fotografía de realidades e vivencias neste tempo inesperado. Un mapa de deficiencias, mais tamén unha fonte de iniciativas, reflexións e creatividade ao servizo da educación de todos e de todas que se debe tomar en consideración.■

A discriminación da mocidade en situación de vulnerabilidade en tempos de teledocencia

Unha proba definitiva da urxencia da educación social escolar

Deibe Fernández-Simo

Educador social e profesor na Facultade de Educación de Ourense

jesfernandez@uvigo.es

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 20-23

A infancia e a adolescencia que viven en situación de dificultade social por non contar no seu entorno habitual de convivencia con recursos que lle permitan garantir a súa non vulnerabilidade deben contar con medidas de protección. Queremos, pois, referirnos aquí a este ámbito.

Segundo os datos estatísticos da Xunta de Galicia (2019), no ano 2018 había 2.263 menores con expediente de protección aberto, 1.753 en situación de tutela e 510 en garda. A evolución escolar deste alumnado vén presentando historicamente grandes dificultades (Barnow, Buck, O'Brien, Pecora, Ellis, & Steiner, 2015; Montserrat, Casas, Malo & Beltran, 2011). En Galicia non contamos con datos estatísticos oficiais sobre a inclusión escolar deste colectivo e a información

da que dispoñemos procede das entidades do Terceiro Sector. A memoria do Programa de inserción social e laboral MENTOR (IGAXES, 2018) permítenos comprobar como o 80% da adolescencia maior de 16 anos, con expediente de protección, non logrou acadar a ESO. O dato é realmente alarmante, sobre todo tendo en conta que se trata dunha mostra de 3.680 mozos e mozas que participaron no mencionado programa no período 2010-2017. Os números expostos tradúcense en vidas que se perpetúan nunha situación de exclusión social, dado que o feito de non superar as metas escolares incide directamente nas posibilidades de superación da vulnerabilidade social (Forsman, Brännström, Vinnerljung & Hjern, 2016). Dificilmente se vai poder saír da

dificultade social sen a cualificación que facilite un itinerario laboral minimamente estable e cuns ingresos económicos suficientes para atender as necesidades vitais.

A escola galega non pode permanecer allea a esta realidade social. Investigacións previas veñen demostrando como os sistemas de atención á infancia e a escola teñen tendencia a repartir a culpabilidade da exclusión escolar do alumnado en protección (Fernández-Simo e Cid, 2016). A recente declaración do estado de alarma, derivado da alerta sanitaria do COVID-19, puxo en evidencia diante dos ollos das equipas educativas dos recursos de protección as dificultades concretas deste colectivo para atender as demandas curriculares feitas dende a escola. Observamos a situación como unha oportunidade para analizar qué aspectos da planificación docente inciden na in-

clusión ou na exclusión escolar do alumnado en protección, así como a colaboración entre o corpo docente e as equipas dos recursos especializados.

Neste sentido, tivemos ocasión de realizarmos once seguimentos lonxitudinais durante 23 días, dende o 18 de marzo ata o 9 de abril do 2020, para os que contamos con cinco alumnos e seis alumnas. Deseñamos a investigación tratando de contrarrestar os respectivos puntos de vista dos dous actores implicados, menores en protección, por unha banda, e figuras profesionais das equipas de intervención socioeducativa, por outra, e contamos ademais coa colaboración de once educadoras e tres educadores sociais que acompañan a alumnado en protección. As entrevistas realizáronse mediante a aplicación informática Skype entre os días 13 e 24 de abril do ano 2020.

Os resultados indican que a desigualdade escolar do alumnado en protección incrementouse durante o estado de alarma. A actuación da escola, en referencia ás necesidades concretas deste colectivo, varía segundo o profesorado. Detectamos que na meirande parte dos casos producíronse déficits no apoio das tarefas escolares. As figuras profesionais que traballan nas equipas de intervención socioeducativa identificaron profesorado que realiza contactos frecuentes co alumnado fronte a outra parte do corpo docente que se limitou a indicar que deberes ten que facer o/a alumno/a. Os resultados indican variedade de actuacións no que se refire á explicación previa e/ou posterior das tarefas escolares. Son maioría os casos nos que non se teñen en conta as circunstancias sociais do alumnado, observándose unha planificación en función das preferencias do profesorado (Protheroe, 2009).

Ante esta situación percibida é importante lembrar que a equidade educativa ten como condición que os obstáculos sociais non impidan a igualdade no acceso á aprendizaxes de alta calidade (UNICEF, 2013). Neste punto hai que sinalar que cada centro educativo actuou de maneira diversa, incluso no referente á facilitación de medios tecnolóxicos para o acceso aos contidos virtuais. Hai escolas que entregaron portátiles e apoiaron o acceso á internet. Outros centros escolares manifestaron a imposibilidade de facelo e deixaron en mans das e dos profesionais da educación social, que traballan no sistema de protección, a resolución das dificultades de acceso aos contidos. Tamén se observaron estratexias diversas por parte de profesorado no intento de facer fronte a esa ausencia de medios.

Neste punto a pregunta a facerse é se ante esta variedade e diversidade de actuacións se está garantindo a igualdade no acceso a esa educación de calidade. Non nos referimos a diversidade produto da adaptabilidade e da flexibilidade pedagóxica, precisa e positiva, senón á diversidade de froito de ausencia dunha liña

común de actuación que garanta a igualdade de trato para todo o alumnado. Os resultados poñen de manifesto a presenza dunha vulnerabilidade pedagóxica estrutural que nos fai conscientes da importancia de reforzar un proceso de cambio do sistema escolar, orientado á inclusión educativa (Fernández, 2017).

Ao caso, debemos reparar en que as relacións entre a escola e as equipas profesionais de protección son de natureza variada. Os resultados indican que a predisposición do profesorado é un factor condicionante para que a relación interprofesional sexa fluída. A maior colaboración é coincidente cos casos do profesorado que fai un seguimento intenso das tarefas escolares. Os déficits de traballo colaborativo entre a escola galega e o sistema de protección xa foi analizada en traballos de investigación previos (Cid e Fernández-Simo, 2014). O estado de alarma puxo de manifesto que a actuación escolar precisa da colaboración de axentes externos ao sistema educativo. Entendemos que é preciso que eses apoios se manteñan no tempo. As situacións de dificultade social presentan necesidades específicas para cada caso ás que a organización

actual da escola non está a dar resposta.

E, a este respecto, o capital social de cada centro educativo é fundamental na atención integral ao alumnado en dificultade social. A rede que cada escola planifique con outras entidades e institucións crece en función da súa utilización (Bolívar, 2006). Unha escola aberta e activa a nivel social conta con maiores oportunidades de colaboración en iniciativas de carácter social por mor das opcións que xorden froito do camiño xa iniciado. Unha escola que non conta con figuras profesionais da educación social ten a priori moitas dificultades para configurar unha actuación socioeducativa eficaz, imprescindible para a equidade educativa. A ausencia da educación social leva implícito un déficit de recursos no propio sistema educativo galego ao que a administración debe facer fronte.

A colaboración entre a escola e os recursos especializados é un factor decisivo na inclusión escolar do alumnado en protección. Destacamos que non é posible unha implicación ética na educación equitativa sen un compromiso coa cohesión social e o apoio a unha cidadanía digna (Simón, Barrios, Gutiérrez & Muñoz, 2020). Polo tanto, un corpo docente que aspire a unha escola equitativa ten que ter presente o factor social e consecuentemente estar aberto a traballar en colaboración cos actores sociais do contexto. Unha escola pechada ao social é unha escola feble, tal e como quedou en evidencia durante o estado de alarma e así o indican os resultados da investigación que realizamos. Relacionarse co contexto é mostra de implicación na actividade docente. O profesorado que pensa que a súa actuación pode permanecer illada do contexto social non é consciente do imprescindible que é contar con esa perspectiva. Polo con-

trario, o corpo docente implicado estrutura as súas relacións en función de dimensións éticas, morais e afectivas (Orellana-Fernández, Merellano-Navarro & Almonacid-Fierro, 2018), unhas dimensións que condicionan a efectividade da acción pedagóxica.

O estudo que realizamos indica que o profesorado implicado é mais resolutivo nas demandas do alumnado con dificultade social ao estar presente unha relación previa marcada polo afecto e a comprensión do "outro". Pese a que o exposto resulta evidente para calquera profesional da educación, a día de hoxe persiste en parte do profesorado a idea de que a colaboración con outros actores sociais non é unha prioridade (Fernández-Larragueta, Fernández-Sierra & Rodrigo, 2014).

Cando defendemos unha escola colaborativa non nos referimos a unha relación de carácter burocrático, ineficaz a todas luces dende esa única perspectiva (Fernández-Simo & Cid, 2016), senón que falamos dunha planificación compartida dende un enfoque ecolóxico-sistémico, imprescindible no camiño da equidade educativa (Sicilia & Simancas, 2018).

Unha escola con perspectiva social non se queda unicamente na definición compartida de estratexias socioeducativas entre profesorado e figuras da educación social. A planificación conxunta é precisa pero é só un paso previo para a consecución da equidade educativa. Polo tanto, consideramos preciso un cambio de cultura escolar para poder mudar a perspectiva da política educativa. Cando o sistema educativo xire a súa mirada ao factor social estaremos

máis preto da inclusión escolar do alumnado en protección. O estado de alarma fixo que se acentuasen os déficits que presenta a escola na atención ás necesidades sociais e o peso da resposta non pode quedar en mans exclusivas do profesorado. O corpo docente precisa do apoio de persoal especializado e do ámbito da educación social, para avanzar cara a integración real da perspectiva socioeducativa na escola. A Administración educativa galega ten a oportunidade de demostrar que quere apostar por unha escola na que todo o alumnado teña unha efectiva oportunidade de ter un itinerario educativo satisfactorio. Agardamos que o vivido neste tempo tan excepcional sexa unha aprendizaxe colectiva que nos permita dar o salto cara unha escola inclusiva.■

REFERENCIAS

- BARNOW, B. S., BUCK, A., O'BRIEN, K., PECORA, P., ELLIS, M. L., & STEINER, E. (2015). Effective services for improving education and employment outcomes for children and alumni of foster care service: correlates and educational and employment outcomes. *Child & Family Social Work*, 20 (2), 159-170. <https://doi.org/10.1111/cfs.12063>
- BOLÍVAR, A. (2006). Familia y escuela: dos mundos llamados a trabajar en común. *Revista de educación*, 339, 119-146.
- CID, X. M. e FERNÁNDEZ-SIMO, J. D. (2014). Dificultades de los menores en protección ante la superación de etapas escolares y la emancipación. *Saber educar*, 19, 128-137.
- FERNÁNDEZ, J. (2017). Alumnado inmigrante en la ESO: Vulnerabilidad pedagógica del sistema educativo. *Educación XXI*, 20 (1), 121-140. <https://doi.org/10.5944/eduXXI.12855>.
- FERNÁNDEZ-LARRAGUETA, S., FERNÁNDEZ-SIERRA, J. e RODRIGO, M. (2014). Coordinación interprofesional en los centros educativos: una apuesta para la inclusión. *Estudios sobre Educación*, 27, 193-211. <https://doi.org/10.15581/004.27.193-211>.
- FERNÁNDEZ-SIMO, D., & CID, X. M. (2016). The under age protection system in Galicia (Spain). New needs for social and educational support with teens and youth in social difficulties. En T. Suikkanen-Malin, M. Vestila & J. Jussila (ed.), *Foster Care, Child hood and Parenting in Contemporary Europe* (pp. 31-44). Publications of Kymenlaakso University of Applied Sciences.
- FORSMAN, H., BRÄNNSTRÖM, L., VINNERLJUNG, B., & HJERN, A. (2016). Does poor school performance cause later psychosocial problems among children in Foster Care? Evidence from national longitudinal registry data. *Child Abuse & Neglect*, 57, 61-71.
- IGAXES (2018). *Memoria anual del año 2017*. (Non publicado)
- MONTSERRAT, C., CASAS, F., MALO, S. & BELTRAN, I. (2011). *Los itinerarios educativos de los jóvenes extutelados*. Ministerio de Sanidad y Política Social.
- ORELLANA-FERNÁNDEZ, R., MERELLANO-NAVARRO, E., & ALMONACID-FIERRO, A. (2018). Buen o buena docente de universidad: Perspectiva del personal directivo de carrera y de los mismos grupos docentes. *Revista Electrónica Educare*, 22 (2), 1-27. <https://doi.org/10.15359/ree.22-2.6>.
- PROTHEROE, N. (2009). Good Homework Policy. Research Report, September-October, 42-45.
- SICILIA, G. & SIMANCAS, R. (2018). *Equidad educativa en España: Comparación regional a partir de PISA 2015*. Fundación Ramón Areces.
- SIMÓN, C., BARRIOS, A., GUTIÉRREZ, H. & MUÑOZ, Y. (2020). Equidad, Educación Inclusiva y Educación para la Justicia Social. ¿Llevan Todos los Caminos a la Misma Meta?. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 8 (2), 17-32. <https://doi.org/10.15366/riejs2019.8.2.001>.
- UNICEF (2013). *Inequality matters. Report on the world social situation*. ONU.
- Xunta de Galicia (2019). *Estadísticas de protección de menores 2018*. Recuperado de <https://politicassocial.xunta.gal/es/recursos/publicaciones/estadistica-de-proteccion-de-menores>.

Retrato da teledocencia forzada: elevada desconexión, posta en valor da educación presencial e suspenso xeral á Consellaría

Así o indica o resultado dunha enquisa realizada pola CIG-Ensino entre o día 11 e o 16 de abril e que contou coa participación de 6.352 docentes

Suso Bermello

Secretario Nacional CIG-Ensino

xbermello@cig-ensino.gal

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 24-27

A irrupción da emerxencia sanitaria no mundo educativo evidenciou que a teledocencia non pode substituír á educación presencial e, precisamente, puxo en valor a importancia que ten a presencialidade fronte a alternativas que, especialmente no ensino básico, nunca poden ser espello nin propostas con vontade de permanencia.

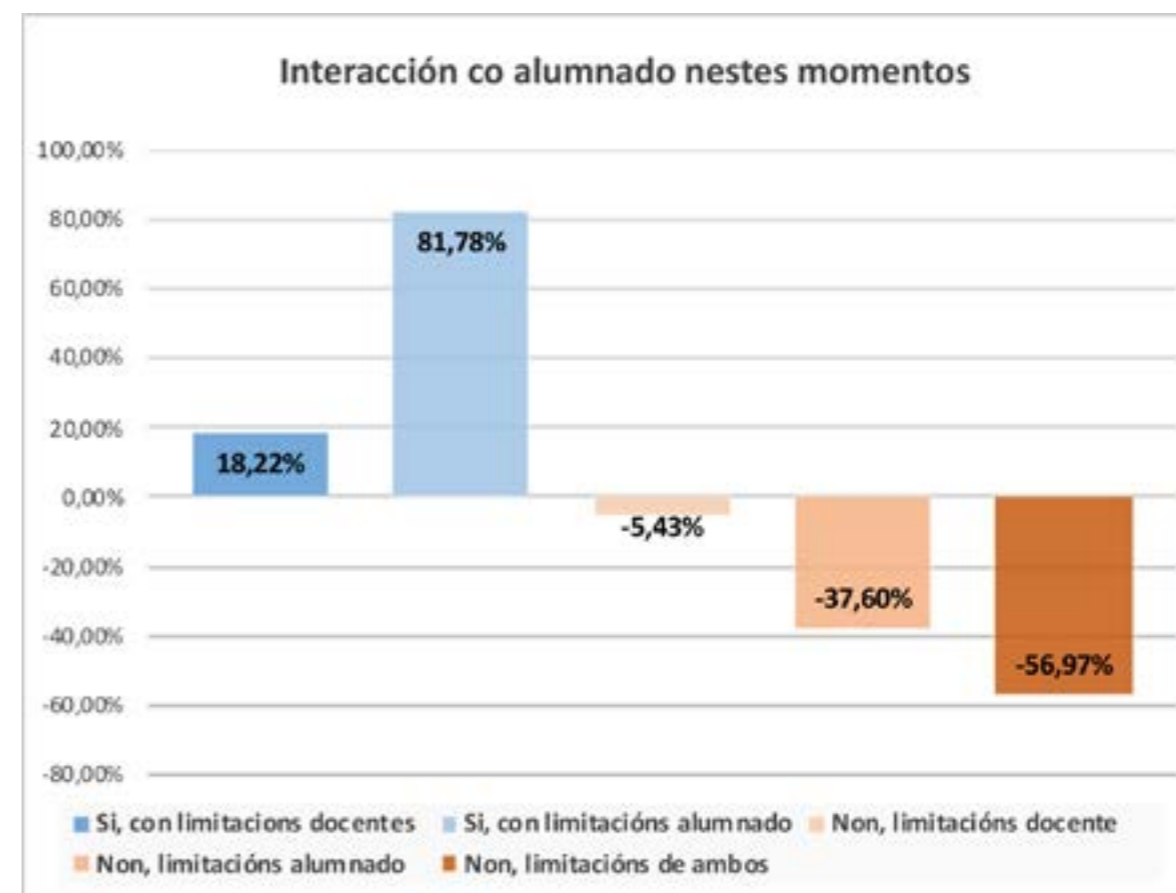
Na CIG-Ensino, máis alá de dar resposta sindical ás primeiras medidas da administración, entendemos que precisabamos contrastar a información da que dispuxemos desde eses primeiros días e ampliála, buscando unha fotografía o máis exacta posíbel dos efectos dese tsunami que pechou aulas e centros e converteu salóns e cuartos das casas de alumnado e profesorado en aulas virtuais. Foi así que puxemos en marcha unha enquisa que, certamente, superou as nosas expectativas e amosou unha outra realidade: o profesorado precisaba exteriorizar os problemas que o estaban cercando; existía unha elevada desconexión educativa que pre-

cisaba superar a desconexión informativa e social sobre o día a día do noso traballo como docentes.

No inquérito (<https://www.cig-ensino.gal/enquisa-teledocencia-coronavirus.html>) constatouse a fenda dixital e social do alumnado galego; que a teledocencia, malia os esforzos docentes, non podía dar resposta á atención á diversidade e que unha amplísima maioría do profesorado compartía a idea dunha promoción de curso aberta a excepcionalidades - que debían ser observadas polo equipo docente e sen que dependese do coronavirus - e criticaba a indefinición e a falta de instrucións claras por parte da Consellaría de Educación.

Máis de 6.350 docentes participaron no inquérito deixando máis de 1.600 comentarios nos que se constataba a existencia dunha fenda dixital e social que levou a que unha ampla maioría dos participantes recoñecese dificultades para conectarse co seu alumnado.

A maioría (61%) afirmou que podía comunicarse con limitacións, principalmente con orixe no alumnado (o 82% dos que tiñan limitacións) mais en menor medida tamén dos e das docentes (18%). Como era previsíbel existía unha maior afectación derivada de vivir no ámbito rural, xa que ao respecto do alumnado que vive en cidades e vilas medias, marcouse un diferencial de dez puntos porcentuais (45% fronte a 34 ou 35%) no motivo que explicaba a falta de comunicación co profesorado. Mais, sen dúbida, o dato máis contundente foi que no 25% das aulas do profesorado que contestou ao cuestionario a participación era inferior ao 30%. Como resumo do resto de respostas, o profesorado contestou que en máis da metade das súas aulas participaba menos da metade do alumnado, e detallou nos comentarios que ademais de "problemas de cobertura" existían outros condicionantes socio-económicos detrás desta desconexión: dificultade das familias para o manexo dos dis-

positivos electrónicos e das plataformas educativas, pois e/ou nais que teñen que compaxinar traballo como servizos esenciais e/ou teletraballo co coidado das crianzas e que polo tanto precisan dos medios informáticos en horario escolar ou non dispoñen de tempo para acompañalos nas actividades de ensino/aprendizaxe, situacións económicas complexas derivadas de ERTes, despedimentos, peches de negocios familiares, etc.

A DUPLA DESCONEXIÓN: O ALUMNADO CON NEAE

No caso dos nenos e nenas que teñen diversidade funcional ou que precisan dun apoio específico comprobouse como sofren con maior carga de profundidade a falta de recursos e de interacción co seu profesorado habitual e coas especialistas de Pedagogía Terapéutica e Audición e Linguaxe. Máis de dous terzos das respostas apuntaron a unha diferenza apreciable co resto do alumnado. A metade delas (case un 35% do total das

respostas) indicaron unha menor participación deste alumnado, mais destacaba unha porcentaxe case igual (31%) que apuntaba aos insuficientes recursos e materiais adaptados. Só un reducido 20% dos docentes que responderon afirmaron que a participación no ensino telemático era similar.

O profesorado achegou tamén un dato de valor respecto á atención ao alumnado con Necesidades Educativas de Apoio Específico: o 85% afirmou que non recibiu ningunha indicación específica para abordar a diversidade empregando a formación a distancia. Se unimos esta afirmación coa demanda de instrucións e apoio específico presentes noutras respostas ao inquérito é fácil chegar á conclusión de que estas serían especialmente necesarias.

PROFESORADO "ESTRESADO"

Dous terzos do profesorado que cumprimentou a enquisa

afirmou que a nova situación creada coa suspensión da docencia presencial e o confinamento lle supuxo un incremento moi importante de traballo, o que é doado de concluir se partimos dos datos recabados tamén na enquisa e que reflicten a situación de partida. O 54% do persoal docente afirmou que non contaba con formación ou experiencia previa na teledocencia. Este dato foi máis elevado en primaria (70%), como é obvio pola metodoloxía de traballo co alumnado de menor idade, que en secundaria e outros niveis (45%). En concreto, e tendo en conta o sistema educativo presencial e socializador no que estamos, case a metade do persoal docente de ESO e niveis superiores declarou que se tivo que afrontar a esta nova situación practicamente de cero, co que isto implica de esforzo e dedicación, apoiándose en compañeiros e compañeiras e recursos propios e sen apenas respaldo da administración.

SUSPENSO Á CONSELLARÍA E Á INSPECCIÓN

No que houbo practicamente unanimidade entre o profesorado participante foi na sensación de sentirse "sós, abandonados pola administración, sen directrices claras e coa responsabilidade de tomar decisións de cara ás familias e ao alumnado que lle competen á autoridade educativa", tal e como se recollía nalgúns dos comentarios feitos anonimamente. O silencio e inacción que demostrou a Consellaría na xestión da crise, que foi duramente criticado pola CIG-Ensino, tamén foron dúas das queixas máis destacadas, xunto co feito de que a información chegaba a través dos medios de comunicación ou por algunha carta baleira de contido da conselleira Carmen Pomar.

A práctica totalidade do profesorado (95%) considerou como insuficiente a actuación da administración educativa e tan só un 5% entendeuna como axeitada. O 90% reclamou a necesidade dunhas instrucións claras que permitisen afrontar o terceiro trimestre e a súa avaliación, así como o desenvolvemento deste até finais de curso.

No tempo transcorrido desde as suspensión das aulas, dous terzos do profesorado (66%) non recibiu ningún tipo de orientación sobre a adaptación das tarefas co cambio á teledocencia ou das destrezas a desenvolver co alumnado. Ese terzo do persoal docente que si recibiu orientacións ou indicacións afirmou que foi sobre todo a través do resto do profesorado (52%), especialmente do propio centro (40%) e en menor medida de fóra do centro (12%). Un papel destacado xogaron neste caso as direccións, que achegaron nun 44% dos casos as orientacións sobre posibles adaptacións á teledocencia. Un papel absolutamente irrelevante é o que tería xogado neste caso a inspección educativa, xa que só representaba o 3% da información e orientación achegada.

Mais se algo hai que destacar especialmente no caso da inspección é que as comunicacións non foron na inmensa maioría para asesorar ou brindar apoio senón só para funcións burocráticas e solicitude de informes.

TERCEIRO TRIMESTRE E PRÓXIMO CURSO

A consulta sobre cal debería ser a forma de proceder no terceiro trimestre foi unha das máis valiosas desta enquisa polo que supuxo á hora de darlle voz a quen coñece cal é a situación real das "aulas virtuais" galegas. En liñas xerais, houbo unanimidade á hora de establecer uns criterios de avaliación adaptados á nova situación. Un 93% dos que contestaron así o manifestaron.

Case un 79% considerou que o mellor criterio era unha promoción de curso no que as excepcións tiña que fixalas o equipo docente, en función da evolución do seu alumnado ao longo do curso, ciclo ou etapa segundo corresponder, mais sen que a interrupción da docencia presencial puidese afectar a esa promoción. Neste caso xogou un papel fundamental a etapa educativa na que se traballa, con diferenzas moi apreciábeis entre as mestras e mestres de primaria e do resto do profesorado de secundaria e outros niveis educativos.

Xa coa ollada posta na valoración das incidencias que o confinamento e a interrupción das aulas presencias fosen ter no curso 2020/21 unha inmensa maioría do profesorado (74%) consideraba que ía ser relevante.

O PERFIL DAS RESPÓSTAS

O 34% das respostas foron de mestres e mestras que imparten en Infantil, Primaria e Educación Especial, o 61% de docentes de Secundaria e FP e o 5% traballaba en escolas de idiomas e outros centros de ensinanzas de réxime especial (conservatorios, escolas de arte, etc). Por ámbi-

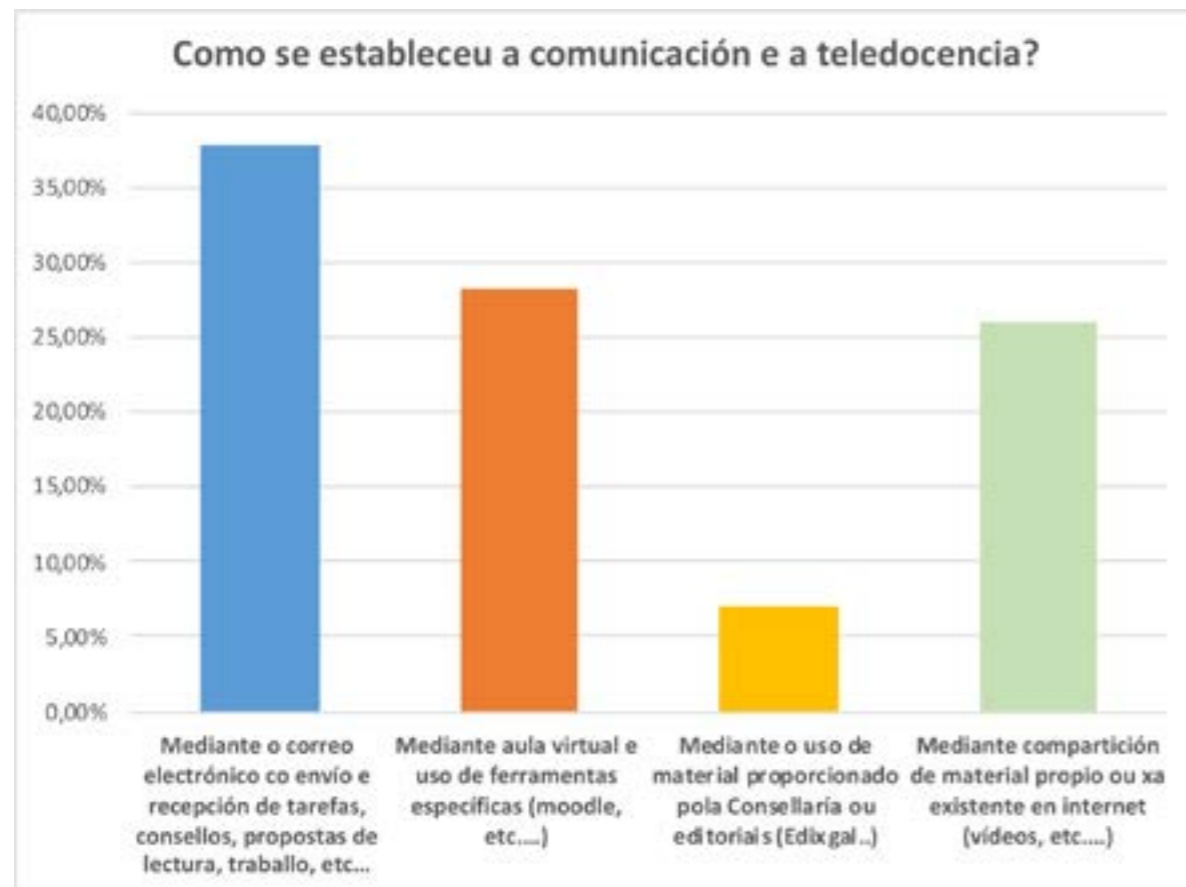
tos xeográficos algo menos da metade traballaba en centros urbanos (46%), sendo case o 17% quen estaba en centros de vilas de entre 10.000 e 20.000 habitantes, o 19% en centros de vilas de entre 5.000 e 10.000 habitantes e perto do 18% no medio rural. A participación de especialistas na atención á diversidade foi preto do 7% do total, entre mestras de Pedagogía Terapéutica (PT), Audición e Linguaxe (AL) e responsábeis do departamento de Orientación.

O INQUÉRITO DESEÑOUSE PARA AMOSAR A REALIDADE E ESTA FICOU AO DESCUBERTO

O inquérito non pretendeu ser un estudo estatístico irrefutábel. Para iso precisaríamos doutras ferramentas demoscópicas e ese non era nin o noso cometido nin a nosa intención. Seguramente, desde o ámbito da investigación se podería facer, unha vez pasada a crise na súa etapa máis incisiva, un outro estudo que puidese servir para retratar todas as carencias e apuntar propostas para un futuro incerto. Desde a CIG-Ensino animamos a que sexan as nosas universidades as que poidan cubrir esa necesidade. Da Consellaría pouco agardamos. Corenta e oito horas despois do impacto dos resultados da enquisa da CIG-Ensino, promoveu un cuestionario claramente influenciado polo do sindicato e desta vez dirixido en exclusiva ás direccións. Nunca máis se soubo del.

O profesorado é unha parte central e insubstituíbel no proceso educativo e a presencialidade debe ser un dique de contención contra novos proxectos e deseños de hibridación coa teledocencia cando non de total primacía desta que xa se deixan ver, como acontece coa proposta da Xunta para as universidades galegas.

Para acceder ao estudo completo fai [clic aquí](#).

AULAS GALEGAS

Profesorado solidario en tempos de pandemia

Aulas Galegas

aulasgalegas.org

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 28-31

Aulas Galegas pretende ser un portal que conte con recursos educativos de calidade en galego, creados por un colectivo de profesoras e profesores que cremos que, ante a situación de illamento provocada polo coronavirus causante da Covid-19, debemos ofrecer unha axuda educativa á sociedade.

NACEMENTO

O 13 de marzo foi a primeira mañá na que o alumnado, por recomendación do goberno galego, quedou na casa sen asistir aos seus centros de ensino. Ante a incerteza de canto ía durar a nova situación e ata onde nos ía levar, Pilar Ponte Patiño ten a idea de poñer a andar un lugar na rede onde ofrecer contidos divulgativos en galego nesa situación de crise. Ela exerceu de catalizadora involucrando, en menos dunha semana, máis de 80 profesoras e profesores.

En tan só 72 horas, o 16 de marzo de 2020, sae por primeira vez á luz *Aulas Galegas*, co enderezo aulasgalegas.org. A partir dese momento, e de xeito totalmente inesperado, comezan a sumarse centos de compañeiras e compañeiros que fan que hoxe *Aulas Galegas* sexa un colectivo que poderíamos considerar estable. Máis de 500 docentes se puxeron en contacto a través do formulario para colaborar nas distintas seccións.

O público de *Aulas Galegas* é o alumnado, as familias, o profesorado e a sociedade en xeral. A filosofía de *Aulas Galegas* non é substituír as indicacións educativas que o profesorado lle faga ao seu alumnado no ensino regrado, nin o papel das administracións educativas, senón ser unha fonte de recursos que sume no panorama educativo galego.

A páxina na actualidade ten formato de blog de Wordpress e

conta co *hosting* patrocinado pola empresa Dinahosting.

Estrutura

Dentro de *Aulas Galegas* podemos atopar dous grandes apartados: un vinculado co ensino regrado, onde podemos encontrar materiais didácticos clasificados por nivel académico e materia; e outro, de carácter máis aberto, onde se recollen experiencias, proxectos, iniciativas de interese para todas e todos.

SECCIÓNS TRADICIONAIS

Estas seccións teñen como público preferente o alumnado e as súas familias, e, obviamente, tamén os docentes que poderán atopar aquí actividades e propostas doutro profesorado galego.

Neste apartado publicamos cada día material clasificado por nivel académico e materia para todas as etapas (infantil, primaria, secundaria, ciclos e bacharelato). Escollemos esta maneira de clasificación porque cremos que sería a máis doada para o alumnado e as familias, e considerabamos importante facilitar-lles o labor de atopar material durante esta situación tan especial.

Compartimos contidos educativos de elaboración propia creados especificamente para esta iniciativa e tamén outros que xa existen e que paga a pena divulgar. As seccións coas que contamos actualmente son: Artes, Educación Plástica, Música, Ciencias Experimentais, Bioloxía e Xeoloxía, Ciencias da Terra, Ciencias Naturais, Cultura Científica, Física e Química, Ciencias Sociais, Economía, Filosofía, F.O.L., Historia, Historia da Arte, Xeografía, Educación Física, Lingua e Literatura, Castelán, Francés, Galego, Inglés, Italiano, Literatura Universal, Oratoria, Portugués, Matemáticas, Tecnoloxía e T.I.C. Pensamos poder ampliar estas seccións ata che-

gar a ter material para todas as materias que existen no ensino regrado galego.

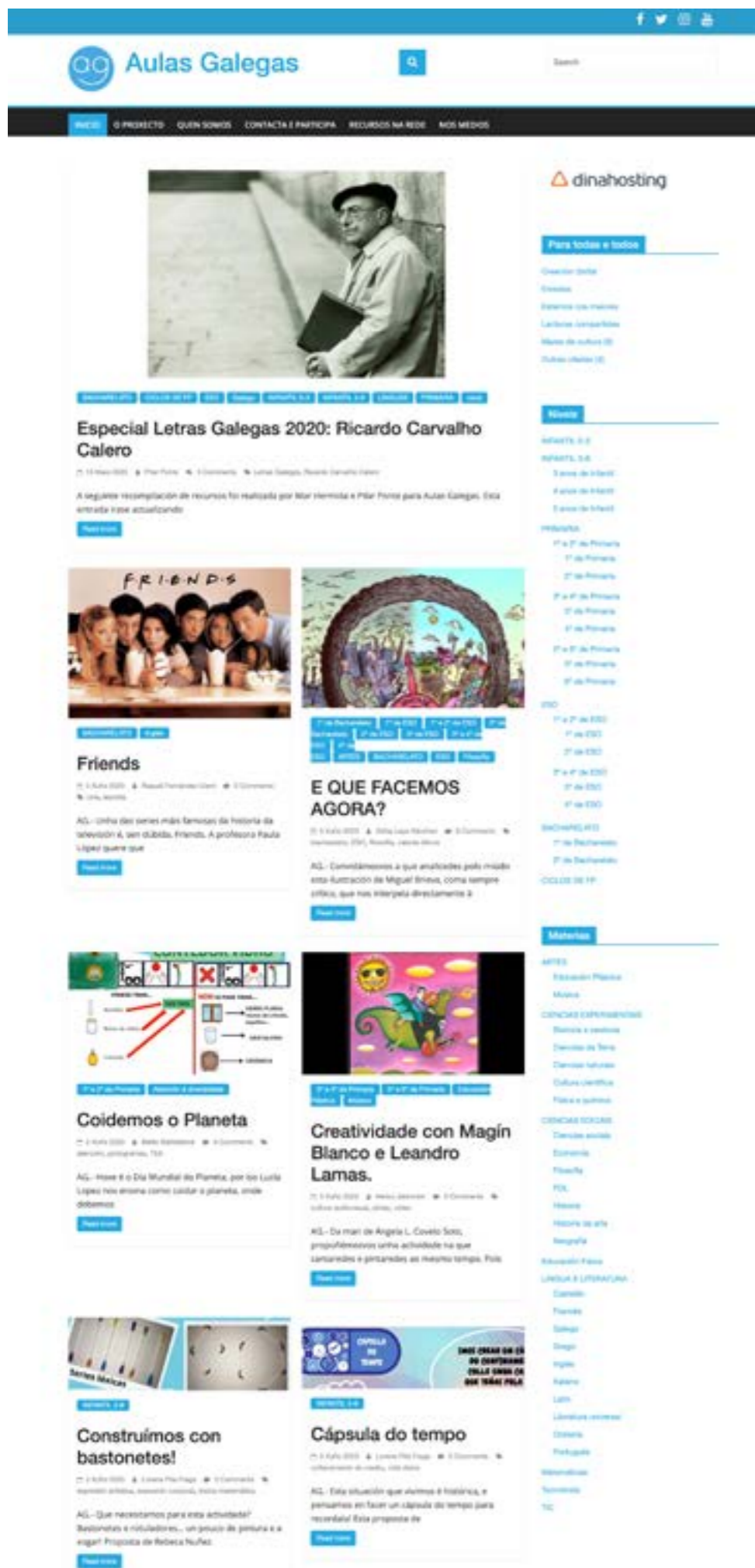
A tipoloxía de recursos que comparten as diferentes seccións teñen varias características comúns: deben fomentar a creatividade, ser motivadores, ser recursos autónomos que se poidan utilizar nunha única ocasión sen necesidade de seguimento e, na maioría dos casos, son interdisciplinares. A miúdo, as propostas perseguen unha acción no público ao que se dirixen: compartir un debuxo, un vídeo, unha receita... As redes sociais de *Aulas Galegas* dan boa conta das respostas e favorecen que se espallen os contidos e cheguen a máis xente.

PARA TODAS E TODOS

Tamén hai un oco para seccións que se dirixen a un público máis amplo. Decatámonos de que o confinamento non só lle afectaba ao alumnado, senón a todo o mundo. Por iso, ideamos o segundo grande apartado que titulamos *Para todas e todos* que dá cabida a todas aquelas iniciativas, actividades, proxectos e materiais que pretenden axudar o conxunto da sociedade no tempo do coronavirus. O título deixa ver a diversidade que se acocha tras el. Creación dixital, Enredos, Estamos cos maiores, Lecturas compartidas, Mares de Cultura e Outras olladas son as seccións que o constitúen.

XENTE IMPRESCINDIBLE

A posta en marcha de *Aulas Galegas* ao longo destes meses foi poñendo en evidencia que había outras cuestións diferentes aos contidos que tamén debiamos atender se pretendiamos que as nosas publicacións fosen de calidade. As necesidades de funcionamento que foron xurdindo levaron a ter persoas encargadas de coordinar funcións de xestión, que nalgúns dos casos, mesmo deron lugar a seccións.

Aulas Galegas non só pretende ofrecer recursos e contidos en galego senón que, como ferramenta dinamizadora da lingua, tamén aspira á divulgación dun modelo idiomático correcto en todo canto distribuímos, especialmente naqueles materiais que teñen como destinatario último o alumnado. Conscientes disto, dende o comezo creouse unha sección de traballo constituída por profesorado de Lingua Galega dedicada á revisión e corrección de todos os contidos da páxina, e na actualidade ademais da cuestión lingüística tamén atende todo o que ten que ver coa calidade da publicación (accesibilidade, documentos anexos, ligazóns exteriores e internas, categorización e etiquetaxe, etc.).

É ben sabido que na actualidade a divulgación pasa por ter presenza nas redes sociais e isto levou a que existise unha sección dedicada ás nosas contas nalgunhas delas, como Facebook, Twitter e Instagram, que non se limitan á publicación dos nosos recursos senón tamén á divulgación de publicacións cos mesmos intereses que os nosos. A isto súmaselle a organización de eventos nas diferentes redes cos que pretendemos achegarnos máis ao público.

Do mesmo xeito foi necesario ter persoas que se ocupasen da edición e xestión do material audiovisual, de atender os comentarios que a xente deixa na nosa páxina ou de recompilar as nosas aparicións nos medios de comunicación, de xeito que aos poucos se foi creando unha engrenaxe que fai posible a publicación de todo o que elaboramos día a día.

FUNCIONAMENTO

O noso funcionamento, ata o momento, baséase nunha estrutura de reunións en redes sociais (primeiramente en Whatsapp e logo migramos a Telegram) apoiada por unha listaxe de

contas de Google semicorporativas que practicamente cobren todas as nosas necesidades.

Cada sección conta cunha persoa encargada que ten o compromiso de coordinar o grupo de traballo da súa sección, transmitir as opinións das persoas que forman parte dela e favorecer o traballo colaborativo dentro desta. Os grupos de traballo das diferentes seccións téñense convertido nunha oportunidade única para desenvolver propostas transversais, tanto de xeito horizontal (interdisciplinares) como vertical (a través de diferentes niveis), e que logo se ven publicadas no portal.

Temos un foro central onde realizamos reunións, máis ou menos periódicas (dependendo das necesidades), constituído polas persoas coordinadoras das diferentes seccións e unha persoa coordinadora xeral.

En canto ao perfil das persoas integrantes do colectivo Aulas Galegas, trátase fundamentalmente, como cabía agardar, de profesoras e profesores (en activo, profesionais que buscan o seu primeiro emprego e tamén en situación de xubilación), traballadoras sociais, psicólogas, estudantes... un colectivo variado no que o único requisito de pertenza é o desexo de traballar pola divulgación de calquera saber coa nosa lingua como medio de expresión.

A ACOLLIDA

Na actualidade contamos con case 180.000 visitas e catro millóns e medio de accesos nestes tres meses de funcionamento. Isto supón un tráfico moi elevado para unha web destas características e con tan pouco tempo de existencia.

Tamén é moi elevado o número de comentarios na páxina web e, por suposto, salientamos a enorme acollida que nos fixeron institucións de relevancia no eido da cultura, a educación e a

ciencia de Galicia que, para nós, son o mellor indicador do noso traballo.

Dende o primeiro momento a Secretaría Xeral de Política Lingüística e a Consellería de Educación incluíronnos como recurso de referencia nas súas webs e o CAFI púxose en contacto connosco para nos ofrecer o seu apoio e asesoramento. Asociacións de referencia como Nova Escola Galega deron conta da nosa aparición tanto en Galicia coma no estranxeiro e agora estamos agradecidos de que nos ofrezan a oportunidade de formar parte desta publicación. Foi tamén moi positiva a acollida que tivemos practicamente en todos os medios de comunicación galegos tanto públicos coma privados.

Neste momento colaboran con nós institucións como o Instituto Galego de Física de Altas Enerxías (IGFAE), o Centro Superior de Investigacións Científicas de Galicia (CSIC), a Fundación Luís Seoane e o Festival Internacional Outono de Teatro (FIOT). Diversas iniciativas educativas como Olloboi ou Enreguéifate, 21 Días co Galego e asociacións como ADEGA e a Asociación Galega de Custodia do Territorio, entre outras, teñen proporcionado materiais aos nosos contidos.

Creemos que este crecemento exponencial pode explicarse (ademais da solidariedade e da incerteza provocada pola nova situación) pola necesidade do profesorado galego de ter un lugar de encontro común: un espazo onde compartir e xerar recursos en galego e, sobre todo, traballar e aprender entre iguais.

O FUTURO

Dun xeito natural e non intencionado, estase a crear unha rede educativa, con intereses e obxectivos comúns, na que todas e todos temos a posibilidade de traballar asumindo

do liderado e responsabilidade compartida.

Aulas Galegas é unha oportunidade para que as e os docentes actuemos como axentes principais de reforma da educación independentemente do nivel e características do centro educativo no que traballemos ou mesmo sen traballar en ningún deles.

Estamos comezando a desenvolver aos poucos propostas de traballo colaborativo e interdisciplinar, non só entre as distintas áreas e niveis, senón con iniciativas procedentes doutros eidos como a cultura, a xerontoloxía ou a gastronomía, entre outros, que veñen axudar a romper os muros das aulas e dos centros educativos en Galicia.

É factible que no futuro outro dos piares da comunidade educativa, as familias, colabore con Aulas Galegas, de feito estas xa están comezando a facelo desde a etapa de Infantil 0-3.

Pola propia dinámica de traballo, un futuro probable é que Aulas Galegas se convirta co tempo nun repositorio de actividades e recursos en galego, aínda que neste momento de cambio profundo e de cuestionamento do propio paradigma, un futuro ideal sería que Aulas Galegas poida contribuir humildemente ao cambio educativo abrindo espazos para que o profesorado galego poida desenvolver experiencias didácticas.

Polo de agora, o noso futuro máis inmediato é que esta iniciativa dinamizadora do galego que é Aulas Galegas siga a funcionar atendendo todo o alumnado, apoiando as familias e compartindo e aprendendo xuntos neste espazo informal creado e coordinado polo profesorado galego. ■

“Vedrea”, laboratorio social en tempos de confinamento

Iván García García

Técnico de Animación Sociocultural do Concello de Vedra

ivan.garcia.garcia@usc.es

Chegado o 15 de marzo de 2020, e dadas as restricións do estado de alarma no que nos atopamos derivado da situación de emerxencia sanitaria, desde a Área de Extensión Sociocultural e Desenvolvemento do Concello de Vedra comezamos a cavilar formas de afrontar este novo momento.

Desde o inicio, as diversas asociacións locais comezaron a artellar propostas virtuais para continuar coas súas actividades: as clases de música e baile, táboas de exercicios deportivos, etc. A nivel individual algún veciño e veciña tamén realizaron vídeos para difundir nas súas redes sociais e en grupos de whatsapp.

Impulsados polos cambios de formatos que provocou a situación de confinamento desencadeada polo Covid-19, e ante

este marco xeral, xorde esta iniciativa sociocultural que leva por nome “Vedrea”; un termo que expresa dinamismo, identidade, solidariedade, sinerxia... Este proxecto nace baixo a idea de poñer en valor “quen somos” e “o que somos capaces de facer” de forma colectiva.

Vedra é un concello cunha veciñanza activa, con asociacións e proxectos de interese, pero sobre todo con xente con moitas ideas que agardan o momento de darlle vida e de compartilas. Considerouse que ese momento chegara e convidamos á veciñanza a participar nun laboratorio social co que pretendemos xerar un espazo de cultura, de creación, de solidariedade e de recuperación “do noso”. Así creamos o punto de encontro www.vedrea.net.

REVISTAGALEGA DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 32-35

O proxecto “Vedrea” sostense en tres actividades:

- Banco de recursos compartidos

Un espazo virtual onde compartir recursos para facer máis leve o tempo que debiamos quedar na casa, e unha forma de aproveitar ese tempo en chave educativa e cultural. Tamén, un recuncho onde queden gardados os diferentes recursos que trouxo este tempo especial para que non se perdan ao longo e ancho das redes sociais.

Neste “Banco de recursos compartidos” tratamos de poñer en valor tanto os recursos municipais como os asociativos e mesmo os individuais e familiares. Neste sentido, ata finais de maio un total de 9 asociacións enviaron 27 propostas entre as que se encontran clases de música e baile tradicional, guitarra, judo, contos, curtas, accións de concienciación ambiental

(“Como facían antes”), audiovisuais sobre o patrimonio local (“Xente con oficio”), xogos e materiais didácticos e Serán das Letras, entre outros.

As propostas persoais-familiares foron en total 13, que van desde xogar ao xadrez e pintura ata ximnasia e bailoterapia. Pola súa banda, as propostas institucionais acollen diferentes materiais didácticos sobre o concello e outros recursos como #aculturasegalego, medrar en galego etc.

Este banco de recursos está dirixido ao público xeral, especialmente á cativada e ás súas familias.

- Mapa emocional de Vedra

A segunda das actividades xurdiu coa intención de crear un mapa emocional do concello. Os mapas emocionais son ferramentas para “comprenderse” (de onde vimos, onde estamos, cara onde imos). Nel recóllense emocións, sentimentos...

As imaxes-fotografías teñen un potencial enorme, e por iso esta proposta xira arredor de artellar unha recollida de fotografías anteriores ao ano 2000, e de promover a creación dun arquivo para a construción dun mapa emocional de todo o municipio.

Nestes días nos que a veciñanza estivo na casa e nos que o tempo foi case todo dela, propuxemos que rebuscasen fotos nos caixóns e nos álbums e que compartisen “momentos familiares para o recordo”. Neste proceso animamos as persoas a que seleccionasen fotografías que tiñan que ver coa vida cotiá da xente de Vedra: festas, entroido, escola, familias, traballos, deportes, celebracións... Unha vez elixidas as máis representativas, animámoslos/as a que as escaneasen e que as compartisen na web de “Vedrea”.

Consideramos que era un bo momento para “recoñecerse no pasado” e para compartilo coas

Alumnado da escola de San Xíán de Sales.

xeracións máis novas, tanto no ámbito das casas, como no marco do concello. Esta actividade estivo dirixida para toda a familia e veciñanza, aínda que as fotografías só podían ser enviadas por persoas maiores de idade.

A partir desta recollida, o paso seguinte será organizar todo este material, arquivalo e darlle o formato oportuno para a súa

iso, solicitamos a colaboración da veciñanza para que nos enviasen fotos identificando a persoa ou persoas e o lugar (elemento simbólico, cidade-sitio, país...) no que se atopaban. Unha forma de saber ata onde chegou a xente de Vedra, quen chegou máis lonxe, a que países etc.; e, ao mesmo tempo, unha boa maneira de descubrir ata

Trala presentación das actividades que acolle este proxecto, queda patente que o "Vedrea" tratou de xuntar unha serie de propostas socioeducativas e culturais en tempos de confinamento. A súa difusión realizouse a nivel municipal a través das redes sociais, do grupo de whatsApp e do boletín do concello.

Veciña de Vedra no volcán Acatenago (Guatemala).

difusión. A finais de maio contábase con máis de 150 fotografías antigas.

- De Vedra no mundo

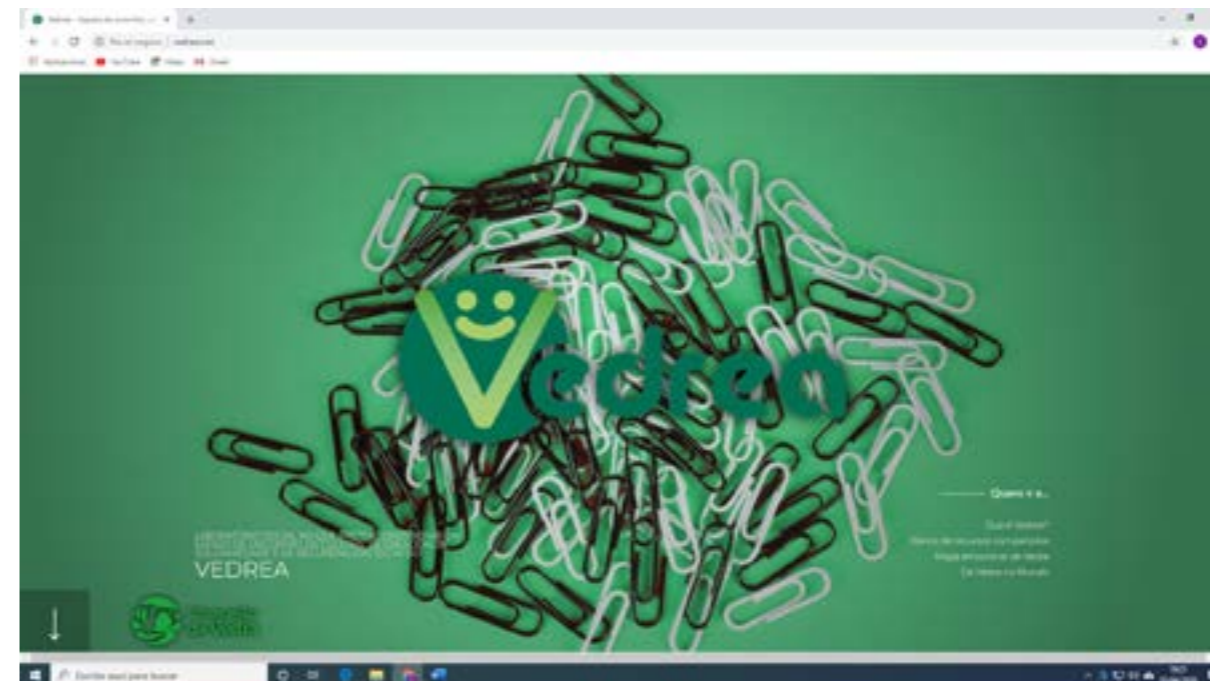
O obxectivo desta actividade é visibilizar ata onde chegou a xente de Vedra no mundo, tanto indo de viaxe, como de excursión, por traballo (puntual), emigrada, por estudos-formación, por outras razóns... Para

que parte do mundo levaron a Vedra.

Esta actividade estivo dirixida para toda a veciñanza e as fotografías, neste caso tamén, só podían ser enviadas por persoas maiores de idade. Recolléronse preto dun cento de fotos, nas que aparecen veciños e veciñas de Vedra nos cinco continentes.

FEBLEZAS E FORTALEZAS DESTA INICIATIVA

Postos a facer balance, a principal debilidade que atopamos é a importante fenda dixital que deixou en evidencia este período de confinamento. No "illamento social" estar conectados foi importante e axudou a mediar nesta situación descoñecida, pero unha porción importan-

te das persoas maiores víronse desconectadas. Hai unha parte da poboación de Vedra que ten dificultades para o acceso (problemas de conectividades) e uso das tecnoloxías dixitais (escasas habilidades dixitais), dificultades que lles impediron participar desta iniciativa.

A sobrecarga das tecnoloxías neste período tamén foi unha debilidade deste proxecto; as clases virtuais para o alumnado, o teletraballo ou os grupos de WhatsApp condicionaron unha certa normalidade no seu desenvolvemento. A necesidade de "descansar" das Tics restoulle impacto a estas actividades.

As propostas individuais e familiares para o "banco de recursos" e "De Vedra no mundo", a pesar da boa acollida que tiveron, contaron con resistencias á hora de mostrar os vídeos e as fotos persoais, como manifestou expresamente algún veciño/a.

Como fortalezas, queremos sinalar que o "Vedrea" converteuse nun punto de encontro para unha parte da veciñanza do con-

cello á hora da procura de recursos, do visionado das fotografías etc. Tamén é destacable a dinamización e participación asociativa en relación ao número de propostas enviadas para incluír no banco de recursos compartidos, ao igual que as aportacións individuais. Ao mesmo tempo, incentivou a comunicación e a socialización no marco das familias, coa revisión e selección de fotos antigas para o mapa emocional e para "De Vedra no mundo". Esta última actividade citada fixo visible o importante número de proxectos de intercambio da mocidade vedresa en diferentes países do mundo.

"Vedrea" convértese nun referente onde archivar os diversos recursos que xurdiron durante este illamento social. Outros puntos fortes son, por unha banda, o feito e o valor que supón o estar dinamizado desde a acción de voluntariado e, por outra, a importante cantidade de material (recursos varios, fotografías antigas...) recompilado, que vai permitir darlle uso e continuidade noutras iniciativas.

En definitiva, este proxecto constitúe un espazo para o apo-

deramento individual e colectivo dos vedreses e das vedresas e tamén para a recuperación da memoria local.

Como todo laboratorio social, o "Vedrea" tratou de xerar un espazo aberto e de confluencia para a experimentación colaborativa. Se atendemos aos resultados, ao nivel de participación, ás conclusións ás que se chegaron e aos comentarios ao longo do desenvolvemento da iniciativa ata a actualidade, podemos dicir que nunha parte importante acadáronse os obxectivos propostos.

Visita www.vedrea.net

A ver... vedreamos? ■

#NÓXOGAMOSNACASA, recursos lúdico-educativos para un confinamento en familia

Javier Rico-Díaz

javier.rico.diaz@usc.es

José Eugenio Rodríguez-Fernández

Profesores da área de Didáctica da Expresión Corporal da Facultade de Ciencias da Educación (Universidade de Santiago de Compostela)

Alumnado de 3º curso do Grao en Mestre/a en Educación Infantil (Materia de Didáctica da Expresión e Comunicación Corporal)

REVISTA GALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 36-39

INTRODUCCIÓN

Por terceiro ano consecutivo e, nestes dous últimos cursos ao abeiro da Convocatoria de proxectos de innovación educativa en Aprendizaxe-Servizo (ApS) da Universidade de Santiago de Compostela (USC), desenvolveuse o "Proxecto EXCORAS: aprendizaxe experiencial a través do movemento na Educación Infantil (EI)". A metodoloxía ApS está gañando cada vez máis peso no ámbito universitario, especialmente nas Facultades de Educación, polas posibilidades que ofrece de vivenciar a aplicabilidade na práctica do coñecemento e das experiencias que se van adquirindo na facultade (Sotellino, Mella, & Rodríguez-Fernández, 2019).

Esta iniciativa levouse a cabo co alumnado das materias de Motricidade Infantil (1º semestre) e de Didáctica da Expresión e Comunicación Corporal (2º semestre), ámbalas dúas de 3º curso

do Grao en Mestre/a de EI da Facultade de Ciencias da Educación da USC e nas que cobra protagonismo a Aprendizaxe Experiencial, entendida como o "proceso polo que se crea o coñecemento a través da comprensión e transformación da experiencia" (Kolb, 1984, p. 38). Neste caso, esas experiencias desenvolvéronse na Asociación ArcosTilos (Teo) e no Centro Sociocultural de Laraño (Rede de centros socioculturais do Concello de Santiago de Compostela), con máis dunha vintena de nenos e nenas de 3 a 6 anos, idades que comprende o segundo ciclo da EI.

Tíñanse previstas actividades ata mediados de maio pero ao decretarse o 12 de marzo a Emerxencia Sanitaria en Galicia con motivo do COVID-19, suspendéronse tanto a docencia presencial na universidade e nos centros educativos como as actividades extraescolares. Ante esta situación, o profesor

da materia de Didáctica da Expresión e Comunicación Corporal e o alumnado acordaron que había que continuar coa planificación prevista, adaptándose á situación de confinamento. Xurdiu así a idea de xerar un banco de recursos online para publicar vídeos con algunhas das actividades previstas adaptadas para desenvolver no contexto familiar en tempos de confinamento, dando lugar á canle de Youtube #NÓXOGAMOSNACASA.

CONTEXTO DO CENTRO E DA EXPERIENCIA

Esta experiencia ubícase en dous contextos diferentes: a Facultade de Ciencias da Educación (tanto presencial como virtual), onde se forma academicamente o alumnado e, como non, o contexto familiar, espazo onde realmente se implementou #NÓXOGAMOSNACASA. Nada tería sentido sen a participación de nenos e nenas xunto coas súas familias.

Cabe mencionar, neste sentido, o importante papel que xoga a Asociación ArcosTilos e o Centro sociocultural de Laraño na proposta, xa que eles foron a principal motivación para o arranque deste proxecto, xerando no alumnado esa inxerencia por dar resposta á programación de actividades planificadas e poder desenvolverlas cos nenos e nenas cos que se iniciou o ApS. A partir de aí, o contexto expandiuse a todos aqueles fogares nos que as familias quixesen dar cabida a esta iniciativa.

OBXECTIVOS DA EXPERIENCIA

En liña co determinado no artigo 4 do Decreto 330/2009, do 4 de xuño, polo que se establece o currículo da educación infantil na Comunidade Autónoma de Galicia, no que se sinala que a educación infantil debe contribuir a desenvolver nas ne-

nas e nenos unha serie de capacidades que lles permitan, entre outros aspectos, "coñecer o seu propio corpo, observar e explorar o seu contorno familiar, sentir o xesto, o movemento e o ritmo como recursos para a expresión e a comunicación ou achegarse ao uso das tecnoloxías da información e da comunicación" (p. 10.774), deseñouse esta experiencia e coa que se pretendía:

- Dar continuidade ao Proxecto Excoras coa Asociación ArcosTilos e do Centro Sociocultural de Laraño, achegándolles recursos online.
- Xerar un banco de recursos lúdico-educativos online, para as familias con nenos e nenas, particularmente da etapa de EI, en torno á Expresión e Comunicación Corporal.
- Incentivar a aprendizaxe experiencial e a innovación educativa entre o alumnado universi-

tario ante unha situación difícil, inesperada e descoñecida.

- Aproveitar a potencialidade das Tecnoloxías da Información e da Comunicación para achegar recursos lúdico-educativos ás familias.

METODOLOXÍA

Cando se definiu #NÓXOGAMOSNACASA, establecéronse unha serie de pautas que deberían guiar o proceso:

- Deseñar actividades que tivesen unha compoñente lúdico-educativa, mantendo a esencia do contido da materia de Didáctica da Expresión e Comunicación Corporal (movemento, xestos, expresión facial, postura corporal e combinar a comunicación verbal e non verbal), incluíndo tamén outros contidos transversais e favorecendo a globalización das aprendizaxes.
- Pensar en propostas lúdicas que se puidesen desenvolver

cun número reducido de persoas e incluso individualmente, e adaptadas a diferentes grupos de idade.

- Propoñer actividades que non precisasen material ou, de ser este necesario, que o puidésemos atopar facilmente en calquera vivenda.
- Todos os vídeos deberían ter a mesma estrutura, para facilitar a súa comprensión e que se puidesen fiar uns con outros.
- Partir sempre do xogo como vehículo xerador de aprendizaxe (Arufe, 2020), a través do cal, sobre todo os nenos e nenas, experimentasen con actividades pracentiras e enriquecedoras.

- Respecto á xestión da canle, debíase cumprir con todos os requirimentos de copyright e no caso de ter que utilizar música de autor, solicitar autorización para o seu uso nos vídeos (solicitáronse 3 autorizacións: Orquestra Panorama, Grupo Bomba e Ariel de Cuba, todas elas concedidas).

FORMULACIÓN E DESENVOLVEMENTO DA PROPOSTA

Desde o día 26 de marzo, cada xoves ás 13:00 horas, tiña lugar unha videoconferencia a través da plataforma da USC, para debater sobre o proceso de deseño e implementación da proposta. Entre xoves e xoves, desenvolvíase o traballo individual e de cada un dos 12 grupos de traballo nos que se dividiu o alumnado.

Respecto ás TICs, utilizáronse multitude de aplicacións para videoconferencias e xestión de arquivos (Skype, Microsoft Teams e Google Drive), así como diferentes aplicacións para a edición de vídeos e, por suposto, a plataforma Youtube. Os vídeos graváronse con cámaras e teléfonos móbiles.

Na táboa 1, preséntanse un cronograma detallado dos fitos máis relevantes.

Táboa 1. Cronograma do proxecto

Día/mes	Tarefa
26.03	Sesión expositiva por videoconferencia na que se acordou a creación da canle e a metodoloxía de traballo.
27.03	Elaboración do modelo de táboa para a descrición de cada unha das 41 actividades a publicar na canle. Establécense 15 días de prazo para revisar contidos, dinámicas e cumprimentalas todas.
09.04	Videoconferencia do equipo de traballo para revisión das actividades remitidas a fin de evitar duplicidades, confirmar que se trataran os contidos máis relevantes da materia, que estivesen adaptadas aos obxectivos da proposta, etc.
16.04	Videoconferencia do equipo de traballo, na que se definiu o formato dos vídeos, estrutura, duración estimada, linguaxe a utilizar, presentación de cada alumna/o e dos materiais, etc. Acordouse tamén a elaboración dun vídeo de presentación no que saísen o alumnado e o profesor da materia.
23.04	Videoconferencia do equipo de traballo para revisión dos vídeos elaborados e creación da canle de Youtube.
25.04	Carga de vídeos en Youtube e creación das listas de reprodución por temáticas e tipo de contidos.
26.04	Campaña de difusión da canle a través de whatsapp, email (ArcosTilos, Laraño, centros educativos de prácticum do alumnado da materia, familiares, amizades, etc.); entrevista en Radio Negreira de dúas alumnas; creación dunha páxina en facebook para promocionar a canle.
30.04	Videoconferencia conxunta do equipo de traballo para definir axustes na canle e determinar a estratexia de comunicación do proxecto.
04.05	Remisión de nota de prensa do proxecto aos medios de comunicación a través do Servizo de Comunicación da USC, que se publicou tamén na web da Universidade (https://www.usc.gal/gl/xornal/novas/usc-ache-ga-recursos-educativos-balde-lina-pequenos-casa).
05.05	Proposta de publicación do proxecto na Revista Galega de Educación (RGE).
07.05	Videoconferencia conxunta do equipo de traballo para a valoración do proxecto e organización do traballo de cara á elaboración do artigo na RGE.
04.06	Ata esta data traballo colaborativo a través de Google Drive e grupo de whatsapp para a elaboración do artigo.
05.06	Remisión do artigo á RGE.

PRINCIPAIS RESULTADOS

Na táboa 2 resúmense os principais resultados cuantitativos do programa.

Táboa 2. Principais resultados do proxecto

Indicador	
Alumado universitario participante no proxecto	44
Actividades publicadas na canle (algún vídeo entre varias alumnas)	41
Vídeos de apoio (persoeiros famosos: actrices, cantantes, deportistas, humoristas) publicados na canle	15
Visualizacións do conxunto de vídeos da canle #NÓSXOGAMOSNACASA (a data 01.06)	14.967
Subscritores da canle #NÓSXOGAMOSNACASA (a data 01.06)	250
"Gústame" na páxina de facebook do proxecto	365

VALORACIÓN E REFLEXIÓNS SOBRE A PROPOSTA

Na táboa 3 recóllese un resumo coas principais valoracións e reflexións sobre o proxecto:

Táboa 3. Valoracións do proxecto

Perfil	Valoración
Alumado da materia	Iniciativa que motivou o alumnado a afrontar novos retos ante situacións adversas e descoñecidas. Favoreceu o traballo en equipo, o manexo de novos recursos educativos relacionados coas TICs, na maioría dos casos apenas explorados. Foi quen de buscar solucións creativas para cumprir os compromisos adquiridos e para mellorar a situación do confinamento de nenos, nenas e familias. Promoveuse o desenvolvemento da aprendizaxe situacional e do aprender facendo. As TICs, ben utilizadas, son un medio incrible para multiplicar o efecto de calquera iniciativa, obtendo un feedback directo. Destaca a gran repercusión que tivo #NÓSXOGAMOSNACASA, o que fixo que a motivación e interese por este tipo de iniciativas aumentase exponencialmente, de cara a novas propostas. Cando xurdiu a idea, activáronse o pensamento creativo e as habilidades para a resolución de problemas.
Profesor da materia	Foi fantástica a experiencia para que o alumnado experimentase a importancia da creatividade, do esforzo, do traballo en equipo e do aproveitamento dos recursos que teñamos ao noso alcance (TICs, material reciclado, fontes de información, etc.), en situacións adversas. Así mesmo, constatouse a importancia de adaptarse ao contexto para que as propostas que se formulen sexan efectivas, eficaces e eficientes. Cabe resaltar o excepcional equipo creado, a dinámica de traballo compartida por todas e por todos e tamén as múltiples vías de recepción de feedback sobre a iniciativa (entre os membros do equipo, a través dos datos xerados polas TICs utilizadas, por parte da Asociación ArcosTilos e do Centro Sociocultural de Laraño, familiares do propio equipo de traballo, comentarios por redes sociais, etc.)
Asociación ArcosTilos e Centro Sociocultural de Laraño	Destacan o mérito da iniciativa por xerar recursos que, como neste caso, poñen en valor o xogo en familia, incidindo na importancia de compartir tempo xuntos, algo que en moitas ocasións, apenas acontece. Salientan a implicación do alumnado da USC, adaptándose a un contexto virtual, descoñecido e complexo para moitas/os. Esta proposta foi moi útil difundindo a canle a través das redes sociais para achegarlles aos nenos e nenas e ás súas familias recursos no período de confinamento. Poñen en valor tamén o importante papel que o alumnado universitario pode xogar na sociedade mentres se forman na facultade.

PERSPECTIVAS ABERTAS A PARTIR DA EXPERIENCIA REALIZADA

A maioría das persoas que conformaron o equipo de traballo deste proxecto non tiveran experiencias previas sobre un proxecto colaborativo desta envergadura e, en ningún caso, unha iniciativa desenvolvida integramente de xeito non presencial. Esta proposta, desenvolvida en apenas 6 semanas, é unha mostra de que as futuras e futuros docentes de Educación Infantil poden asumir innumera-

bles retos sobre contextos novos e, a priori, en moitos casos, descoñecidos.

Do mesmo xeito, a situación xerada pola COVID-19 debe facernos reflexionar sobre a necesidade de traballar con anticipación. Neste sentido, a formación permanente do profesorado desde a súa etapa universitaria é determinante para aventurar novos contextos, novas situacións e novos retos. Asemade, o uso de novos recursos como as TICs pon de relevo que poden ser grandes aliados no proceso de

ensino-aprendizaxe, cun uso responsable, en todo caso. ■

REFERENCIAS

- ARUFE, V. (2020). ¿Cómo debe ser el trabajo de Educación Física en Educación Infantil?, *Retos: Nuevas Tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, 37, 588-596. <https://recyt.fecyt.es/index.php/retos/article/view/74177/45764>
- Decreto 330/2009, do 4 de xuño, polo que se establece o currículo da educación infantil na Comunidade Autónoma de Galicia. *Diario Oficial de Galicia*, núm. 121, do 23 de xuño de 2009.
- KOLB, D. (1984). *Experiential Learning: Experience as the source of Learning and Development*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- SOTELINO, A., MELLA, I., & RODRÍGUEZ-FERNÁNDEZ, J. E. (2019). Aprendizaje-servicio y desarrollo de la expresión corporal en la formación del profesorado de educación infantil. *Publicaciones*, 49 (4), 199-218. doi:10.30827/publicaciones.v49i4.11736.

Bibliotecas escolares abertas, tamén cando os tempos son virados

María Pousa
mariapousa@edu.xunta.es

Cristina Novoa
cnovoa@edu.xunta.es

Asesoría de bibliotecas escolares
 Dirección Xeral de Centros e Recursos Humanos

★ O contido deste artigo é en parte coincidente con outro publicado polas mesmas autoras no nº 79 da revista EDUGA.

REVISTAGALEGA
 DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
 Páx. 40-42

A primavera de 2020 vai ficar na memoria de todos/as os/as docentes como un tempo de desacougo, impotencia e preocupación pero, á súa vez, uns meses de traballo extenuante, reflexión sobre o papel da escola en tempos de pandemia e iniciativas de adaptación a situacións non vividas, das que había que saír cun mínimo de dignidade profesional, social e persoal. Se esta experiencia foi xeral, cos matices do particular de cada quen, no ámbito das bibliotecas escolares galegas vivíuse con especial intensidade, a medio camiño entre a sensación de desfeita e a necesidade de afrontar, unha vez máis, tempos difíciles, e cubrir no posible as necesidades do alumnado e da comunidade educativa en materia de lectura, de información e de lecer.

Desde a Asesoría de bibliotecas escolares viuse a necesidade de observar de preto a actividade xerada polas bibliotecas integradas no Plan de mellora de bibliotecas escolares en tempos de confinamento, para seleccionar e difundir aquelas iniciativas de maior interese e potencialidade pedagóxica e, por outra parte, acompañar e estimular mediante algúns retos, a actividade destas bibliotecas en datas tan significativas como as que se celebran de marzo a maio no ámbito da cultura (Día da Poesía, Día do Teatro, Día da Arte Galega, Día do Libro Infantil, Día do Libro, Letras Galegas), entre outras moitas.

Desde a Asesoría de bibliotecas, o primeiro paso foi crear unha imaxe específica, coa colaboración da creadora María López Pousa, para o lema “Bi-

bliotecas Escolares Abertas” e abrir un espazo na páxina de [Bibliotecas Escolares de Galicia](#) no que ir recollendo toda a actividade xerada polos equipos de biblioteca dos centros neste período, clasificada por temáticas. As bibliotecas recompilaron recursos electrónicos para apoiar a lectura e o traballo curricular, pero fixeron tamén unha selección de informacións específicas sobre o coronavirus e a pandemia COVID-19; realizaron propostas para reforzar as competencias informacionais e mediáticas do alumnado (e das familias); elaboraron materiais e deseñaron actividades para fomentar a lectura e a escrita; propuxeron retos para a investigación, a experimentación, a expresión artística e a exploración do medio máis próximo; estimularon a creación de videocontos e de recomendacións de lecturas a modo de *booktrailers* e aproveitaron a súa emisora de radio, nalgúns casos, para elaborar programas a partir das gravacións realizadas pola rapazada desde a casa e cos seus dispositivos electrónicos.

A visita [deste espazo](#) pode dar unha idea da creatividade e o traballo competencial estimulado a través de tarefas máis ou menos complexas nas que o alumnado tiña que poñer en xogo habilidades de lectura, de busca, de exploración, de escrita, e tamén a súa imaxinación e a súa creatividade.

Tralos primeiros días do estado de alarma, decretado o 11 de marzo, co peche dos centros educativos, o equipo da Asesoría de bibliotecas comezou a observar a actividade das bibliotecas e a pensar no papel que se debía exercer para manter vinculado ao gran colectivo das bibliotecas escolares galegas. As primeiras propostas directas desde a Asesoría ás bibliotecas escolares chegaron co mes de abril e foron difundidas (iniciativas e propostas) a través dos es-

pazos web e das redes sociais do programa:

- [Día do libro Infantil, 2 de abril “Temos Fame de Palabras”](#), unha proposta para escoller un libro infantil ou xuvenil de referencia para o lectora ou lectora, seleccionar unha palabra do mesmo e presentala ao mundo.
- [Día do libro, 23 de abril “Reivindica”](#), unha oportunidade para facer visibles títulos, autores e librerías de referencia: unha reivindicación festiva e entusiasta dos creadores, os libros e as librerías que nos facilitan e enriquecen a experiencia lectora.

Coma en anos anteriores, arredor do 23 de abril, Día Mundial do Libro e do Dereito de Autoría, a consellería [publicou un díptico](#) cun texto orixinal sobre a importancia da lectura e do libro, nesta ocasión, do escritor Manuel Gago. Con esa data deuse a coñecer, así mesmo, a autora galardoada co [Premio do Clubs de Lectura 2020](#), que foi este ano Andrea Maceiras, como a [autora máis lida nos clubs de lectura](#) durante o ano escolar 2018/2019, e seguindo as bases de concesión do premio.

Ademais, neste período de confinamento fóronse recollendo as iniciativas das bibliotecas escolares galegas en relación coas datas xa sinaladas:

- [21 de marzo, Día da Poesía](#)
- [27 de marzo, Día Mundial do Teatro](#)
- [1 de abril, Día das Artes Galegas](#)
- [2 de abril, Día do Libro Infantil](#)
- [23 de abril, Día Mundial do Libro](#)
- [17 de maio, Día das Letras Galegas](#)

Co gallo desta última conmemoración, deuse a coñecer a guía [15 Anos de LIX galega](#) nas

bibliotecas escolares do PLAMBE, unha selección realizada de modo colaborativo, para significar aqueles títulos de literatura infantil e xuvenil galega con presenza importante entre os lectores e lectoras nestes primeiros quince anos de historia do programa de bibliotecas: libros e autores que, finalmente, son referencia do lectorado galego do que levamos vivido do século XXI.

Para finalizar este breve percorrido, recoméndase unha viaxe de exploración por algunhas das iniciativas máis salientables, recollidas neste período, a modo de exemplo do papel que poden xogar as bibliotecas en situacións de aprendizaxe *diverso, mixto ou flexible*, clasificadas por ámbitos de actuación:

Voluntariado na biblioteca escolar:

- [IES Universidade Laboral \(Culleredo\): concurso de microrrelato](#)
- [IES Valadares \(Vigo\): titoriais para traballar desde a casa](#)

Clubs de Lectura:

- [IES de Sabón \(Arteixo\): Con Verne na mochila \(Tour virtual literario\)](#)
- [CEIP de Cervo: clubs de lectura virtuais](#)

Lecturas compartidas: familias, mestres, apadrinamentos, escritores

- [CEIP Saco e Arce \(Toén\): Contos na tele \(lectura e creatividade\)](#)
- [CEIP Virxe do Rocío \(Vigo\): apadrinamento lector](#)
- [CEIP Lamas de Abade \(Santiago de Compostela\): recomendacións desde casa](#)
- [IES San Paio \(Tui\): Guías de lectura](#)
- [CEIP Nicolás del Río : entrevista a Antía Yáñez](#)

Lectura-Escritura:

- [CEIP Milladoiro \(Malpica de Bergantiños\): binomios fantásticos e caderno de confinamento](#)
- [CEIP de Hío : inventamos historias con efectos especiais](#)
- [IES A Basella \(Vilagarcía de Arousa\): concurso de relato breve](#)

Plataforma de lectura dixital: E-LBE.2 (proxecto piloto implantado en 50 centros)

- [CEIP de Figueiroa \(a Estrada\): tutorial para uso da plataforma](#)
- [CEIP Milladoiro \(Malpica de Bergantiños\): Ler na casa](#)

Implicación das familias:

- [CEIP A Cristina \(Carballo\): receitas saborosas](#)
- [CEIP Saco e Arce \(Toén\): Álbum de recordos](#)

Traballo por proxectos: continuaron desde a casa o traballo encetado

- [CEIP ADR Castelao \(Vigo\): Primus circumdedisti me](#)
- [CEIP de Leirado \(Salvaterra de Miño\): Somos auga](#)

AMI (Alfabetización Mediática e Informacional):

- [CEIP Nicolás del Río \(Cedeira\): aprendemos a usar google maps](#)
- [IES de Meaño: aprender a mandar un correo, a sacar foto a un caderno](#)
- [IES Valadares \(Vigo\): banco de recursos e investigación](#)

Retos (a biblioteca presenta retos á comunidade educativa):

- [CEIP O Ruxidoiro \(Barbadás\): Ruxi-Retos](#)
- [CEIP Xesús San Luis Romero \(Carballo\): ConCiencia de Fidalgo](#)
- [IES de Quiroga: A roda das mulleres](#)

Radio na Biblio:

- [CEIP O Graxal \(Cambre\): crearon a radio na corentena](#)
- [CEIP Brea Segade \(Taragonña-Rianxo\): Abre as xanelas!](#)
- [CEIP Emilia Pardo Bazán \(A Coruña\): Onda ti, programa en directo todos os domingos](#)
- [CEIP Pobra do Brollón: colaboración coa radio local](#)

Biblioteca Inclusiva:

- [CEE Saladino Cortizo \(Vigo\): COVID-19 – Mes da Cultura Galega](#)
- [CEE Miño \(Ourense\): Día Mundial do Libro](#)
- [CEIP Xesús San Luís Romero \(Carballo\): Semana das Letras Galegas](#)

Biblioteca Creativa:

- [CEIP Canosa Rus \(Coristanco\): binomios fantásticos a partir do taller de Pablo Otero- Caderno de pensamento computacional](#)
- [CEIP Saco e Arce \(Toén\): fotografía dende a miña fiestra](#)
- [CEIP Apóstolo Santiago \(Santiago de Compostela\): reinterpretar un cadro](#)

Blogs que dinamizan as actividades do centro:

- [CEIP de Seixo \(Marín\): <http://aspegadasdearnaldo.blogspot.com/>](#)
- [CEIP Canosa-Rus \(Coristanco\): <http://bibliocanosa.blogspot.com/>](#)
- [IES Valadares \(Vigo\): <http://osobreirdaspalabras.blogspot.com/>](#)

A Asesoría de bibliotecas escolares continuou nesta primavera estraña fornecendo de materiais, informacións e recursos de apoio ao profesorado dos equipos de biblioteca, difundindo o traballo de todos e preparando o futuro próximo; co cancelo #bescolaresgalabertas empregado nas redes sociais, preténdese amosar a importante contribución que, como mediadora da lectura e como reforzo da educación en competencias, pode facer a biblioteca no centro educativo (no sistema educativo), tamén cando os tempos son virados, coma no presente, pois poden seguir abertas e activas, mesmo en tempos de confinamento. ■

¿Para que serve a economía?

Ante a emerxencia provocada pola rápida propagación da COVID-19 diversos axentes sociais (políticos, empresariais, etc.) ao longo e ancho do planeta teñen cuestionado a oportunidade e conveniencia das medidas de confinamento adoptadas por diferentes gobernos argumentando que podían danar a economía. Expresamente, chegou a sosterse que era preferible asumir incluso miles de falecidos antes que o custo de reducir a actividade económica. Un caso notorio de non intervención foi o de Boris Johnson, primeiro ministro do Reino Unido: entre a bolsa e a vida, elixiu a primeira. Non foi un caso illado, polo que non podemos deixar de preguntarnos como é posible que a economía e a vida se contraponían e, subsecuentemente, para que serve (entón) a economía?

A famosa conferencia sobre “As posibilidades económicas dos nosos netos” que Keynes impartiu hai agora 90 anos na Residencia de Estudiantes en Madrid dános pé para iniciar esta análise. Ante un contexto de crise e pesimismo económico, como o que agora afrontamos, elevou a ollada e disertou sobre como cría que sería a economía a 100 anos vista. O texto, fermoso e utópico, ten a virtude de reflectir as luces e tamén as sombras do pensamento Keynesiano e, a efectos do que nos ocupa (e preocupa), de sinalar o obxecto da economía ou, nas súas propias palabras, o problema da economía, que non sería outro que a *loita pola supervivencia*. Unha vez resolta esta cuestión, liberadas as persoas das súas preocupacións económicas, poderían dedicarse a *vivir sabiamente e agradablemente e ben... e a cultivar dunha forma máis plena a arte mesma da vida*.

Permítasenos subliñar dous aspectos, talvez obvios aínda que cruciais, deste plantexamento aos que rara vez se lles quere prestar atención. O primeiro é que non existe antagonismo entre a economía e a vida, senón que a función da pri-

Gonzalo Rodríguez Rodríguez

Profesor do Dpto. de Economía Aplicada.
Universidade de Santiago de Compostela
gonzalo.rodriguez@usc.es

ISSN: 1132-8932
Páx. 43-45

meira é proporcionar medios materiais que possibiliten, ante todo, a vida, unha "boa vida". O sostemento dos individuos e da sociedade no seu conxunto constitúe o fin último ao que se supedita a economía, non ao revés. O segundo é que aínda iso é instrumental, refírese aos asuntos ordinarios que diría Marshall, o chanzo sobre o que podemos elevarnos para desfrutar de bens superiores. Coa sinxeleza que o caracterizaba, José Luis Sampedro adoitaba traducir esta idea sinalando que o principal problema da economía é *desmontar a montaña da pobreza*.

Retomando a Marshall (1963), predecesor de Keynes na cátedra de economía de Cambridge, este encadraba a economía como a *ciencia que examina a parte da actividade individual e social especialmente consagrada a acadar e a utilizar as condicións materiais do benestar*. Transcendía así as preocupacións dos clásicos, centradas na riqueza, para poñer a énfase no benestar derivado.

De modo non tan diferente, aínda que probablemente con algo menos de optimismo, Engels sinalaba que a *economía política é a ciencia que estuda as leis*

que rexen a produción, a distribución, a circulación e o consumo dos bens materiais que satisfán necesidades humanas. Dous aspectos son relevantes aquí: por unha banda, circunscribe o ámbito da economía ás actividades humanas que teñen que ver coa produción, a distribución (da renda), a circulación do capital e co consumo que se deriva do reparto da renda, é dicir, defínea en función do seu obxecto de estudo. En segundo lugar, establece os fins, satisfacer as necesidades humanas, en cada caso social e historicamente determinadas. Necesidades que van máis aló da mera subsistencia. Para clarificar isto resulta de axuda a idea de desenvolvemento de Marx, que é a de facilitar unha boa vida, a de permitir aos individuos o libre desenvolvemento da súa enerxía física e espiritual (mental) (Marx, 2017). Este libre desenvolvemento das capacidades humanas non tiña que ver coa acumulación de cousas (asunto que a Marx lle preocupaba pouco) ou da riqueza en diñeiro, senón cunha riqueza de experiencias, capacidades, sensibilidades, etc.

Neste punto non podemos deixar de sinalar que, na súa

análise do capitalismo, Marx apuntaba que calquera conduta humana se fai moralmente permisible se produce valor, se é rendible (Berman, 2013). Só baixo esta perspectiva é posible concibir a suposta dicotomía entre a vida e a economía.

Precisamente esa idea de valor de cambio, materializado no prezo, é a clave de bóveda das definicións marxinalistas de economía. De entre todas elas a máis famosa, case un clásico popular, é a acuñada por Lionel Robbins (1981): *...ciencia que estuda o comportamento humano como relación entre fins dados e medios escasos que teñen aplicacións alternativas*.

Esta definición ten varias implicacións relevantes para o asunto que nos ocupa. A primeira é que produce un movemento centrípeto do enfoque económico cara a medición da eficiencia. A segunda é que posibilita un movemento centrífugo de aplicación desta técnica a calquera decisión, sexa a de ter fillos, o suicidio ou outras de natureza efectivamente económica. A terceira é que, na medida en que o problema económico pasa a ser a medición da eficiencia, os fins desaparecen.

De feito Robbins consideraba que a economía é *enteiramente neutral respecto aos fins* (Robbins, 1981). É dicir, estes non son relevantes: definido o recurso escaso, calquera que sexa, o único papel da economía é definir a alternativa máis eficiente. Cómpre engadir unha precisión, non menor, para interpretar esta formulación. Nela, o comportamento humano tradúcese como o comportamento do individuo, dado que a sociedade e as relacións sociais non existen. A conxunción desa lóxica individual e da ausencia de fins socialmente determinados implica que é adecuada, llexítima, calquera cousa que o diñeiro poida comprar. Esta é a idea de utilidade que latexa neste enfoque.

Sirva de mostra un exemplo que podería pasar por extremo se non fose porque un dilema similar acaba de serlle presentado a millóns de persoas. Recollía *El Diario*^[1] unha anécdota de Boris Johnson quen, nunha conferencia organizada por unha asociación financeira británica en 2006, explicaba que o seu heroe político é o alcalde de "Tiburón":

"Si, porque mantivo abertas as praias. Si, el rexeitou, desdeñou e anulou todas esas estúpidas regulacións sobre saúde e seguridade e anunciou que a xente debía nadar. ¡Nadar! Iso si, aceptou que a resultas o tiburón comeu algúns nenos. ¿Pero canto pracer obtivo a maioría nesas praias grazas á valentía do alcalde de 'Tiburón'?"

A idea subxacente é que unha pequena ganancia da utilidade de moitos compensa a grande desutilidade de moi poucos. Que esa desutilidade sexa a morte non quita nin pon na lóxica aplicada. Unha aplicación menos pedestre sería: dáme un valor para a vida humana e calcularé a solución máis eficiente.

Non resolve demasiado sobre esta cuestión a chamada definición moderna da economía, proposta por Samuelson (Samuelson and Temin, 1976), quen sinala que a *economía é o estudo de como os individuos e a sociedade elixen, con ou sen diñeiro, para empregar recursos escasos que poden ter empregos alternativos, para producir diversos produtos ao longo do tempo, distribuílos para o consumo, agora e no futuro próximo, entre as diversas persoas e grupos na sociedade*.

Esta formulación, extremadamente influente na medida en que se inclúe no manual de economía máis popular do planeta,

[1] "Boris Johnson, el alcalde de 'Tiburón' y la arriesgada estrategia contra el coronavirus en Reino Unido". *El Diario*, 15/03/2020.

non deixa de ser unha expansión da anterior. Nela a eficiencia segue estando no centro do problema económico pero aparece a posibilidade de elección. Unha posibilidade suxerinte, pero terriblemente limitada. O propio Samuelson (1970) sinala que: *o consumidor é por así dicilo, o rei (...); cada consumidor é un elector que emprega o seu voto para conseguir que se fagan as cousas que el quere*. A liberdade suxeita á restrición orzamentaria ilustra unha vez máis o problema da supeditación de valores superiores a cuestións crematísticas, o problema dun mercado ubicado nun limbo carente de relacións sociais^[2].

As definicións, como os mapas, non son obxectivas, nin neutras, nin inocentes. Reflicten visións da realidade, concepcións sociais e culturais, valores, etc. Por tanto, a súa comunicación a efectos docentes, de difusión ou de calquera outro tipo non é un mero acto administrativo ou unha simple formalidade. A través delas diriximos a atención, orientamos os medios, ensinamos a mirar. De aí que sexa de especial importancia, particularmente naquelas etapas educativas (cada vez máis numerosas) onde se imparten ensinanzas de economía, non deixar de lado as preguntas fundamentais: Por que?, Para que? ou Quen? Quen é o suxeito da economía? Preguntas que non perden vixencia pero que se pasan por alto como se fosen cousa trivial, para saltar directamente a Como? Nesa pirueta, limitados ás posibilidades técnicas, sen fins nin obxectivos e sen ética que nos guíe, calquera cousa é posible. Incluso supeditar a vida humana á produción de cousas.

A crise en curso non fixo máis que desvelar cruamente as consecuencias dunha forma de ollar a economía, as persoas, a so-

[2] José Luis Sampedro dá conta magnificamente deste problema en *El mercado y la globalización*. Unha obra cunha notable profundidade alén da súa aparencia.

cidade e o conxunto do planeta, unha forma deshumanizada, mecánica, falta de ética. Esta ollada comeza a formarse no mesmo momento en que eliximos unha definición de economía e comezamos a interpretar a realidade a partir dela. O obxecto común da economía é proporcionar o sustento da sociedade, superar a loita pola supervivencia, materializada en forma de desigualdade, pobreza, subdesenvolvemento, desemprego e nas patoloxías sociais derivadas. Ou a economía se referencia nelas ou constitúe un simple culto ao mercado.■

REFERENCIAS

- BERMAN, M., 2013. *Todo lo sólido se desvanece en el aire: la experiencia de la modernidad*. Anthropos-Siglo XXI, Barcelona. México [D.F.]
- Marshall, A., 1963. *Principios de economía*. Aguilar, Madrid.
- Marx, K., 2017. *La ideología alemana*. Createspace Independent P.
- Robbins, L. (1932): *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. McMillan & Co., London, UK. [Ensayo sobre la Naturaleza y Significación de la Ciencia Económica. Fondo de Cultura Económica, México, 1944]
- Samuelson, P.A., 1970. *Economics*. McGraw-Hill Book Company, New York; St. Louis; San Francisco.
- Samuelson, P.A., Temin, P., 1976. *Economics*. McGraw-Hill, Tokyo.

Coronavirus, territorio e hábitat en Galicia

Paco Veiga (texto)

pacoveiga@edu.xunta.gal

Toño Abreira (fotografía)

antontacho@gmail.com

Veciños da parroquia da Órrea – A Terra de Miranda

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932

Páx. 46-48

Alguns viñeron para quedar e outros serán efémeros. *Curva de contaxios, paciente cero, euestrés, videochamada, teletraballo, escalada – e desescalada –, confinamento...* e *coronavirus*. O momento histórico que estamos vivindo provocou a aparición dun monte de neoloxismos entre os que asoma a orella, con fachenda propia, un termo, *infodemia*, que apenas usabamos e que nos lembra que existe unha sorte de enfermidade provocada pola sobreexposición á información – sexa esta

verídica ou non – sobre o que está pasando.

Non se trata só de que os medios de comunicación retirasen da circulación noticias – se as houbo – alleas á propagación e aos efectos do virus senón que, de non optarmos por apagar os nosos receptores de radio e televisión, tivemos a oportunidade de asistir a conferencias de prensa de responsables políticos e sanitarios practicamente cada cuarto de hora. E o feito de non ser quen de desconec-

tarnos daquilo que se nos estaba contando foi provocando que, por puro exercicio mental de supervivencia – as noticias causaban pavor as máis das veces – tamén fosemos descubriendo mensaxes máis sutís soterradas nos datos da pandemia que ocupaban as portadas. Unha desas mensaxes – en diferentes entregas – está vindo dada polo debate oculto, nun contexto de toma de decisións constante, sobre o territorio.

provincial liberal – en todo este proceso. Pero foi, curiosamente, o presidente Feixó quen chegou máis lonxe. A consideración da provincia como entidade administrativa básica para a toma de decisións é *surrealista*, dixo.

E *surrealista* parece, si. Xa non só desde a perspectiva sanitaria, pois Galicia está dividida en 7 áreas e 14 distritos que respectan ou non os límites provinciais atendendo a uns criterios seguramente discutibles, pero racionais e superadores dunha divi-

empñasen, mesmo poñendo en xogo a súa vida, no contrario.

O caso é que cando, mediado o mes de maio, esta separata da RGE comeza a prepararse, vivimos aínda baixo a irracional prohibición – baixo pena de multa – de non viaxar por todo o territorio galego, sen entender moi ben que mal faríamos. Non é o neo-liberalismo o culpable de todos os males que estamos padecendo – coa súa falta de escrúpulos para amarear diñeiro sen importar a maneira – senón

tra – o *medo levanta muros e erque bandeiras para nos deter*, di a poeta e cantante portuguesa Mafalda Veiga– que acatar de maneira disciplinada as instrucións que nos daban, fomos quen de ir descubrindo pouco a pouco a filosofía que había detrás das decisións que se estaban tomando. A cuestión non é que esas decisións fosen –talvez dunha maneira comprensible, dadas as circunstancias – moitas veces contraditorias, senón que claramente estaban concibidas

O *lehendakari* Urkullu foi, nas orixes mesmas da re-centralización da autoridade, quen puxo en evidencia que, antes de poñerse ao choio – que iso era o que tocaba –, dedicara dez segundos da primeira conferencia de presidentes e de presidentas a poñer en cuestión que a *ertzaintza* pasase a depender do mando central estatal *único*. Noutra das entregas – esta xa máis tardía – o *president* Torra deixou caer tamén que lle chamaba a atención a aparente volta á España de 1833 – a división

artificial ideada por Javier de Burgos arremedando os departamentos franceses. División esta herdeira, á súa vez, doutros plans previos como o de 1822, por culpa dos cales, pasiño a paso, Galicia foi perdendo parte do seu territorio e deixando de ser unha – *grande*, pero non *libre*– para pasar a ser catro. E, de paso, foi perdendo tamén o poder que – xa só no seu propio abatemento – conservaba para deixar de existir, a pesar de que os provincialistas se

tamén o liberalismo mesmo. E, despois de case dous séculos tentado construír unha realidade territorial diferente, talmente semella que para esta viaxe poucas alforxas facían falta.

Desde a óptica educativa, á fin a que nos ocupa, non só podemos tirar ensinanzas como as que se describiron ata aquí, senón talvez outras incluso máis concluíntes que nos levan a constatar o escaso coñecemento que os nosos gobernantes teñen do territorio que administran. Se ben ao primeiro non quedaba ou-

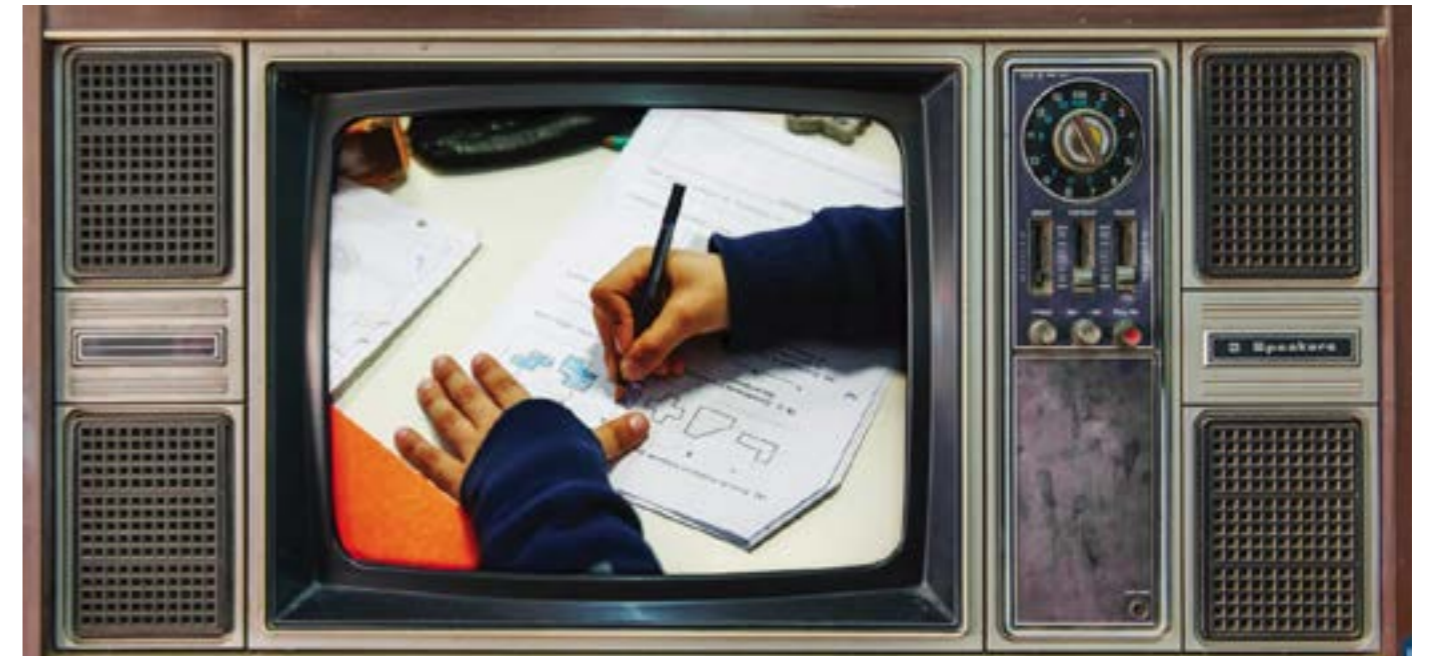
por mentalidades estrita e declaradamente urbanas.

Que sentido ten, senón, que os habitantes – a cada paso menos – da maior parte do territorio galego, o rural, tivesen as mesmas restricións de confinamento ca as persoas residentes na Gran Vía madrileña? Outrosí, que sabe de como vivimos quen toma o concello como entidade-base para calcular se nos xuntamos máis ou menos de 5.000 persoas para podermos facer unhas cousas ou outras nun momento dado? Que papel cumpre – alén dun seguidismo incomprensible e inoperante – un delegado do goberno central que non é quen de lembrar pola Meseta adiante que aquí temos máis da metade das entidades de poboación de todo o Estado, e que xuntarnos por milleiros para nós é ciencia ficción?

E, no entanto, aquí andamos os educadores e as educadoras, coa convicción de que temos que seguir construíndo unha escola con pensamento universal, pero absoluta e radicalmente asentada no territorio, interactuando con el, aprendendo del, axudando a transformalo desde si propio. Seguirémolo facendo a pesar das evidencias – e isto non é sorpresa – de que as máis das veces a escola é iso, unha illa – para ben, pero tamén para mal, entendámonos – que intenta preservar aquilo que entende como *ideal*, fronte ao que acaba tornándose, indolentemente, *real*.

E, no entanto tamén, seguimos soñando cun territorio ordenado dun xeito racional, atendendo a nosa realidade xeográfica, social e económica. Alén dunha estrutura comarcal legalmente regulada con todas as súas consecuencias, aspiramos aínda ao

recoñecemento das parroquias como entidades básicas coas que os galegos e as galegas do rural nos sentimos – ás veces incluso de maneira excluínte – inequivocamente identificados. Iso, se aínda estamos a tempo antes de que esmorezan definitivamente, sen máis esperanza. ■

Políticas educativas em tempos de COVID em Portugal: que relação com a igualdade, equidade e inclusão em educação?

Ana Rita Ferreira

CIPAF da ESEPF

ritanovaisferreira@gmail.com

Daniela Gonçalves

ESE de Paula Frassinetti, CEDH da UCP;
CIPAF da ESEPF

dag@esepf.pt

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

ISSN: 1132-8932
Páx. 49-52

RESUMO

O presente texto tem como finalidade analisar em que medida a política educativa no contexto da pandemia COVID, em Portugal, teve em linha de conta perspectivas educativas, no âmbito da igualdade, equidade e inclusão em educação. O corpus de análise é constituído, fundamentalmente, pelas medidas educativas tomadas pelo governo português em geral, e do Ministério da Educação em particular, durante a pandemia, isto é, desde março de 2020 até ao presente.

CONTEXTUALIZAÇÃO

A pandemia covid-19 constituiu-se um desafio à capacidade de resposta dos governos em geral, e do governo português em particular, face à necessidade de adotar medidas de contenção do vírus. Como consequência, grande parte das economias dos países está a ser afetada, assim como outros setores como o da educação. De salientar, neste contexto, os desafios que foram lançados aos professores/as e estudantes que se viram impossibilitados de estar presencialmente

nas escolas e usufruir, assim, das condições de ensino e aprendizagem que até aqui conheciam.

A 12 de março de 2020 foi decretado em Portugal o encerramento das escolas, à data ainda apenas com 78 casos positivos confirmados no País. Perante este cenário, tornou-se imperativo tomar medidas extraordinárias para adaptar a ministração de aulas à distância, de modo a fazer face à necessidade de prosseguir com o ano letivo corrente, como à frente se abordará. Porém, do nosso ponto de vista, essas medidas deveriam também continuar a assegurar princípios consignados em agendas internacionais, como a agenda 2030, do qual Portugal é signatário, em particular o seu 4.º objetivo que almeja alcançar uma Educação de qualidade, assegurando a educação inclusiva e equitativa de qualidade, e a promoção de oportunidades de aprendizagem ao longo da vida para todos (UNESCO, 2017).

Este artigo objetiva avaliar de que forma as medidas tomadas pelo governo português tiveram em linha de conta os princípios da igualdade, equidade e inclusão na educação.

CONCEITOS DE IGUALDADE, EQUIDADE E INCLUSÃO EM EDUCAÇÃO

O conceito de igualdade refere-se à qualidade do que é igual ou que não apresenta diferenças quantitativas, pelo que a igualdade em educação deve assegurar que todos/as devem ter os mesmos direitos, deve-

res, regalias e oportunidades. O conceito de equidade, por sua vez defende a igualdade de oportunidades facultada a todos os alunos de uma forma justa, mas que, atendendo às diferenças dos aprendentes, não certamente igualitária. Assim, igualdade é dar a todos as mesmas oportunidades e equidade é ser justo conforme a situação específica de cada uma. Sintetizando, a equidade junta a igualdade com a justiça.

A equidade educativa representa o grau em que os indivíduos podem beneficiar da educação e da formação, em termos de igualdade de oportunidades, acesso, tratamento e resultados, fomentando a inclusão e o sucesso escolar de todos os alunos. Um sistema educativo é equitativo quando os seus resultados são analisados, por exemplo, em função do meio socioeconómico e de outros fatores geradores de desvantagens educativas, e quando a abordagem educativa reflete as necessidades específicas dos indivíduos em matéria de aprendizagem (Teodoro & Sanches, 2007). Como consequência da realização da Declaração de Salamanca (1994), tem-se vindo a evidenciar o conceito de escola inclusiva, sendo aquela que acolhe grupos de alunos tendencialmente excluídos.

Do exposto, e tendo em consideração o contexto da pandemia, medidas educativas de igualdade, equidade e inclusão devem ter em conta a diversidade de alunos em termos do país,

em particular no que diz respeito ao acesso a ferramentas, como a internet, frequentemente presentes no ensino a distância. Embora, e de acordo com o INE (2019), 80,9% dos agregados familiares em Portugal tem acesso à internet em casa através de uma ligação de banda larga, isso é mais frequente na Área Metropolitana de Lisboa e nas Regiões Autónomas dos Açores e da Madeira, sendo que a região do Alentejo continua a apresentar os níveis de acesso à internet e banda larga mais baixos do país. Outros fatores certamente terão impacto no acesso dos alunos ao ensino à distância, por exemplo, as condições das habitações dos alunos permitirem ou não espaços reservados para que estes participem no ensino a distância.

METODOLOGIA

A metodologia do estudo foi qualitativa, com recurso à análise documental, sendo o corpus empírico os documentos normativos emanados do governo português e do Ministério da Educação, relativos a medidas educativas tomadas no contexto da Covid19, isto é, de março de 2020 até ao presente. Cada um destes documentos foi analisado na perspetiva de saber se estes incluíam medidas educativas gerais e iguais para todos os alunos, ou se incluíam medidas tendo em conta a diversidade de alunos e as suas situações específicas.

PRINCIPAIS RESULTADOS

Como primeiro passo, o governo português deu por suspensas até ao final do ano letivo as atividades letivas e formativas presenciais nas escolas. Ficou decretado nesse momento, mediante a evolução da situação epidemiológica, que poderiam ser retomadas à posteriori as aulas presenciais dos 11.º e 12.º anos de escolaridade, naturalmente de modo diferente do que sucedia anteriormente, nomeadamente no que respeita ao distanciamento social desfeito logo imposto e transversal a toda a sociedade.

Com escolas fechadas, foi adotado o modelo de ensino não presencial com recurso a metodologias digitais como o uso das plataformas como Skype, Teams, Google Classroom, Zoom e WhatsApp. Desta forma, professores/as de todo o país tiveram a necessidade de adaptar o seu modelo de ensino a um modelo de ensino à distância, em que passaram a contactar com os seus alunos em momentos síncronos e assíncronos, privilegiando as sessões de videoconferência. A este propósito, de realçar o Roteiro - 8 *Princípios Orientadores para a*

Implementação do Ensino a Distância (E@D) nas Escolas do Ministério de Educação que fornece orientações às instituições de ensino na implementação do seu plano de ensino à distância.

Apesar disto, e devido à insuficiência das medidas implementadas, foi necessário proceder a uma adaptação das mesmas. Chegou-se à conclusão de que eram vários os/as alunos/as sem recurso à internet e em vários casos também ao computador, assim como alunos/as que necessitam de medidas adicionais. Foi, neste âmbito, que o governo português recorreu à criação do projeto #estudoemcasa – que contempla língua gestual, como forma de proporcionar aos alunos/as um novo meio de acesso à aprendizagem, conseguindo garantir o ensino à distância. Ao longo do 3.º período letivo, a RTP Memória consta na sua emissão conteúdos pedagógicos temáticos, lecionados por professores/as, para alunos do ensino básico. É esperado que a sua emissão seja alcançada pela generalidade dos alunos/as, atendendo a que o canal é emitido na TDT, mas também na televisão por cabo e por satélite.

Para além disto, sublinhar a preocupação do Ministério de Educação em combater as desigualdades sociais – que se evidenciaram em tempos de pandemia – produzindo uma série de roteiros de apoio às Escolas, assim como documentos, recursos, partilha de práticas e ferramentas.

Também a equipa multidisciplinar de apoio à educação inclusiva (EMAEI) se constituiu como um recurso organizacional específico de apoio à aprendizagem. A sua intervenção passa por elaborar um plano de acompanhamento próximo e sistemático para alunos com medidas adicionais e alunos que não têm acesso a meios digitais, fixando os canais de comunicação com os alunos e com as famílias e encarregados de educação, de modo a que seja dada continuidade à sua aprendizagem.

Outro foco consiste em garantir o acesso à informação aos alunos que não o podem fazer a partir de fontes orais ou visuais, envolvendo para o efeito os docentes dos Centros de Apoio à Aprendizagem (CAA), dos Centros de Recursos TIC (CRTIC), intérpretes de Língua Gestual Portuguesa (LGP) e técnicos dos

Centros de Recursos para a Inclusão (CRI), considerando o seu conhecimento especializado e experiência na adaptación de materiais e na utilización de tecnoloxías de apoio, en ambientes de aprendizaxe online, competindo à EMAEI un acompañamento frecuente e ativo destas situacións. Os CRTIC poderán apoiar a utilización no domicilio dos produtos de apoio de cada un dos alumnos (ex.: máquinas braille, liñas braille).

NOTAS FINAIS

Dada a grande diversidade de contextos e de situacións particulares, foron efectivamente privilexiadas, en Portugal, solucións/iniciativas que utilizen procesos simples, tendo como grande finalidade manter o contacto diario con todos os/as alumnos/as, implicando novas formas de aprender e de ensinar, quer para os profesores, quer para os alumnos.

De sublinhar, a preocupación con todas as valencias e niveis de ensino, bem como o envolvimento das familias e da comunidade (em particular, organizacións, asociacións locais e/ou Juntas de Freguesia), implicando a colaboración entre todos/as.

Parafraseando Joaquim Azevedo (2020), "as oportunidades de digitalización da educación tamén aumentaram e abremse horizontes de traballo que se poderían capitalizar; (...) a percepción de que é posible mudar e mellorar a educación (...) a constatación de que a equida-

de corre sérios riscos e que as desigualdades están a aumentar inmensamente obriga a ponderar con moito cuidado o aproveitamento das oportunidades que agora se entreabren. (...) Ninguém pode ser deixado para atrás e só esta abordagem ecolóxica tem o potencial de integrar todos e promover cada un. Educar é una misión sempre inacabada e sempre (im)posible. Urge meter bem o pé na porta entreaberta das oportunidades em gestão". ■

REFERENCIAS

- AZEVEDO, J. (2020). Covid e educación: aproveitar as oportunidades. No site da Comunidade 7Margens (Disponível em <https://setemargens.com/covid-e-educacao-aproveitar-as-oportunidades/>, consultado em 27 maio 2020)
- Declaração de Salamanca (1994), sobre principios, políticas e prácticas na Área das Necessidades Educativas Especiais
- Instituto Nacional de Estatística/INE (2019). Inquérito à Utilização de Tecnologias da Informação e da Comunicação pelas Famílias. Portugal
- UNESCO (2017). Educación para os Objetivos de Desenvolvimento Sustentável. Objetivos de aprendizaxe. Brasil
- TEODORO, A. e SANCHES, I. (2007). Procurando indicadores de educación inclusiva: As práticas dos professores de apoio educativo. *Revista Portuguesa de Educação*, S. I., 105-149 (Disponível em: https://www.researchgate.net/publication/26613145_Procurando_indicadores_de_educacao_inclusiva_As_praticas_dos_professores_de_apoio_educativo. Consultado em 24 maio 2020)
- Sites consultados:
 - Ministério de Educação de Portugal Roteiro - 8 Principios Orientadores para a Implementação do Ensino a Distância (E@D) nas Escolas, em <https://apoioescolas.dge.mec.pt/node/529?fbclid=IwAR2lbiWIDzyw72b4Bg6R9pn4DOXYrF7Ojow1lIC5xwOgvCJI80j80lwPq0Y>
 - Principios Orientadores Para Acompanhamento Dos Alunos, em <https://apoioescolas.dge.mec.pt/node/920>
 - Mais de 700 agrupamentos escolares inscritos em formação para a docência digital e em rede, em <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc22/comunicacao/comunicado?i=mais-de-700-agrupamentos-escolares-inscritos-em-formacao-para-a-docencia-digital-e-em-rede>
 - Estudo Em Casa começa dia 20 na RTP Memória, em <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc22/comunicacao/noticia?i=estudoemcasa-comeca-dia-20-na-rtp-memoria>
 - Conselho de Ministros Comunicado de 9 de abril de 2020 sobre as medidas extraordinárias implementadas no ensino em Portugal, como consequência da pandemia Covid-19 em <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc22/governo/comunicado-de-conselho-de-ministros?i=340>

O COVID-19 e a educación escolar: Unha reflexión desde os estudos de Historia da Educación

Este texto do Profesor Agustín Escolano foi elaborado a comezos de Maio para a súa publicación no Brasil (en castelán) en resposta á pregunta que lle foi formulada desde a *Revista Brasileira de História da Educação*. Agradecemoslle a autorización para a súa tradución e reprodución na *Revista Galega de Educación*.

Agustín Escolano Benito

Centro Internacional de la Cultura escolar Berlanga de Duero (Soria)

ceince@ceince.eu

ISSN: 1132-8932
Páx. 53-54

Ante os impactos da pandemia COVID-19 na educación escolar, que reflexión poderíamos facer desde os estudos e investigacións de Historia da Educación?

Estamos inmersos aínda en pleno proceso de desenvolvemento dunha pandemia a escala global que sorprendeu á maior parte das sociedades, con efectos en todos os ámbitos do mundo da vida e da cultura, así como da educación.

É moi pronto para interpretar e valorar o que sucedeu, en só uns meses, no espazo da escola e fóra dela, nos multiformes contextos familiares e nacionais, así como do que acaecerá tralo previsible retorno próximo á situación precedente, calquera que sexa o modo en que se produza ese regreso e dos cambios que poida comportar.

Non é fácil pois ver con perspectiva histórica cal vai ser a evolución, en

termos globais, rexionais ou nacionais, nin cales van ser os desenvolvementos a futuro.

Hai unha cuestión histórica que si nos parece de gran calado: por primeira vez en máis dun século todos os cidadáns dos países industrializados deixaron de asistir ás escolas. Isto non se podería afirmar fai un século e en moitos casos hai menos tempo. Este logro da escolarización plena, con diferenzas nacionais e rexionais, foi un proceso histórico que se iniciou no século XIX e que de forma continua chegou aos nosos días. En consecuencia, pódese afirmar que nin os adultos nin os menores teñen experiencia da non-escola, salvo nos supostos de non-inscrición e non-asistencia.

A escola constituíu neste tempo histórico longo non só nunha institución de aprendizaxes senón tamén nunha axencia de socialización cos

pares de idade e cos adultos, sociabilidade que afectou ás relacións de xénero, de igualdade, de identidade persoal, de identidade nacional... Romper coa escola sería como romper coas cadeas de ritualización sociocultural que dan cohesión ás nosas sociedades e que garanten certas condicións de igualdade aos suxeitos, que han de ser melloradas sen dúbida.

As e os historiadores habemos de evitar lecturas apocalípticas ou integristas do «tempo presente» por moi sorprendente e inesperado que este sexa.

O *transfer* que se operou en poucas semanas do modelo de escola convencional ao modelo online ou ás fórmulas mixtas entre a relación telemática e a titoría personalizada fíxonos pensar que estabamos situados ante unha revolución nas estratexias, currículos e métodos da educación formal, con logros moi rápidos e positivos como a universalización do xiro dixital, a operatividade da interacción non presencial, a colaboración das familias, a apertura a novos escenarios e outros. Moitas das aspiracións que levabamos décadas formulando como desideratum puidéronse materializar

en parte ou viuse que poden ser expectativas plausibles de futuro, *possibilia*.

Que permaneceu do pasado nesta resposta de urxencia?

A rixidez das disciplinas para vehicular un currículo máis flexible é unha proba do peso da tradición que condicionou nos espazos domésticos; as dificultades para avaliar por competencias, no canto de por contidos, é o correlato do anterior; a desincronización dos tempos de alumnos-profesores desregulou horarios e condicións laborais dos docentes e das familias; a fenda dixital incrementou as desigualdades; as diferenzas intrafamiliares tamén reforzaron esta desigualdade...A cultura escolar ten grandes inercias, e tanto o alumnado como o profesorado, que parten de hábitos e condutas moi estruturadas, puideron atopar resistencias e dificultades no peso das rutinas e tradicións da chamada «gramática da escolarización», aínda que poidan atopar opcións novas para responder á crise. O peso do pasado estivo presente nas novas prácticas, condicionándoas.

Que pode dicir un historiador do tempo presente a futuro?

É obvio que non podemos exercer de profetas nin adoptar posturas apocalípticas ou integristas. A historia é agora, como o foi para os clásicos, o fundamento da prudencia. A historia da escola ten numerosos exemplos que nos falan das resistencias á innovación, das continuidades e os cambios en tempos de reforma, do peso do *habitus* dos ensinantes no desempeño do oficio de profesor, da rixidez das estruturas educativas e das sociais que forman parte do contexto. E ata dos regresos a formas tradicionais desde a experimentación de proxectos de vangarda.

Probablemente, alumnos e ensinantes volverán pronto á situación anterior e á coñecida xeometría das aulas pero aprenderían que algunhas cousas si poden cambiar: que hai que centrarse máis nas competencias que nos códigos disciplinares, tanto no proceso de ensino-aprendizaxe como nas avaliacións; que moitos tópicos do coñecemento escolar poden ser estudados baixo diferentes perspectivas de forma interdisciplinaria; que é preciso facer un uso máis eficiente, racional e crítico dos recursos de internet; que hai que estreitar a colaboración escola-familias; que o estudo, aínda que titorizado, é un proceso cognitivo persoal...

Pero tamén concluirán en que a volta á escola é unha fonte de aprendizaxe social e afectiva imprescindible. Recórdese que ata os primeiros ensaios sobre a desescolarización da sociedade (Illich-Reimer) prevían a creación de lonxas de habilidades e redes de intercambio que asegurasen a sociabilidade dos menores. A escola é e seguirá sendo unha axencia pública que vai máis aló dos seus dispositivos de aprendizaxe e que promove a formación da cidadanía e a cohesión da comunidade.■

Materiais producidos en Galicia en tempos de confinamento

Grupo de traballo Cavila

Nova Escola Galega

ISSN: 1132-8932

Páx. 55-61

Esta proposta de recursos está en permanente remodelación tendo en conta a diversidade deles que están xurdindo en relación con este tema. Non dubidades en informarnos de novas propostas de recursos, que incorporaremos nos futuros Panoraula da revista.

Contacto: rge.redaccion@neg.gal

Durante o período de confinamento por mor do coronavirus producíronse diferentes materiais didácticos e ferramentas que xurdiron co fin de axudar a tentar unha resposta educativa neste tempos. O Grupo Cavila está a facer unha búsqueda dos recursos, materiais didácticos e de ferramentas educativas que o profesorado galego desenvolve, utiliza e aproveita. Presentamos aquí unha pequena escolma dalgúns dos materiais que foron desenvolvidos coa finalidade de contribuir a completar a relación de recursos iniciada por Nova Escola Galega, dispoñible [aquí](#).

A procura de materiais foi realizada a través do buscador web de Google. Igualmente recolléronse achegas de profesorado atopadas nas webs dos centros docentes, YouTube, Facebook e outros espazos para

compartir. Moitos dos materiais son montaxes audiovisuais, imaxe fixa, textos en formato Word, ou PDF, entre outros.

Logo de realizadas as pescudas, a organización da información detectada fundaméntase no detalle de tres aspectos: título do recurso, ligazón web e descrición. Nestes apartados tratamos de destacar o tipo de recurso que é e o seu contido (conto, proposta didáctica, material ou finalidade). Observamos a existencia de catro grandes bloques de materiais segundo a tipoloxía e funcionalidade.

1) Recursos didácticos e académicos. Unha parte importante dos materiais son propostas didácticas; fundamentalmente atopamos contos en distintos formatos (PDF e audiovisuais) nos que se aproxima o

alumnado ao coñecemento do coronavirus e ás medidas hixiénico-sanitarias que se deben adoptar, para previr o seu contaxio e propagación. Son materiais destinados na súa maioría á educación infantil e educación primaria. Caracterízanse porque presentan unha estrutura narrativa sinxela, con contidos adaptados á infancia e as imaxes e deseños xogan neles un rol fundamental para a súa comprensión. Neste apartado, hai tamén unha serie de materiais nos que se fai un uso das informacións e contidos relacionados coa COVID-19 para estudar nas distintas áreas de coñecemento (matemáticas, filosofía, ciencias naturais...), así como aspectos relativos á hixiene e hábitos sa-

duables que se poden traballar de xeito interdisciplinar.

2) Websrepositorio. Teñen a particularidade de que integran materiais de diverso tipo que poden ser de utilidade, non só para o profesorado, senón tamén para as familias e o propio alumnado que busca complementar a súa formación ata entretemento. Recóllense webs que nalgúns casos acollen bancos de recursos dun amplo espectro e susceptibles de poder empregarse en diferentes materiais e temáticas relacionadas directa ou indirectamente co coronavirus.

3) Ferramentas. Expóñense unha serie de ferramentas proporcionadas polas institucións públicas e que contribúen ao desenvolvemento de materiais didácticos ou á xeración de espazos de intercambio ou coñecemento. Tiveron un gran protagonismo no período de confinamento na dinamización da actividade docente.

4) Outras iniciativas. Inclúense outras propostas achegadas por concellos, asociacións, empresas ou persoas particulares que comparten recursos ou experiencias para axudarnos a levar mellor o tempo de confinamento.

1) RECURSOS DIDÁCTICOS E ACADÉMICOS

TÍTULO DO RECURSO	ENLACE	DESCRIPCIÓN
O CONTO DO CORONAVIRUS	https://www.youtube.com/channel/UCb4Cdh528KyVjjQjs-bps1Q/featured	Canle de Youtube. Contido audiovisual. A comisión Pedagóxica das Escolas de Ensino Galego, Semente Trasancos, presenta unha historia debuxada e narrada por Lara Soto, onde describe o inicio da pandemia en Wuhan polo médico Li Wenlian e como chega ata Galicia, ademais de explicar ao alumnado as medidas de seguridade e o que deben facer para previr o contaxio.
CORONACONTO	https://bit.ly/salóndolibro	Canle de Youtube. Contido audiovisual. O Salón do Libro de Pontevedra presenta este conto creado polas súas monitoras para coñecer o coronavirus. Teñen unha canle de YouTube, na que ademais ofrecen contidos e recursos para pasar este confinamento.
O CONTO-XOGO (OU XOGO-CONTO) DO CORONAVIRUS	https://bit.ly/contoxogo	Canle de Facebook. Contido audiovisual. Recurso audiovisual de autoría descoñecida que entrelaza pregado de papel (xogo do "comecocos") e narración para axudar á cativada a entender a situación de emerxencia sanitaria. Destaca por estar contada por unha nena.
CONTO CORONAVIRUS	https://bit.ly/CEIPWenceslao	Canle Web Centro docente. CEIP Wenceslao da Coruña. Pictogramas. Formato PDF. Ferramenta de ARASAAC (Centro Aragonés para a Comunicación Aumentativa e Alternativa). É un material recomendado para o alumnado con TEA ou calquera outra necesidade específica relacionada co ámbito comunicativo. A historia describe como a mestra de Paco, un alumno do centro Infanta Elena en Monforte de Lemos, informa ao comezo da pandemia que non van poder acudir a clase e explícalles mediante pictogramas que é o que deben facer mentres dure esta situación.
A HORA DO CONTO	https://bit.ly/canleAfundación	Canle Afundación, Obra Social ABANCA. Repositorio de audiovisuais. Espazo web no que na sección de educación encontramos unha serie de videocontos (Biblioteca infantil) que, acompañados de ilustracións ou narrados por varias autoras e autores, achégannos á literatura infantil.
A INVASIÓN DE CORONAVIRUS	https://bit.ly/HérculesGlobal	Conto. Canle: Editorial Grupo Hércules Global. Formato audiovisual. Breve conto realizado por Charo Baleirón (texto) e Estefanía Padullés (ilustración) para axudar á cativada a entender por que se teñen que quedar nas casas e seguir certas rutinas durante a pandemia. Pódese descargar o PDF do conto en galego e en castelán (unha páxina), así como escoitalo na súa versión audioconto en MP3 (3:57 min.)

MISIÓN: QUEDAR NA CASA	https://bit.ly/EditorialDalmaus	Canle: Editorial Dalmaus. Conto. Formato PDF. Conto coloreable elaborado por Dalmaus e dispoñible para a súa descarga en galego, catalán, español, inglés e alemán. Realizouse coa finalidade de que as nenas e nenos entendan a importancia de non saír á rúa durante o estado da alarma. Inclúe unha especie de ficha que poden cumprimentar coas tarefas diarias realizadas na casa e un certificado (premio) para que as mamás, papás ou titores entreguen ás súas fillas/os cando pase o confinamento.
CORONAVIRUS NON É UN PRINCIPE (NIN UNHA PRINCESA)	https://bit.ly/AudaciaComunicación	Canle Audacia Comunicación. Conto. Formato visual. Ferramenta: Calameo Autoría de María Coco Hernando. Narra a convivencia co coronavirus en tempos de confinamento desde o punto de vista dun neno e a súa familia.
SABELA, AS ZOCAS MÁXICAS E O CORONAVIRUS	https://bit.ly/ticvellelevelle	Canle de Youtube Tic Velle Velle. Contido audiovisual. Conto cantado. Apoio visual con pictogramas. José Carbia, docente do CEE de Velle, compuxo esta canción con pictogramas, que tamén foi adaptada por Tareixa Martínez do CEIP Plurilingüe Cardeal Quiroga Palacios a lingua de signos (ver en https://bit.ly/LSEQuirogaPalacios). Con este material preténdese que todos/as entendamos o importante que é en tempos de confinamento ficar na casa.
AS GRANDES AVENTURAS DE ENZO. MISIÓN CORONAVIRUS!	https://bit.ly/AulasGalegas	Canle: Aulas Galegas. Formato PDF. Apoio visual con pictogramas. Beni Suárez Suárez achéganos a través de Aulas Galegas un conto sobre o Coronavirus en versión vídeo e tamén en formato PDF. A iniciativa do conto xorde para axudar o alumnado con TEA a entender esta nova situación. Propónse unha actividade para axudar ás familias a crear hábitos para facilitar a convivencia, consistente en que nunha caixa se introduzan notas con "misións" que hai que superar, como por exemplo: recoller o cuarto, axudar a poñer a mesa, limpar ben o baño, asearse ben, etc.
RADIO FURELO	https://bit.ly/CEIPRamónCabanillas	Canle Web do centro docente CEIP Ramón Cabanillas. Formato audio. O CEIP Ramón Cabanillas (Santiago de Compostela) realiza unha emisión quincenal. Desde que se iniciou o confinamento fai un seguemento desta situación desde o punto de vista do alumnado con diferentes emisións: "Radio Furelo en corentena" (chistes de 1ªA); "Dende a miña fiestra vexo..." (5 anos B); "As primeiras saídas á rúa" (5 anos A); "Os desexos confinados" (3 anos B)...
ONDA TI	https://bit.ly/CEIPPardoBazán	Iniciativa nacida no CEIP Emilia Pardo Bazán, da Coruña, para manter o vínculo da comunidade educativa durante a corentena. Trátase, realmente, dunha emisión radiofónica semanal, de unha hora de duración aproximadamente, os domingos ás 12.00 h, na que interveñen profesorado, alumnado, familias e comunidade en xeral, en cada unha das diferentes seccións do programa.
VÍDEOS CEIP RAMÓN CABANILLAS	https://bit.ly/CEIPRamónCabanillas	Canle YouTube. Formato audiovisual. O CEIP Ramón Cabanillas (Santiago de Compostela) ten unha canle na que hai vídeos elaborados conxuntamente co alumnado relacionados co confinamento e que inclúen diversas recomendacións: Nenas e Nenos na rúa, 26 de abril COVID-19: https://www.youtube.com/watch?v=yV_pGdOOKAQ&t=1s Buscando a saída (alumnado de todas as idades voluntario): https://www.youtube.com/watch?v=PkgHg4abEPZU&t=1s Día 0 (alumnado de 6º EP): https://www.youtube.com/watch?v=Dw2FizlDVpg
FILOSOFAR EN TEMPOS DE CORONAVIRUS	https://bit.ly/EvaGarea	Canle: Genially. Presentación Formato visual. Eva Garea crea unha proposta didáctica na que convida o alumnado a reflexionar sobre o coronavirus e o seu impacto na sociedade e nas nosas vidas. As preguntas que estruturan o traballo son: que debo saber?, que debo facer?, que cabe agardar? Reflexión filosóficas e xornalísticas, noticias, etc. proporcionan información que pode axudar a que cada estudante vaia configurando o seu propio sentir, o seu propio coñecemento. Unha serie de preguntas acompañan e orientan as posibles reflexións do alumnado de bacharelato.

MATEMÁTICAS E CORONAVIRUS	https://aulasgalegas.org/as-matematicas-e-o-coronavirus/	Canle: Aulas galegas. Presentación ODT. Almacenada en GoogleDrive. Luís Carlos Cachafeiro ofrece ao alumnado de bacharelato a posibilidade de aplicar os coñecementos adquiridos na área de matemáticas para tentar comprender mellor o impacto do coronavirus na sociedade e nas nosas vidas. A proposta didáctica recolle explicacións e aplicacións de determinadas funcións, que o alumnado poderá aplicar para responder ás preguntas que se lle formulan. Como por exemplo: <i>Actividade 3. Tomando logaritmos e usando a función $f3 = 3 \cdot 1,55x$, calcula o tempo que se tardaría en que a pandemia afectase a toda a poboación do estado español.</i>
NO BALCÓN – #EUQUEDONACASA CO #CADERNOVERDE	https://bit.ly/Soggma	Canle Web Caderno Verde con actividades interactivas. A plataforma de SOGAMA ofrece unha serie de actividades para os distintos niveis do ensino, onde se traballa o vocabulario, medidas hixiénicas, a importancia de coidar o medio ambiente e a súa relación coa saúde, a aparición de pandemias, etc.
DÍA DO TRABALLADOR/A	https://bit.ly/Aloumiño	Canle de YouTube. Formato audiovisual. En tempos de confinamento o traballo non agarda. O Centro Pedagóxico Aloumiño, de Palas de Rei, realizou un vídeo con motivo do Día do Traballador/a, co obxectivo de dar a coñecer aos máis pequenos a importancia de todos os traballos e invitalos deste xeito a reflexionar sobre o seu valor na sociedade. No vídeo podemos ver como gandeiros/as, persoal de limpeza e un longo etcétera indican o porqué do esencial do seu quefacer.
SABES COMO FUNCIONA O VIRUS?	https://aulasgalegas.org/sabes-como-funcionan-os-virus/	Canle: Aulas Galegas. Presentación Web con ficha de traballo. Almacenada en Google Drive. Arancha Coteló Vázquez, comparte en Aulas Galegas este material para que os máis pequenos e pequenas comprendan como actúa o coronavirus e a importancia de lavar ben as mans. Adxunta un documento de rexistro de como actúa o virus. Un experimento adaptado a calquera idade.
COMO CONVIVIR CO COVID-19	https://bit.ly/CEPVetin	Canle Web do centro docente CEP de Ventín. Formato PDF incrustado na Web. Na sección de Novas publica un documento elaborado polo Departamento de Orientación. Trátase dunha guía destinada ás familias e ó alumnado de Ed. Primaria para facilitar a comprensión da situación en que nos atopamos e as posibilidades que nos ofrece.
AS FALSAS NOTICIAS: CORONAVIRUS E 5G	https://aulasgalegas.org/bulos-do-coronavirus/	Canle: Aulas Galegas. Presentación en páxina web con contido en Google Slides, PDF presentado con ISSUU e Docs. para a realización de exercicios. Silvia García e Ana Moreiras do IESP A Cachada e Alexandra Pacheco do IESP Antón Losada Diéguez comparten en Aulas Galegas unha actividade interdisciplinar para Lingua Galega e as áreas de TICs, Tecno, Física e/ou Bioloxía: análise das falsas noticias que andan correndo sobre o coronavirus. Esta proposta vai destinada ao alumnado de secundaria. Os/as estudantes teñen que facer unha análise das novas sobre a COVID-19 que saen nos medios de comunicación e contrastalas para ver a súa veracidade ou non.
#NÓXOGAMOSNACASA	https://www.youtube.com/channel/UCpmFjNZI8UBBvbrLJH8R2NA/featured	Canle de Youtube. Formato audiovisual. #NÓXOGAMOSNACASA é un recurso creado polo alumnado de 3º curso de Grao en Mestre en Educación Infantil da USC. Trátase dunha canle en YouTube dedicada aos máis pequenos e pequenas (3-6 anos), con actividades diversas. Constitúe un banco de recursos educativos e lúdicos. Este proxecto xorde a partir dun compromiso previo coa asociación Arcostilos e o Centro Cívico de Laráño, desenvolvendo a aprendizaxe experiencial a partir da materia de Didáctica da Expresión e Comunicación Corporal.
MUIÑEIRA MOZOS DO PENEDO	https://bit.ly/BandaArca	Canle de Youtube da Banda de Música de Arca. Formato audiovisual. A Banda de Música de Arca suma os seus esforzos durante o confinamento para ofrecernos entretemento. Esta iniciativa aporta creatividade dende o recoñecemento á capacidade de superación amosada pola sociedade ante a pandemia. Destaca unha versión da muiñeira "Mozos do Penedo".
XOGOS TRADICIONAIS GALEGOS PARA TEMPOS DE RECOLLIDA	https://bit.ly/Xogostradicionais	Formato Web con contidos audiovisuais (fotografía e vídeo) e material didáctico. Recurso web promovido polo Observatorio do Patrimonio Lúdico Galego onde se achega unha selección de xogos tradicionais galegos e outros recursos para xogar na casa ou en espazos reducidos durante o confinamento.
AFUNDACIÓN	https://bit.ly/Afundación	Proporciona unha serie de recursos culturais e educativos relacionados coa COVID-19

OCA CORONAVIRUS	https://bit.ly/CEIPBergantiños	Blogue educativo do Equipo de Dinamización da Lingua Galega do CEIP de Bergantiños. Formato PDF. Ofrece unha serie de materiais para traballar contidos relacionados co coronavirus realizados en colexios galegos, como "Oacoronavirus" elaborado no CEIP Bergantiños de Carballo.
STOP-MOTION PARA CORENTENAS	https://bit.ly/CarlosManso	Canle de Youtube Plástica Pino Manso. Formato audiovisual. Videotutoriais realizados por Carlos Lago para a realización de pequenas animacións con stop-motion utilizando o móbil e a aplicación Stop MotionStudio. Destaca: "Stop-motion para corentenas, 1/2", "Stop-motion para corentenas, 2/2", "La nueva normalidad" e "Puntillismos para corentenas".
AUDIOCONTOS DE MEDO	https://bit.ly/ManuelFigueiras	Canle de Youtube de Manuel Figueiras Formato audiovisual. Vídeo no que aparecen varios contos de medo contados. Podemos escoitar: - Agustín Fernández Paz: "A mirada de K", de <i>As fronteiras do medo</i> . - Carlos Vila Sexto: "Longo percorrido", de <i>Manual para condutores con faros antinéboa</i> . - Xosé Miranda: "As mans do medo", de <i>As mans do medo</i> . - Xabier P. DoCampo: "O espello do viaxeiro", de <i>Cando petan na porta pola noite</i> .
O MEU NOME É SKYWALKER	https://www.youtube.com/watch?v=Z_HJESqrPtE	Canle de Youtube de Manuel Figueiras. Formato audiovisual no que se conta o conto de Agustín Fernández Paz: "O meu nome é Skywalker".
ANDEL PARA LER LITERATURA EN GALEGO NO CONFINAMENTO	https://bit.ly/AlexandraCabana	Alexandra Cabana Outeiro, a través da ferramenta Padlet, crea un andel de recursos online abertos no que se pode ler ou descargar literatura en galego durante o confinamento.

Stop-motion para corentenas, 1/2

Canle de Youtube Plástica Pino Manso.

2) WEBS REPOSITORIO

NOME	ENLACE	DESCRIPCIÓN
AULA DIXITAL. ASPG	https://bit.ly/AS-PG	Formato web con recursos descargables en Word ou PDF. Trátase dunha sección da Asociación Socio-pedagóxica Galega, que presenta unha ampla oferta de unidades didácticas e outros recursos dirixidos á educación Infantil, Primaria, Secundaria e ao labor de Orientación, aos que os/as usuarios/as poderán acceder e descargar. Trátase dun desenvolvemento colaborativo no que se aceptan propostas didácticas.
AULAS GALEGAS	https://aulasgalegas.org/	Formato web con recursos descargables. Aulas Galegas é un portal educativo realizado por un colectivo de profesoras e profesores sen ánimo de lucro e creado pola situación de illamento provocada polo coronavirus para ofrecer axuda educativa á sociedade. A intención desta proposta é ser unha fonte de recursos que sume no panorama educativo galego. Conta cun espazo específico sobre a COVID-19: https://aulasgalegas.org/?s=covid
O PORTAL DA LINGUA GALEGA	https://bit.ly/OPortaldaLingua	Formato web con recursos descargables. O portal da Lingua Galega ofrece diversidade de materiais en galego elaborados polos centros docentes de toda Galicia, en diferentes formatos (EDILIM, PDF, etc.) e con diferentes finalidades.
PROGRAMAS INFANTÍIS DE CRTVG	http://www.crtvg.es/infantil/programas	Contido televisivo á carta. Sección infantil con diversos contidos en formato de programa, como Xeoclip, Xabarín en concerto ou Xabaclips, entre outros moitos. Ten unha sección "Ade-mais" con xogos, cancións, audio-contos, consellos para pais e nais, os nenos protagonistas, libros recomendados, definicións e adiviñas e outras actividades.
ASOCIACIÓN GALEGA DE EDITORAS	https://www.editorasgalegas.gal/	Diversas editoriais especializadas en literatura infantil e xuvenil recolleron diferentes propostas audiovisuais de gran apoio no período de confinamento vivido e dende logo en calquera momento no que se queira empregar a literatura como recurso didáctico.
#DÍGOCHOEU	https://bit.ly/2B65UMD	TIPS en formato vídeo da Corporación Radio Televisión de Galicia. Aclaranse dúbidas cotiás co propósito de falar e escribir en galego un pouco mellor cada día de 2020. Pódense atopar tanto na web da CRTVG como en YouTube.
GALICIA ENCANTADA. ENCICLOPEDIA DE FANTASÍA POPULAR DE GALICIA	https://bit.ly/GaliciaEncantada	Formato web de Antonio Reigosa, Manuel Fernández Prado e Noemí López. Trata da historia da Galicia imaxinaria, mitos, lendas, ritos, contos, romances e aventuras da memoria colectiva galega. Do contido da web xorde a <i>Guía de campo da Galicia Encantada</i> , editada por Antonio Reigosa, editorial Xerais.
SONÁRBORE PUBLICACIONES	https://bit.ly/Sonárbore	Canle de YouTube. Formato audiovisual con diversidade de creadores de libro-discos en galego para os nenos e as nenas: Os tres tenores, Mamá Cabra; Chuches a mil; Pirlampo; Xoan Curiel e Son-D2; Canta o cuco; Sérgio Tannus; María Fumaça; As maimiñas.
OGALEGO.EU	https://bit.ly/ogalego	Formato web de contidos relacionados coa lingüística galega (léxico, gramática, fonética, fonoloxía, comprensión, vocabulario, semántica, etc.). Anxo González Guerra e Victoria Ogando Varcácel son dous catedráticos xubilados que crean esta web con infinidade de contidos dirixidos á docencia de primaria, secundaria obrigatoria e bacharelato.
PROXECTO TERRA	https://bit.ly/proxectoterra	Formato web con material didáctico para educación infantil, primaria e secundaria relacionada coa arquitectura galega, o feísmo urbanístico e a conservación da cultura arquitectónica de Galicia. Hai diferentes materiais ubicados por etapas educativas, paisaxe, profesorado, cartografía, guías e vídeos. É o resultado do convenio de colaboración entre o Colexio Oficial de Arquitectos de Galicia e a Consellería de Medio Ambiente, Territorio e Vivenda, coa incorporación da Axencia de Protección da Legalidade Urbanística como entidade cofinanciadora do ProxectoTERRA, para achegar actividades complementarias ás programacións de actividades dos centros educativos de Galicia.

3) FERRAMENTAS

TÍTULO DO MATERIAL	ENLACE	DESCRIPCIÓN
WEBS DINÁMICAS DOS CENTROS DOCENTES	https://bit.ly/WebsDinámicas	Espazo da Consellería de Educación con contidos sobre o funcionamento da ferramenta das webs dos centros docentes (Drupal, Moodle e Coppermine), nos que actualmente se verte a maior parte dos contidos e materiais neste tempo de confinamento. Cada centro docente galego público conta con este servizo.
CISCO WEBEX MEETINGS	https://bit.ly/eduxuntawebex	Ferramenta que a Consellería de Educación ofrece a cada docente para o desenvolvemento de videoconferencias. Útil tanto para o desenvolvemento de clases en liña como para a coordinación docente se hai conexión online.
AGUEIRO	https://bit.ly/eduxunta	Plataforma en liña da Axencia para a Modernización Tecnolóxica de Galicia (AMTEGA) e a Consellería de Educación. O profesorado conta cunha ferramenta para poder crear a súa propia comunidade educativa virtual onde pode participar tanto o profesorado como o alumnado do centro. Aguero combina as funcionalidades de rede social, portafolio dixital educativo e espazo persoal de almacenamento na nube.
ABALAR	https://bit.ly/espazoAbalar	Repositorio de contidos educativos elaborados polo profesorado dos centros docentes de Galicia
WEBARDORA.NET	https://bit.ly/Ardora	Aplicación informática internacional para a creación de contidos web. Ardora é unha aplicación informática para docentes, que lles permite crear os seus propios contidos web dun xeito moi sinxelo, sen ter coñecementos técnicos de deseño ou programación web.

4) OUTRAS INICIATIVAS

INICIATIVA	ENLACE	DESCRIPCIÓN
CAMPAMENTO VIRTUAL DE SEMANA SANTA	https://bit.ly/PaladeRei	Iniciativa do Concello de Palas de Rei xunto co Centro Pedagóxico Aloumiño. Campamento virtual que se levou a cabo durante o período de Semana Santa 2020. Tivo unha duración dunha semana e nel leváronse a cabo actividades lúdico-educativas destinadas aos nenos e nenas de Palas de Rei así como ás súas familias.
DIARIO DUN TITIRITEIRO	https://bit.ly/RubénRíos	Canle de Facebook de Rubén Ríos. "Jesustitiriteiro" é o diario do artista, actor e director de cine Rubén Ríos, quen a través de Facebook ameniza este confinamento con entrevistas, charlas e directos con personaxes variados do mundo do cinema, das artes, do deporte e do espectáculo.

A RGE, UNHA PORTA SEMPRE ABERTA A TI

A *Revista Galega de Educación* (RGE) ten as súas páxinas abertas a todas aquelas persoas que desexen publicar as súas colaboracións.

AS COLABORACIÓNS deberán axustarse, obrigadamente, ás normas seguintes:

1. Características das colaboracións. Deben ser orixinais e inéditas. As achegas poderán estar dirixidas ás diferentes seccións da RGE e deberán axustarse á extensión sinalada (sempre con espaciado incluído). En www.neg.gal aparece detallada a extensión de cada sección.

2. Criterios formais. Os artigos que non cumpran os criterios formais de edición poderán ser rexeitados ou, no seu caso, devoltos ao autor/a de contacto para seren corrixidos.

3. Texto. As achegas poderán ser redactadas na fonte de letra Times New Roman, tamaño 12, aliñamento xustificativo, e remitidas, en soporte electrónico (con adecuada identificación do arquivo electrónico) ao enderezo rge.redaccion@neg.gal. O programa e a versión do procesador de textos empregado será preferiblemente o Openoffice ou o Microsoft Word.

4. Identificación do autor/a. Na cabeceira do artigo figurarán: o título, o nome do autor/a ou autores/as, a profesión e o lugar ou centro de traballo. E ó final do mesmo, o enderezo postal, o/s teléfono/s de contacto e o enderezo de correo electrónico.

5. Referencias. Nas referencias e citas bibliográficas procederase de acordo coas normas da APA (www.apastyle.org).

6. Notas ao texto. As explicacións correspondentes ás notas, numeradas no texto correlativamente, indícanse con *sobreíndices*, e deben incluírse ao remate do traballo baixo o epígrafe de **Notas**. Deseguida das notas pode facerse unha lista bibliográfica limitada e ordenada alfabeticamente, seguindo os criterios anteriores.

7. Redacción. Cada autor/a faise responsable do contido do seu traballo como corresponde aos dereitos do autor/a. Evítase no posible o uso de abreviaturas e do etcétera marxinal. Cando dentro do corpo do artigo se citen frases textuais, estas irán en cursiva.

8. Ilustracións, táboas, cadros, gráficos. As colaboracións de texto

poderanse acompañar de ilustracións (fotografías, imaxes, gráficos, cadros...) que se considere necesarias, en arquivos complementarios (nunca introducidas no documento de texto) e indicados con orde, sinalándose claramente no texto, mediante anotación entre parénteses, o lugar onde deben reproducirse:

(INSERTAR IMAXE (ilustración, cadro, ou gráfico nº...): "aula_natureza.jpg").

Cómpre, dado o caso, que todas as colaboracións achegadas estean acompañadas de material gráfico ilustrativo do artigo. Debe terse en consideración o deseño da revista, que require que haxa sempre unha fotografía en formato vertical para ilustrar o título. Pode ser oportuno, sobre todo nos casos de táboas, cadros e gráficos, a inclusión dun texto esquemático de título, e/ou dun pé.

Enviaranse as fotografías ou outras imaxes e gráficos en formato dixital cunha resolución mínima de 300 ppp (puntos por polgada), en formato JPG, TIF, PNG ou PDF.

9. Publicación de Experiencias. No caso de dar conta dunha proposta ou experiencia pedagóxica pódese empregar o seguinte esquema referencial (coas adaptacións precisas):

- Contexto do centro e da experiencia.
- Nivel educativo.
- Obxectivos da experiencia.
- Formulación e desenvolvemento concreto.
- Comentarios sobre o seu desenvolvemento.
- Avaliación por parte do alumnado e do profesorado e reflexión sobre o realizado.
- Perspectivas abertas a partir da experiencia realizada.
- Referencias bibliográficas.

10. Achegas ao monográfico. As achegas que formen parte dun monográfico da Revista, deberán ir acompañadas dun resumo de 5 liñas en galego, inglés e noutra das linguas españolas. É recomendábel a incorporación de 5 palabras chave, que na medida do posible serán extraídas do Tesouro Europeo de Educación (<http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/TEE>) ou do Tesouro de ERIC (Education Resources Information Center), en www.eric.ed.gov.

11. Panoraula. Agradecemos o envío de información e documentos para esta sección.

12. Lingua de publicación. Os traballos deberán estar escritos en lingua galega. A Redacción resérvase o dereito de elixir os títulos e subtítulos

que considere máis oportunos para a publicación da colaboración, como tamén o de facer pequenas correccións para manter o estilo da RGE. Acéptanse tamén orixinais en catalán, portugués, castelán, francés e inglés. Os artigos en castelán, francés e inglés serán publicados en galego.

13. Envío de exemplares. Por cada colaboración o autor/a recibirá un exemplar do número da RGE onde apareza o seu traballo.

14. Comunicación cos autores/as. A RGE comunicará a cada un dos autores ou autoras a recepción do seu traballo e, no seu momento, a súa aceptación, ou non, para a publicación. No caso de devolución dun artigo aos seus autores/as para a súa corrección, dispoñeráse de 15 días para o seu reenvío á Redacción.

Para calquera suxestión, comentario, ou proposta cara ó Consello de Redacción dirixirse a:

rge.redaccion@neg.gal.

15. Valoración dos artigos. Os artigos enviados á *Revista Galega de Educación* serán valorados por dous ou dúas revisores/as externos/as (membros/as do Comité Científico e outros/as) de forma confidencial e anónima, segundo o sistema usual de revisión por pares, quen emitirán un breve informe (mediante un protocolo de avaliación xeral) sobre a conveniencia ou non da publicación, que será tomado en consideración polo Consello de Redacción.

16. Devolucións. Os artigos orixinais enviados á Redacción non serán devoltos.

17. Envío de Artigos. Os autores/as farán os seus envíos por correo postal a atención de:

Revista Galega de Educación
Nova Escola Galega
R/ das Hedras, 4-2º O
15895 Milladoiro- Ames
(A Coruña)

Ou ben en soporte electrónico a través do correo electrónico ao seguinte enderezo:

rge.redaccion@neg.gal

Para un coñecemento ampliado das normas visítese a nosa web:

www.neg.gal

LA RGE, UNA PUERTA SIEMPRE ABIERTA A TI

Indicaciones para la presentación de originales.

La *Revista Gallega de Educación* (RGE) tiene sus páginas abiertas a todas aquellas personas que deseen publicar sus colaboraciones. Estas deberán ajustarse, **obligatoriamente**, a las normas siguientes:

1. Características de las colaboraciones. Deben ser originales e inéditas. Podrán estar dirigidas a las siguientes secciones de la RGE y deberán ajustarse a la extensión señalada (siempre con espaciado incluído). En www.neg.gal aparece detallada la extensión de cada sección.

2. Texto y contacto. Times New Roman, tamaño 12, interlineado simple, alineación justificada. Preferiblemente Openoffice o el Microsoft Word. Remitidas a: rge.redaccion@neg.gal. Si las aportaciones forman parte de un monográfico de la Revista, irán acompañadas por un resumen de 5 líneas en gallego, inglés y otra lengua española.

3. Identificación del autor/a. En la cabecera del artículo figurarán: el título, el nombre del autor/a o autores/as, la profesión y el lugar o centro de trabajo. Y al final del mismo la dirección postal, el/s teléfono/s de contacto y la dirección de correo electrónico. Cada autor/a se hace responsable del contenido de su trabajo.

4. Referencias. En las referencias y citas bibliográficas se procederá de acuerdo con las normas de la APA (www.apastyle.org). Las notas de texto se indicarán con sobreíndices.

5. Ilustraciones, tablas, cuadros, gráficos. Las colaboraciones enviadas estarán acompañadas de material gráfico ilustrativo del artículo, siempre incorporado a mayores, fuera del documento de texto. Además, se tendrá en cuenta el diseño de la revista y se enviará una fotografía vertical para ilustrar el título del artículo. Se enviarán las fotografías u otras imágenes y gráficos en formato digital con una resolución mínima de 300 ppp (puntos por pulgada), en formato JPG, TIF, PNG o PDF.

6. Lengua de publicación. Los trabajos deberán estar escritos en lengua gallega. La Redacción se reserva el derecho de elegir los

títulos y subtítulos que considere más oportunos para la publicación de la colaboración, como también el de hacer pequeñas correcciones para mantener el estilo de la RGE. Se aceptan también originales en catalán, portugués, castellano, francés e inglés. Los artículos recibidos en castellano, francés e inglés serán publicados en gallego.

RGE, A DOOR ALWAYS OPEN FOR YOU

Guideline for the submission of proposals.

The *Revista Galega de Educación* (RGE) has its pages open for all those interested in publishing their works. Contributions must **necessarily** comply with the following parameters:

1. Characteristics of the contributions. Contributions must be original and unpublished. Contributions should be directed to one of the following sections of the journal. (The extension of each section is detailed in www.neg.gal)

2. General style and contact details. Times New Roman size 12, single-spaced and justified. Abbreviations should, as far as possible, be avoided. Contributors should preferably use Openoffice or Microsoft Word to submit their contributions. The article should be sent in electronic physical support (cd, dvd, pendrive...) to: rge.redaccion@neg.gal. If the contributions are part of a monograph of the journal, will be accompanied by an abstract of 5 lines in Galician, English and one Spanish language.

3. Identification of the author. The heading of the article will include the following information: title, name(s) of the author(s), profession and working place. Contact details (address, telephone and e-mail) will be included at the end of the article. Every author is responsible for the content of his/her own work, as it is established by copyright.

4. References. References and citations will follow the APA style (www.apastyle.org). Endnotes, which will be signaled in the text by correlative numbers specified in superscripts, will be included at the end of the article under the heading "Notes".

5. Graphic material. Texts may be accompanied by some graphic materials (photographs, images, tables, graphs, charts...). These illustrations need to be sent in digital format with a minimum resolution of

300 ppp, in JPG, TIF, PNG or PDF format.

6. Language. The works must be written in the Galician language. The Editor reserves the right to choose the titles and subtitles that it deems most appropriate for the publication of the collaboration, as well as to make small corrections to maintain the style of the RGE. Originals are also accepted in Catalan, Portuguese, Spanish, French and English. The articles received in Spanish, French and English will be published in Galician.

Onde podo conseguir a Revista Galega de Educación?

Podes solicitala en calquera librería de Galicia ou ben escribirmos directamente ao mail da asociación para que cha enviemos a onde nos indiques: neg@neg.gal

Queres subscribirte?

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN

Se desexa subscribirse á Revista Galega de Educación cubra o boletín e envíeo ao seguinte enderezo:

- NOVA ESCOLA GALEGA (Revista Galega de Educación)
R/ Hedras, 4-2ºO. 15895 Milladoiro- Ames
- Subscricións por correo-e: rge.subscricions@neg.gal

boletín de subscrición

Si, desexo subscribirme á REVISTA GALEGA DE EDUCACIÓN, tres números ao ano, polo prezo de 34 euros.
Subscribome desde o número ____.

DATOS DO/A SUBSCRITOR/A

Apelidos e nome:

NIF:

Enderezo:

Localidade:

Provincia:

Teléfono:

Correo electrónico:

FORMA DE PAGAMENTO (sinalar cun "X" e completar)

Domiciliación bancaria en conta

(Faga constar os 20 díxitos que compoñen o C.C.C.)

Titular da conta

Cheque a favor de Nova Escola Galega

Transferencia bancaria contra prestación de factura

Reembolso (34 euros máis gastos)

-----, de ----- de 202

Sinatura